

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ

ΗΜΕΡΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗ . . . Πινδάρου (Ὁ τρίτος Πυθιονίκης)
ΑΡΓΗ ΚΟΡΑΚΑ . . . Γυρισμός στο χωριό (διήγημα)
ΤΑΚΗ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ . . . . . "Ανοιξη (ποίημα)
ΓΙΑΣΑΡ ΝΑΜΠΗ . . . 'Ανταλλαγή (διήγημα. Μετάφρ.
'Αβρ. Ν. Παπάζογλου)
ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ . . . 'Ο λυρισμός τοῦ Ίψεν (μελέτη)
Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑ . . . . . Μάσκα (ποίημα)
ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΥ . . . . . Τὸ μυθιοτόρημα (μελέτη)
Η 4η ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ . . . . . "Άρθρο
ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ . . . . . Φανταστικὴ ἱστορία
(διήγημα)
ΓΙΑΝΝΗ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ . . . Μαρμαρονήσια (ποίημα)
ΜΗΝΑ ΔΗΜΑΚΗ . . . . . , 'Ελεγεία (ποίημα)
ΑΝ. ΒΕΝΕΤΟΥ . . . . . 'Εξέλιξη (ποίημα)

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ : Γ. ΔΑΜΟΡΗ : "Άγη Παλμοῦ «Πνοές», Γιάννη Χονδρογιάννη «Φυγή, στοῦ ἀπειρο», Κούλη 'Αλέπη «De profundis», "Όλμου Περάνθη «Τὰ πρῶτα τραγούδια», Π. Βρυσμιτζάκη «'Επιφαινόμενα», Π. Γνευτοῦ «Μυστικὲς λειτουργίες», Κ. Καλαντζή «Τὸ τραγοῦδι τοῦ Βουνοῦ», Π. Μαυρέα «Πύραυλος», Οἰκονόμου «Τοπεῖα», Π. ΛΑΣΚΑΡΙ, G. Duhamel «Défense des lettres». Μ. Η. Γ' Βολέτα «Σολωμοῦ. Προφορικὸι στοχασμοί». Κ. Μιχαηλίδη «Φώτης Δ. Φωτιάδης», Π. Κορᾶλη «Εἰρήνη», Μύρως 'Αλόη «Στὸ ἐπαρχιακὸ Παρθεναγωγεῖο», Κλ. Μιμίκου «Λάμπρος Πορφύρας».

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ : ΒΑΣΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ : 'Η Μ. Κοτοπούλη στὴ Θεσσαλονίκη.

Χρονικά—Σχόλια—Νέα Βιβλία—Περιοδικὰ—'Εφημερίδες

ΕΤΟΣ Ε' - ΑΡ. 7-8

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ἀετορράχης 31—Θεσσαλονίκη

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ Ἔτησίᾳ Δρ. 60

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ » Δολ. 1½

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ :

Ὀλοσέλιδη Δρχ. 200

Μισή σελίδα » 120

Τέταρτο σελίδος » 70

(Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.)

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

Ἔτος Ε' Τεύχος 7-8 · ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1937

ΠΙΝΔΑΡΟΥ

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΠΥΘΙΟΝΙΚΗΣ

[ΙΕΡΩΝΙ ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΙ]

ΒΟΗΘΗΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.— Δέ χρειάζεται καὶ πολὺ μεγάλη δυσκολία γιὰ νὰ παραδεχτῆ κανεὶς, πὼς ὁ τρίτος αὐτὸς Πυθιονίκης τοῦ Πινδάρου δὲν ἔχει πραγματικῶς κανένα ἐπινίκειο χαρακτήρα, δὲν ἔγινε δηλ. γιὰ νὰ ὑμνήσῃ καμιά νίκη τοῦ Συρακουσίου τυράννου στοὺς Πυθικούς ἀγῶνες, ἀφοῦ μόνο ἔτσι πάρεργα ἀναφέρεται στὸ ποίημα μιὰ παλαιὰ του νίκη στὰ Πύθια. Τὸ καθαυτό του θέμα κ' ἡ ἀφορμὴ εἶναι μιὰ σοβαρὴ ἀρρώστεια τοῦ Ἰέρωνα, ποὺ γι' αὐτὴν ἐσύνθεσε ὁ ποιητὴς τὴν παραμυθητικὴν αὐτῆ ᾠδὴ καὶ τὴν ἔστειλε στὸ βασιλικὸ του φίλο. Κατὰ τὰ ἄλλα, φυσικά, δὲ διαφέρει ἢ κατασκευὴ τῆς ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἐπινίκους τοῦ Πινδάρου: τὸ μεγαλύτερο καὶ σπουδαιότερο μέρος τῆς τὸ γεμίζει ὁ μῦθος τοῦ Ἀσκληπιοῦ καθὼς καὶ τῆς μητέρας του Κορωνίδας, καὶ κατὰ δεύτερο λόγο καὶ ἄλλα μυθικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Κάδμου καὶ τοῦ Πηλέα. Ἐννοεῖται πὼς ὅλοι αὐτοὶ οἱ μῦθοι, σύμφωνα μὲ τοὺς γενικοὺς νόμους τῆς λυρικῆς τοῦ Πινδάρου, χρησιμεύουν γιὰ νὰ στηρίξῃ ἐπάνω των ἠθικὴς του ἀρχὲς καὶ γνωμολογίαις καὶ συμβουλῆς, ποὺ πάντα κάποια σχέση θάχουνε μὲ τὸν ἥρωα τοῦ ποιήματος, τὸν Ἰέρωνα.

Ἡ σειρά τῶν νοημάτων στὸ ποίημα καὶ ἡ ἐσωτερικὴ του διάρθρωση, ἀπ' ὅπου βγαίνει κ' ἡ κεντρικὴ του ἰδέα, μπορεῖ νὰ συνοψιστῇ στὸ ἀκόλουθο διάγραμμα: Ζοῦσε τὸν παλιὸ καλὸ καιρὸ ὁ θαυματουργὸς γιὰ τὸν Ἀσκληπιός, ποὺ ὁ πατέρας του ὁ Ἀπόλλωνας—ἀφοῦ σκληρὰ ἐκδικήθηκε τὴ μητέρα του, τὴν ἀπιστὴ ἐρωμένη του Κορωνίδα—τὸν παράδωσε βρέφος στὸν Κένταυρο Χείρωνα, νὰ τὸν ἀναθρέψῃ καὶ νὰ τοῦ μάθῃ τὴν τέχνην του, τὴν γιατρικὴν· καὶ πραγματικῶς τὸν ἔκαμε αὐτὸς ἱκανὸ νὰ γιατρέυῃ τὴν πᾶσα νόσο καὶ μαλακία· μόνο φυσικά πάνω στὸ θάνατο δὲν εἶχε καμιά δύναμη κ' ὅταν, ἀπὸ φιλοκέρδεια, ζήτησε ν' ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸ Χάρο κάποιον τοῦ λεία, τὸν κεραύνωσε ὁ Ζεὺς.—Ἄν ζοῦσε ἀκόμη ὁ Χείρωνας, θὰ κατόρθωνε δίχως ἄλλο νὰ τὸν μάγευε μὲ τὰ τραγούδια μου καὶ θὰ τοῦ ζητοῦσα ν' ἀβγαζέ ξανά κανένα τέτοιο παρόμοιο

γιατρό και τότε θα μπορούσα, μαζί με μια ξεροχη πανηγυρική μου ωδή, να σου ἔφερνα και τὴν υγεία. Τώρα, ἐκεῖνο πού μπορῶ μόνο να κάμω, εἶναι να προσεύχωμαι ἀπὸ μακριὰ γιὰ σένα στοὺς σπιτικούς μου θεούς, τὴ Μεγάλῃ Μητέρα και τὸν Πάνα, και να σοῦ θυμίσω πὼς δὲν ὑπάρχει γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καμιά τέλεια εὐτυχία χωρὶς τόνους και βάσανα, ὅπως τόμαθαν κι αὐτοὶ οἱ εὐτυχέστεροι ἀπὸ τοὺς θνητούς, ὁ Κάδμος κι ὁ Πηλέας. Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει να δεχόμαστε τὴν ὅποια μοῖρα μᾶς δίνεται ἀπὸ τοὺς θεούς και να χαιρόμαστε ὅπως μποροῦμε πῶς καλύτερα τὴ μετρημένη μας τὴν εὐτυχία και μάλιστα ὅταν ἕνας, καθὼς ἐσὺ, κατέχει τόσο μεγάλη βασιλικὴ δύναμη, τόση δόξα γιὰ τίς νίκες του, κ' ἔχει ἐπομένως τὸ δικαίωμα να ἐλπίζει, πὼς θάποχτήσει, σὰν τὸ Νέστορα και τὸ Σαρπηδόνα, και τὸ ἀνώτατο ἀγαθὸ: τὴν ἀθανασία τοῦ ὀνόματός του, πού ἐξασφαλίζει στοὺς ἐκλεχτούς ἢ ποίηση.

Θάθελα—ἂν πρέπη τέτοια εὐχὴ κοινὴ
νᾶβγαιν' ἀπ' τὸ δικό μου στόμα—
να ζοῦσε ἀκόμα ὁ Φιλυρίδης Χείρωνας
τοῦ Οὐράνιου Κρόνου ὁ δυνατὸς ὁ γόνος
και στοῦ Πηλίου να βασίλευε
τίς σὺδεντρες πλαγιές,
ἀγρίμι τοῦ βουνοῦ
μὰ ἀλήθεια φίλος τῶν ἀνθρώπων·
πού, τέτοιος, τὸν παλιὸ καιρό,
ἀνάθρεψε τὸν ἡμερο τὸν πονοκαταλύτη
τὸν ἥρωα τὸν Ἀσκληπιό,
τὸν ἄξιο τῆς ἀνώδυνης υγείας τεχνίτη,
πού ἤξερε να λυτρώνη τὰ κορμιά
ἀπὸ τὴν πᾶσ' ἀρρώστεια και τοὺς πόνους.

Μὰ αὐτόν, ἄτελο ἀκόμα, ἢ μάννα του
ἢ κόρη τοῦ Φλεγύα τᾶξιου καβαλλάρη,
δὲν ἦταν ὦρα να τὸν φέρη στὴ ζωὴ
μὲ τὴ βοήθεια τῆς θεᾶς τῆς Ξεγεννήτρας,
και δαμασμένη ἀπὸ τὰ τόξα τὰ χρυσὰ
τῆς Ἀρτεμης κατέβηκε στὸν Ἄδη
μὲ τὴ βουλή τοῦ Ἀπόλλωνα·
γιατ' ἔτσι στὰ χαμένα δὲν ξεσπᾶ
ὁ χόλος τῶν παιδιῶν τοῦ Ὀλύμπιου Δία,
και κείνη τὸ θεὸ ἐξευτέλισε

στὴν ἀπομῶρια τοῦ μυαλοῦ τῆς,
πού πῆγε κι ἄλλους γάμους ἔστρεξε
κρυφὰ ἔπὸ τὸ γονιὸ τῆς,
ἐνῶ εἶχε πρὶν ζευγαρωθῆ
μὲ τὸν Ἀπόλλωνα τὸ ξανθομάλλη.

Κ' ἐνῶ εἶχε μέσα τῆς τὸ καθαρὸ
τὸ σπέρμα τοῦ θεοῦ, δὲν ἐπερίμενε
ἢ ὦρα νάρθη τοῦ νυφικοῦ τοῦ τραπεζιοῦ,
οὐδὲ τῶν πολυφώνων ὑμεναίων ὁ ἀχός,
σὰν πού ἢ συνήθεια να τὸν γλυκοτραγουδοῦνε
στοῦ γάμου τὸν ἑσπερινὸ
οἱ φίλες συνομήλικες παρθένες,
μὰ πῆγε να πιαστῆ μὲ τᾶπιαστα,
καθὼς πολλοὶ τὸ πάθαν κι ἄλλοι·
κ' εἶν' ἢ πῶς κούφια φύτρ' ἀνθρώπινη
ἐκεῖνοι, πού τὰ ντόπια τους καταφρονώντας
στρέφουν τὰ μάτια τους στὰ μακρινά,
τὸν ἄνεμο μ' ἐλπίδες μάταιες κυνηγώντας.

Τέτοια μεγάλη βλάβην ἔπαθε
και τῆς καλλίπεπλης ὁ νοῦς τῆς Κορωνίδας
και σ' ἐνός ξένου πῆγε κ' ἔπεσε ἀγκαλιὰ
φερμένου ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν·
μὰ τὸ βιγλάτορα δὲν ξέφυγε
κι ἀπ' τὴν Πυθῶνα τὴν προβατοδόχα,
πῶτυχε νᾶναι, πῆρεν εἶδηση
ὁ βασιλέας τοῦ ναοῦ ὁ Λοξίας
κι ὄχι πού ἀπ' ἄλλον να τοῦ μαθητεύτηκε
ἀξιώτερό του καταδότη,
ἀλλ' ἀπ' τὸν παντογνώστη του τὸ νοῦ
πού φέμα δὲ τὸν ἔγγιζει, μὰ οὔτε
και τὸν γελᾶ θεὸς ἢ θνητὸς
ἢ σὲ βουλές ἢ σ' ἔργα.

Και τότε σὰν τοὺς ἐννοίωσε τοὺς ἔρωτες
τοῦ ξένου, τοῦ Ἰσχυοῦ τοῦ Ἐλατίδη,

καὶ τὴν παράνομή της προδοσιᾶ,
τὴν ἀδερφή του Ἄρτεμη ἔστειλε
ποῦ ἀφρομανοῦσε ἀπ' τὴν ὄργη της, στὴ Λυκέρεια
ὅπου ἡ παρθένα, στὰ γκρεμνά κοντὰ
τῆς Βοιβητῖδας λίμνης, κατοικοῦσε·
καὶ μοῖρα τότε ἀλλοιώτικη, γυρνώντας στὸ κακό,
τὴ δάμασε· μὰ καὶ πολλοὶ γειτόνοι
τὴν τύχη της μεράστηκαν
καὶ χάθηκαν μαζί·
γιατὶ σὰν πέση στὸ βουνὸ ἢ φωτιά
ἀπὸ μιὰ σπίθα μοναχῆ
δάσος ὀλάκερο ἀφανίζει.

Μὰ ὅταν στὸν ξύλινο τὸν πύργο τῆς πυρᾶς
βάλανε ἀπάνω οἱ συγγενεῖς τὴν κόρη
καὶ λάβρα ἢ φλόγα τοῦ Ἡφαιστου
τὴν τύλιξε, εἶπε ὁ Ἀπόλλωνας τότε·
«Πιὰ δὲ θά τὸ βαστάξῃ μου ἡ καρδιά
νάφήσω νὰ χαθῆ δικιά μου γέννα
μὲ τέτοιο θάνατο φριχτότατο
καὶ τῆς μητέρας του νὰ μεραστή τὴν παιδεία».
Εἶπε καὶ μὲ τὸ πρῶτο βῆμα του
ἔφτασε τὸ παιδί κι ἀπὸ τὸν κόρφο
τὸ ἄρπαξε τῆς νεκρῆς· μπρός του οἱ καιούμενες
μέρισσαν φλόγες· κ' ἔτσι τῶφερε
καὶ τὸ παράδωσε τοῦ Μάγνητα Κενταύρου,
γιὰ νὰ τὸ μάθῃ νὰ γιατρέυῃ τὶς πολύπονες
ἀρρώστειες τῶν ἀνθρώπων.

Λοιπόν, ὅσοι τοῦ ἐρχόνταν φέρνοντας
ἢ πληγῆς αὐτογέννητες μαζί τους,
ἢ κάπου λαβωμένοι μὲ σκληρὸ χαλκό,
ἢ μὲ μακρόριχτη πέτρα,
ἢ ἀφανισμένοι ἀπὸ τὶς θέρμες τοῦ καλοκαιριοῦ,
ἢ ἀπὸ κρύωμα τοῦ χειμῶνα
τοὺς ἔβγαζε, ἄλλο ἀπ' ἄλλο πάθος του
λευθερωμένους,

γιατρέυοντας αὐτὸν μὲ μαλακιῆς γητειῆς,
ποτίζοντας μὲ πρόσφορα πιωτὰ ἕναν ἄλλο,
ἢ ἀλείφοντας τῶν φάρμακα
λογῆς λογῆς τὰ μέλη
κι ἄλλους ὀρθοὺς τοὺς ἔστηνε μὲ τὸ μαχαίρι.

Μ' ἀπὸ τὸ κέρδος κ' ἡ σοφία νικιέται κάποτε
καὶ τράβηξε καὶ κείνον τὸ χρυσάφι,
ποῦ ἔφεξε μὲς στὸ χέρι του,
νὰ σώσῃ, μὲ βαρύτατο μιστό, ἀπ' τὸ θάνατο
ἕναν ποῦ ὁ Χάροντας εἶχε πιὰ ἀδράξῃ.
Μὰ ριχνοντας ὁ Δίας ἀπάνω τους
τῶν ἔκοψε ἀπ' τὰ στήθια τὴν ἀνάσα
ἀμέσως καὶ τῶν δυὸ κι ὁ κεραυνὸς
τοὺς βρόντηξε τὸ θάνατο, ὅλος φλόγα.
"Ὅσα ταιριάζουν στὶς θνητῆς μας τὶς ψυχῆς
πρέπει μονάχ' ἀπ' τοὺς θεοὺς νὰποζητοῦμε,
νὰ βλέπομε ὅσα μπρός στὰ πόδια μας
καὶ ποιά 'ναὶ ἢ μοῖρα μας νὰ μὴ ξεχνοῦμε.

Μὴν πᾶς, ψυχὴ μου, νὰ μοῦ κυνηγᾶς
ἀθάνατη ζωὴ, μὰ κόλτα νὰποσώνης
μὲ κάθε τρόπο ὅ,τι περνᾶ ἀπ' τὸ χέρι σου.
"Ἄχ, ὁ σοφὸς ὁ Χείρωνας
νᾶταν νὰ ζοῦσε ἀκόμα στὴ σπηλιά του
καὶ νὰ δινόνταν κᾶπως τὰ γλυκόφωνα
τραγοῦδια μου νὰ μάγευαν τὸ νοῦ του,
ἴσως καὶ τώρα τὸν κατάφερνα
νᾶβγαζε, γιὰ τοὺς διαλεχτούς, ἕναν γιατρὸ
ποῦ τὶς βαρειῆς νὰ θεραπεύῃ ἀρρώστειες,
γιατρὸ μὲ τῶνομα, εἶτε γιοῦ
τοῦ Ἀπόλλωνα, εἶτε τοῦ πατρός του,
καὶ θεὸς νᾶρχόμουν τότε μὲ καράβι σχίζοντας
τοῦ Ἴονιου τὰ κύματα στὴν Ἀρεθοῦσα
γιὰ τὸν Αἰτναῖο τὸ φίλο μου.

Ποῦ βασιλιάς τις Συρακοῦσες κυβερνᾷ
ἡμερος στοὺς λαοὺς του, δίχως φθόνο
γιὰ τοὺς καλοὺς καὶ θαυμαστός
στοὺς ξένους σὰν πατέρας.
Σ' αὐτόν, ἂν ἔφτανα διπλῆ
φέρνοντας χάρη, τῆ χρυσή του ὑγεία
κ' ἓνα ὕμνο, λαμπροστόλισμα τῶν Πυθικῶν
στεφάνων, ποῦ ὁ Φερένικός του
νικόντας κέρδισε στήν Κύρρα ἓναν καιρό,
ποῖο ξέλαμπρο θὲ νᾶφτανα, λέγω, γιὰ κείνον φῶς
κι ἀπ' ἄστρο τούρανοῦ,
ἀφοῦ περνοῦσα τὸ βαθὺ τὸν πόντο.

“Ὅμως ἐγὼ θεὲ νὰ ἐπικαλεστῶ
τὴν τρισεβάσμια τῆ θεᾶ Μητέρα,
ποῦ δίπλα στῶν σπιτιῶν μου τὴν ἐξώπορτα
συχνά τῆ νύχτα κόρες ἔρχονται
νὰ ψάλουνε μαζί καὶ μετ' ὅν Πᾶνα.
Μ' ἂν ἐσύ ξέρης τῆ σωστή κορφή,
Ἰέρωνα, τῶν λόγων νὰ κατέχης,
θυμήσου τί ξμαθες ἀπ' τοὺς παλιούς:
«Πλάϊ σ' ἓνα καλὸ οἱ θεοὶ μοιράζουνε
στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ δυὸ μαζί κακά».
Αὐτὰ λοιπὸν οἱ ἀνόητοι δὲ μποροῦν
ὅπως ταιριάζει νὰ ὑποφέρουν,
παρὰ νονάχα οἱ ἐκλεχτοί,
ποῦ πρὸς τὰ ἔξω τὴν καλὴ
νὰ στρέφουνε τὴν ὄψη ξέρουν.

Κληρὸς εὐδαιμονίας σὲ σένα δόθηκε
καὶ βασιλιᾷ ἄρχοντα λαῶν παρὰ καθ' ἄλλον
ἢ τρανώτατη Μοῖρα σ' ἐπιβλέπει,
μὰ τέλεια ἀσάλευτη ζωὴ δὲν ἔλαχε
οὔτε στὸν Αἰακίδη τὸν Πηλέα
οὔτε στὸν Κάδμο τὸν Ἰσόθεο·
ποῦ ὅμως αὐτοί, λέγουν, πῶς εἶχανε
στὸν κόσμον τὴν ὑπέρτατη εὐτυχία,

ἀφοῦ καὶ τις χρυσοστεφάνωτες
τὶς Μοῦσες ἄκουσαν νὰ τραγουδοῦνε
στὸ βουνὸ ἐπάνω καὶ στὴ Θήβα τὴν ἐφτάπυλη,
ὁ ἓνας σὰν ἔπαιρνε γυναῖκα του
τὴν παγκαλόμορφη Ἀρμονία
κι ὁ ἄλλος τῆ Θέτη, τοῦ σοφοῦ
Νηρέα τῆ ξακουσμένη θυγατέρα.

Κ' ἔφαγαν στὰ τραπέζια καὶ τῶν δυὸ οἱ θεοὶ
κ' εἶδαν τάθανατα παιδιὰ τοῦ Κρόνου
στὶς χρυσῆς ἔδρες των νὰ κάθονται
καὶ γάμου δῶρα πήραν ἀπ' τὰ χέρια τους
καὶ μετ' οὗ Δία τῆ χάρη
μετὰ ἀπ' τοὺς μύχτους των τοὺς πρωτοτερνοὺς
ἔστησαν ὄρθιες τὶς καρδιές των πάλι.
Ξανά κατόπι ἀπὸ καιρὸ
τὸν ἓνα οἱ θυγατέρες του τὸν στέρησαν
μετ' οὐ σκληρῆς τὶς συμφορῆς των
μέρος ἀπὸ τὴν εὐτυχία του,
οἱ τρεῖς—γιατὶ ὁ πατέρας πάλι ὁ Δίας
ἦρθε σ' ἔρωτικό γλυκοσυνταίριασμα
μετ' οὐν κρουσταλλοβραχιονάτῃ τῆ Θυῶνῃ.

Καὶ τοῦ ἄλλου πάλι ὁ γιός, μοναχογιός,
ποῦ τοῦ γέννησε ἡ ἀθάνατη στὴ Φθία ἡ Θέτη,
τῆ ζωὴ του χάνοντας στὸν πόλεμον μετ' οὐσιὰ
θρῆνον μεγάλο σήκωσε στοὺς Δαναοὺς,
ὅταν στὴν πυρὰ καίγονταν ἀπάνω.
Καὶ γι' αὐτὸ πρέπει ὁ ἄνθρωπος,
ποῦ ὁ νοῦς του ξέρει τῆς ἀλήθειας τὸ δρόμον,
τὴν εὐτυχία νὰ χαίρεται
ποῦ οἱ μάκαρες θεοὶ τοῦ στείλουν·
οἱ ἄνεμοι οἱ ψηλοπετούμενοι
κάθε φορὰ κι ἀλλοιώτικοι φυσοῦνε
καὶ δὲ βαστοῦνε τάγαθὰ πολὺν καιρὸ
ποῦ ἔξω ἀπὸ κάθε μέτρο πλημμυροῦνε.

Μικρός θέ νά είμαι στά μικρά
μεγάλος στά μεγάλα,
τήν τύχη πού μου δίνεται κάθε φορά
άπό καρδιάς θέ νά τιμῶ καί θά δουλεύω
μέ τό δικό μου τρόπο ἐγώ·
κι ἄν πλούτη μοῦδινε ὁ θεός ἀρχοντικά,
ἐλπίδαν ἔχω πῶς θέ ν᾿ἀφθανε κατόπι
ἡ δόξα μου πολύ ψηλά·
ὁ Νέστορας κι ὁ Λύκιος Σαρπηδόνας,
οἱ κοσμοξάκουστοι, μάς ἔγιναν γνωστοί
ἀπ' τὰ τραγουδισμένα λόγια
πού τεχνίτες τούς ταίριασαν σοφοί·
γιατ' εἶναι οἱ ξακουσμένοι οἱ στίχοι
πού κάνουνε πολύχρονη τήν ἀρετή·
μ' αὐτό δέν εἶναι καθενός νά τοῦ πετύχη.

Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

ΔΙΗΓΗΜΑ

— Κρίκι... κρίκ!... Κρίκι... κρίκ!...

Ἔτριζαν οἱ ξύλινοι τροχοί τοῦ βωϊδάμαξου, καθώς προχωροῦσε ἀργοκίνητο στό χωραφόδρομο, πού ὀδήγαε ἀπό τήν πολιτεία στό χωριό. Τό τρίξιμο αὐτό, ὄσο στριγγό κι ἄν ἦταν, ὄμως μέσα στό ἀπόβραδο λές κι ἀπαλυνόταν καί γινότανε μαλακό, μουσικό, εὐχάριστο καί νανουριστικό. Θάλεγες πῶς ἦταν ἡ φωνή τοῦ ἴδιου τοῦ ἀμαξιοῦ ἡ χαρούμενη, γιατί γυρνοῦσε τώρα στό χωριό, καί γιατί γυρνοῦσε ξελαφρωμένο ἀπό τό βαρῦ φορτίο, πού εἶχε κουβαλήσει τό πρωί, ξανθό σιτάρι, ἀπό τό χωριό στήν πολιτεία.

Τό βράδυ ὄλο καί κατέβαινε σέρνοντας πίσω του τή νύχτα, κι αὐτή καθώς κατέβαινε πρὸς τή γῆ ἀπό τὰ οὐράνια, ἔσερνε πίσω της, δεμένα μέ ἀσημένιες κλωστές, χιλιάδες διαμάντια, πού ἀπόμειναν μετέωρα μέσα στό ἄπειρο, καθώς ἐκείνη ἀνάερη πάτησε μέ τό ἐλαφρό της πόδι στή γῆ.

Ἄλη τή μέρα, μέρα Ἀλωνάρη, ἔμψυχα κι ἄψυχα εἶχαν τσουρουφλιστῆ μέσα στό ἀνήλεο λιοπύρι. Οἱ πέτρες εἶχαν φλογιστῆ, τό χῶμα στό ἐλαφρότατο ἀγγιγμα γινότανε χόβολη ζεστή καυτή, πού νά ψήσης μέσα της αὐγό. Τά δέντρα, πού καμμιά πνοή δέν εἶχε τή λύπηση νά τὰ συνδράμη, κρέμαγαν τὰ φύλλα τους κι ἔμοιαζαν μέ στρατοκόπους, πού ὁ κάματος τούς καθήλωσε ἔτσι ὀρθούς, χωρίς νά τους δίνη τή δυνατότητα οὔτε νά πέσουν κἄν χάμω. Ὅλα πλανταγμένα, ἄνθρωποι καί ζῶα, εἶχαν ζήση μέ τό ὄραμα τῆς νύχτας, αὐτῆς τῆς μάγισσας, πού θά κουνούσε ἔτσι δά τό ραβδί της, γιά ν' ἀναζωογονήση τήν οἰκουμένη.

— Κρίκι... κρίκ!... Κρίκι... κρίκ!...

Τά βῶδια, δυό βῶδια ἄσπρα μέ σταχτοκίτρινες βοῦλες, πού ἔδειχναν πιό πολύ γιά λεκέδες, ἔσερναν τό ἀμάξι μέ τό

ἀργὸ μὰ στέρεο περπάτημά τους καὶ μὲ τὰ πλατειά τους ρουθούνια ἀνάσαιναν βαθειὰ τὸν ἀέρα, πού ὀλοένα καὶ πιότερο δρόσιζε. Ὁ δρόμος τοὺς ἦταν γνωστός, θὰ μπορούσαν καὶ μὲ κλεισμένα μάτια νὰ τὸν πᾶνε.

Τώρα μιὰ ἀνάλαφρη πνοὴ ἀνάδευε τὰ φύλλα τῶν δέντρων, σὰ νὰ ἔψαχναν ἀνάμεσά τους χέρια ἀέρινα, νὰ μαζέψουν τὸ ὠριμασμένο καρπὸ, καὶ τὸ καθένα θροοῦσε ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος καὶ τὴ φυλλωσιά του. Τώρα ἡ πλάση ζωντάνευε στὸ γενικὸ καταιωνισμὸ τῆς δρῶσιδος, πού τῆς ἔπεφτε ἀπὸ τὰ ὕψη, σὰν ἄυλη κι ἀόρατη βροχούλα, σὰ Θεία εὐλογία.

— Κρίκι... κρίκι!... Κρίκι... κρίκι!... Καλησπέρα...καλησπέρα... σ' ὄλο τὸν κόσμῳ τοῦ καλοῦ Θεοῦ καλησπέρα!... Βαρειά ἦταν ἡ μέρα αἷ; Ἔτσι ὅμως, κυρὰ βυσιινιά θὰ γίνουν τὰ βύσιινά σου σὰν τὰ χεῖλη τῆς χωριατοπούλας, κι ἐσένα, κυρὰ ροδακινιά, τὰ ροδάκινά σου σὰν τὰ μάγουλά της, κι ἐσένα, κυρὰ κυδωνιά τὰ κυδωνία σου σὰν τὸν κόρφο της.

— Κρίκι... κρίκι!... Κρίκι... κρίκι!...καλησπέρα, καλησπέρα, κύρ ἀγροφύλακα, πού τριγυρνᾷς σὰν ἴσκιος καὶ σὰ φάντασμα σὲ ἀμπέλια, φίλε παλιέ, μὲ τὴν ντουφέκα σου καὶ τὴ σφυρίχτρα, μὲ τίς μουστάκες σου καὶ τὴ συρτή, μακρόσυρτη σὰ μουεζίνη φωνή, πού εἶναι τρόμος καὶ φόβος τῶν κλέφτηδων... τὸ τσαρδάκι σου, πού μοιάζει μὲ πελαργοφωλιά, μὴ θαρρεῖς πὼς δὲν τὸ βλέπω, γιατί εἶναι τάχα νύχτα κι εἶναι σκοτάδι... ὡς καὶ τὴ φωτιά τοῦ τσιγάρου σου βλέπω ἐγὼ σὰ σπίθα, πού ἀνάβει καὶ σβύνει σὰ κωλοφωτιά, ἔτσι ὅπως τὸ ἀνεβάζεις στὸ στόμα σου καὶ τὸ κατεβάζεις πάλι...

— Κρίκι... κρίκι!... κρίκι!... νὰ μὲ συμπαθᾷς, ρεμματιά, πού σταμάτησα στὸ νεράκι σου τὸ κελαρυστό. Ἔτσι γειά σου, δρόσισέ μου τὰ καρκαντίλια, πού νάχεις τὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ!... Ὡχ μάννα μου, φλύαρη πού εἶσαι!... πάλι μὲ τὴν κόρη τοῦ μωλωνᾷ τὰ ἔχεις! Μὰ δὲν εἴπαμε κι ἔτσι! ἐπειδὴ δηλαδῆς σὲ μπάζουν μέσα στὸ σπιτικό τους, γιὰ νὰ τοὺς δώσης ἓνα χέρι στὸ γύρισμα τῆς μυλόπετρας, ἐσύ θέλεις νὰ τοὺς γλωσσοφᾷς! Κορίτσι πράμα εἶναι, ἀδύνατο πλάσμα, τί κακὸ κάνει, πού στέκει καὶ τὴ φιλᾷνε τὰ παληκάρια!... Δὲν ξέρεις τὸ τραγοῦδι, πού λέει, πὼς τὸ φιλι δὲν εἶναι κακό!

— Κρίκι... κρίκι!... Κρίκι... κρίκι!... καλησπέρα, καλησπέρα, γυφτουριά, πού κοιμᾷσαι ξέγνοιαστη στὸ κοιμισμένο χορτάρι·

χαϊρετίσματα στοὺς μύλους καὶ τὰ μπρίκια σου, στὰ σφυριά καὶ τ' ἀμώνια σου καὶ στὴ μαντική σου... Τὴ μοῖρα μου; Ἄϊντέστε στὸ καλὸ... τὴ μοῖρα μου ἐγὼ τὴν ξέρω: χωριὸ—πολιτεία, πολιτεία—χωριὸ, χωριὸ—χωράφι, χωράφι—χωριὸ. Ἔσεῖς νὰ ἔχετε τὸ νοῦ σας στὴ δική σας τὴ μοῖρα καὶ στὴν ντουφέκα τοῦ ἀγροφύλακα, βρὲ μακροχέρηδες...

— Κρίκι... κρίκι! Κρίκι... κρίκι! καλησπέρα, καλησπέρα, Ἄη Γιώργη μου θαματοουργέ, πάντα γλυκὰ νὰ καίη τὸ καντύλι στὸ ἐκκλησάκι σου καὶ στὸ εἰκόνισμά σου μπροστά, καὶ πάντα νὰ ἔχουμε τὴ βοήθειά σου!... Τὸ ἀφεντικό; Πολυώρα, πού δὲν τ' ἀκούω... θὰ κοιμᾷται. Στὴν ἀρχή, κρατώντας τὴ βουκέντρα, καθόταν καὶ σιγοτραγούδαγε... ἄχ τί γλυκὰ, τί ὁμορφα τραγούδαγε!... Ὑστερα ξάπλωσε καὶ κοιτοῦσε τ' ἀστέρια, λὲς καὶ τὰ μετροῦσε,... κάπου κάπου ἀναστέναζε... αἶ παληκάρι πράμα μπορεῖ νὰ μὴν ἀναστενάζη καὶ λιγάκι, καὶ τότες τὸ μεράκι, ὁ ἔρωτας σὲ ποιανοῦ στήθια θὰ ἀπὴ, μηγαρίς στὰ δικά μου τὰ ξυλένια!... Αἶ ὕστερις, σὰν κατὰφερε νὰ διαβάση στὰ διαμάντια τ' οὐρανοῦ τ' ὄνομα τῆς ἀγαπητικιάς του, θ' ἀποκοιμήθηκε καὶ τώρα, ποιὸς ξέρει, μπορεῖ καὶ νὰ ὄνειρεύεται τὸ πανηγύρι σου. Ξέρει κανεὶς τί κάνεις τοῦ λόγου σου τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς σου στὰ μουλωχτά, ἔτσι ὅπως ἀθώρητος ἀνακατεύεσαι μὲ τοὺς γιορταστάδες!... Ποιὸ καλοκαίρι ἦταν; Μὰ θαρρῶ τὸ φετεινὸ· ξέρω πάλι! μπορεῖ νὰ ἦταν καὶ τὸ περσινό... Μιὰ φορὰ τὸ θάμα εἶναι δικό σου, μιὰ καὶ τὸ πανηγύρι, πού γίνεται στὴ γιορτῆ σου εἶναι τὸ καλύτερο. Πόσες χρονιές δὲν τὸ χάρηκα, πού ἐρχόμουνα στολισμένο καὶ πλουμισμένο, καὶ πόσες ἔχω νὰ τὸ χαρῶ ἀκόμα! Τί νὰ σοῦ πῶ, χρυσέ μου, ὅπως εἶσαι ἀνοιξιάτικος, ἡ χάρη σου κάνει ν' ἀνθίζουν τὰ τριαντάφυλλα, ν' ἀνθίζουν κι οἱ καρδιές...

— Κρίκι... κρίκι!... Κρίκι... κρίκι!...

Μαλακό, μουσικό, εὐχάριστο, νανουριστικὸ ἀκουγότανε μέσα στὴν ἀστροκέντητη νύχτα τὸ τρίξιμο τοῦ βωιδάμαξου, πού μὲ τὸ ἀργὸ μὰ στέρεο περπάτημα τῶν βωιδῶν ὀλοένα καὶ σίμωνε στὸ χωριὸ, τὸ χωριὸ τὸ τριγυρισμένο ἀπὸ τίς θημωνιές, πού περίμεναν τὴ σειρά τους νὰ πέσουν στὸ ἄλωνι, τὸ χωριὸ τὸ παραδομένο στὸν ὕπνο τὸν ξεκουραστή.

— Κρίκι... κρίκι!... κρίκι... κρίκι! ἄμ τῶξερα ἐγὼ, πού σ' ἐκεῖνο τὸ παραθύρι θὰ φαινότανε καὶ θὰ χανότανε στὴ στιγμὴ ἓνα

λαμπάκι... Κατεργάρα, κατεργάρα... μᾶς πήρες εἶδηση, πού ἐρχόμαστε καί μᾶς τὸ μηνᾶς μὲ τὴν τρεμουλιαστή φλογίτσα, πού τόσο μοιάζει μὲ τὴ φλογίτσα τῆς καρδούλας σου... ἔτσι τρεμουλιαστή εἶναι κι' ἐκείνη... "Αἴντε ἄιντε... πέσε νὰ ξανακκιμηθῆς... γιατί τὸ πουρνὸ ἔχετε καί σεῖς ἀλώνισμα καί μὴν ξεχνᾶς πὼς τὰ ροδομάγουλά σου μᾶς εἶναι πιὸ ἀκριβὰ ἀπὸ ὄλο τὸ χρυσάφι, πού θὰ μάση ὁ γονιός σου.

— Κρίκι... κρίκι!... Κρίκι... κρίκι! "Α ὦρὲ μοῦργο, μὴν ἄλυ-
χτᾶς... δὲ μᾶς γνώρισες!... ἐμεῖς εἴμαστε μωρέ! Κάνε τόπο νὰ περάσω, μὴ σοῦ πατήσω κανένα πόδι καί ξεσηκώσης τὸ χωριὸ μὲ τὰ οὐρλιάσματα.

Κρίκι... κρίκι... κρίκι!... νάμαστε μέσα στὴν αὐλή... καλη-
σπέρα, ἀφεντικό, καλησπέρα, κυρὰ μάννα, καλησπέρα, κορί-
τσια... μὲ τὸ καλὸ φτασμένοι... μὲ τὸ καλὸ φτασμένοι.

1937

ΑΡΓΗΣ ΚΟΡΑΚΑΣ

ΑΝΟΙΞΗ

*Γαλάζια χαμόγελα τῶν σφρανῶν
μάτια πὸν καθρεφτίζουνε τὴν ἀσ-
ρικὴν ἀγρότητα.
Ἀρώματα πρῶφρα πὸν ἡ πολύχρωμη ἀνθοση ἀποπνέει.
Χρώματα· τὸ κόκκινο, τὸ πράσινο, τὸ λευκὸ καὶ τὸ γαλάζιο
πὸν χάνονταν τὸ δεῖλι μέσα σ' ἓνα ὠχρὸ πορτοκαλί.
Φοβισμένα προβάλλουν τῶν λουλουδιῶν τὰ κεφάλια
πὸν μέχρι χιτῆς τῆς ὀμίχλης τὸ τοῦλι τὰ σκέπαζε·
ὁ ἥλιος νὰ τὰ φυλάξει ἔτρεξε πολὺ βιαστικὸς
μὲ τῶν ξανθῶν του μαλλιῶν τὸ μετάξι.
Νύχτες τοῦ στοχασμοῦ καὶ τῶν ὀνείρων
τυλιγμένες στὸν ἀσημένιο μανδύα τῆς Σελήνης.
Μὲς στὰ βελούδα τῶν ἰσκιῶν ἀναπαύονται οἱ ἔννοιες.
Στὸν κῆπο τῆς Ζωῆς ἀρχινάει νὰ ξανανθίζει ἡ Ἀγάπη.
Ἀτέρμονα τραγούδια ἀπὸ τ' ἄδυτα τῶν φυγῶν ἀναβλύζουν·
ἀγγελικὲς μελωδίες πὸν συνοδεύουν τὸν ἀποχαιρετισμὸ τῆς
[μελαγχολίας,
τὸ ἄστρο τῆς Ἀφροδίτης πὸν ἀνατέλλει περίλαμπρο.*

ΤΑΚΗΣ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ

ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ

ΤΟΥ ΓΙΑΣΑΡ ΝΑΜΠΗ¹⁾

Δυὸ μῆνες τώρα, ἐπικρατοῦσε μιὰ ἀσυνήθιστη κίνηση στὸ ψηλὸ τοῦτο σπίτι, πού ἔβλεπεν ἀνοιχτὰ στὸ Αἰγαῖο. Θὰ μετα-
νάστευαν.

Σὰν ὄλους τοὺς ἄλλους γείτονές τους, κι ἐκεῖνοι θὰ ἐγκα-
τέλειπαν γιὰ πάντα, γιὰ νὰ μὴν τὰ ξαναδοῦν ποτέ, τὰ χώμα-
τα αὐτά, ὅπου γεννήθηκαν, μεγάλωσαν κι' ἀγάπησαν, προ-
σπαθώντας νὰ ξαναφιάξουν τὴ ζωὴ τους πάνω σ' ἄλλα χώ-
ματα, πού δὲ γνώριζαν, πού δὲν φαντάζονταν κἄν τὴν ὑπαρ-
ξή τους.

Τὶ νᾶκαμναν; Ἦταν γραφτὸ τους. Ἡ τύχη ἢ καλλίτερα,
κάποια ἀχόρταγα ξένα πάθη, ἔγιναν αἰτία νὰ πιασθοῦν δυὸ
ἔθνη, δεμένα μεταξύ τους μὲ τοὺς π.ὸ σφιχτοὺς ἀδελφικούς δε-
σμούς καὶ ἡ νωπὴ ἀκόμα θύμηση ἀπὸ τὸ αἶμα πού χύθηκεν
ἄφθοно, ἀνάγκαζεν ἀνθρώπους πού ζοῦσαν, ἀπὸ αἰῶνες, καὶ
στοὺς δυὸ τύπους, ἤσυχοι κι' ἀνέμελοι, νὰ βροῦν καινούργια
πατρίδα καὶ νὰ χωρισθοῦν γιὰ πάντα ἀπὸ τὰ πατρικά τους
τοῦτα μέρη.

Ὁ Νιαζῆς, ὁ ἔμπορος, ἐνῶ καθισμένος στὸ μπαλκόνι τοῦ
σπιτιοῦ του, ρουφοῦσε ἤσυχα τὸ ναργικὲ του, παρακολουθοῦ-
σε τὰ πλήθη πού ξεχύνονταν στὴν παραλία ἀπ' ἓνα καράβι

¹⁾ Εἶναι περιττὸ, στοχάζομαι, νὰ μιλήσω γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Γιάσαρ
Ναμπῆ. Προχθὲς ἀκόμα, στὴ «Νέα Ἑστία», (τεῦχος 252, 15-6-1937, σελ. 927)
ἔγραφα πλατεῖα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ πολύμορφο ἔργο του. Εἶναι ὁ πιὸ
ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τοῦ διανοομένου τῆς σύγχρονης Τουρκίας καὶ
μαζύ, ὁ συγγραφέας πού διαβάζεται περισσότερο.

Τὸ διήγημα πού μεταφράζω εἶναι ἀνέκδοτο. Γράφτηκεν ἐπίτηδες
γιὰ ἓνα ὀποιοδήποτε ἑλληνικὸ περιοδικὸ καὶ χαίρομαι ἰδιαίτερα πού τὸ
παρουσιάζω ἀπὸ τίς στίγες τῶν ἀγαπητῶν «Μακεδονικῶν Ἡμερῶν».

Σημ. τοῦ Μετ.

ποῦχεν ἔρθει ἀπ' τὴν Ἄνατολή, φορτωμένο ρωμηοὺς πρόσφυγες, σκέφτονταν πῶς πολὺ σύντομα κι' ὁ ἴδιος θὰ βρίσκονταν στὴν ἴδια θέση καὶ σχολίαζε μόνος του, μὲ θλίψη, τὸ ἀπροσδόκητο καὶ θλιβερὸ αὐτὸ γεγονός.

Ποτὲ δὲν εἶχε φαντασθεῖ πῶς μποροῦσε μιὰ μέρα νὰ χωρισθεῖ ἀπὸ τὸν τόπον αὐτόν, ὅπου εἶχε κανονίσει ἔτσι τὴ ζωὴ του, σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει αὐτοῦ πέρα. Ἀναλογίζονταν τὴ μέρα ποὺ διάβασε στὶς ἐφημερίδες, τυπωμένους μὲ μεγάλα στοιχεῖα, τοὺς ὄρους τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, ποὺ προέβλεπεν ἢ συνθήκη τῆς Λωζάννης. Ποιὰ ἦταν ἡ πρώτη ἐντύπωσή του μόλις ἀντίκρισε τὴν ζωτικὴ γι' αὐτοὺς ὄλους εἶδηση; Θυμᾶται καλὰ τώρα: Πρῶτα-πρῶτα, ἐκπληξη. Ἔπειτα κάποια θλίψη, ὅχι, μιὰ ἀνείπωτη μελαγχολία, ποὺ μαύριζε ὄλο του τὸ εἶναι, κάτι σὰν αὐτὸ ποὺ νοιώθει ὁ ἐξερευνητής, ξεκινώντας ἀπὸ γνωστά του λιμάνια, γι' ἄγνωστους τόπους καὶ τέλος κάποια ἀνησυχία, κάποια κρυφὴν, ἐνδόμυχη ταραχὴ γιὰ τὴν καινούργια κι' ἀνέλπιστη περιπέτεια ποὺ τοὺς περίμενε. Μήπως ἄλλωστε, εἶναι διαφορετικὰ καὶ τὰ αἰσθήματα ποὺ νοιώθει αὐτὸς πὸ ἀναχωρεῖ γιὰ τὸν πόλεμο καὶ ἴσως-ἴσως καὶ γιὰ τὸ θάνατο; Ἡ μελαγχολία τοῦ χωρισμοῦ καὶ ἡ ἀγωνία τοῦ ἀγνωστοῦ!

Ὁ πόλεμος!... Φρικτὸ πρᾶγμα, ἀλήθεια! Ἐνα ἀπάνθρωπο μέσο, ποὺ βρῆκαν οἱ ἴδιοι οἱ ἄνθρωποι, γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς δικῆς τους εὐτυχίας. Καὶ νά! Ἀφοῦ τὸ χῶμα χόρτασε τ' ἀνθρώπινο αἷμα, ἡ φωτειὰ ἢ ἀπαίσια, κόπασε. Κι' ὅμως οἱ συνέπειές της, ἀκόμα καὶ τώρα, ξακολουθοῦν, σὰν ἓνα εἶδος ἄγριας θύελλας, ποὺ ξεερριζώνει χιλιάδες ἀνθρώπους, ἀπὸ τὰ μέρη τους σὰν νᾶναι δένδρα, καὶ τὰ ρίχνει ὅπου λάχει.

Καινούργια κλίματα, νέα περιβάλλοντα, καινούργια ζωὴ σὲ ἄλλα χῶματα. Ὅμως, γιατί νὰ τ' ἀρνηθεῖ κανεὶς. Ὅλα αὐτὰ, κρύβουν μέσα τους καὶ κάτι ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῆς περιπέτειας. Μὰ πάλε, τί σημασία μπορεῖ νᾶχει ἡ ἡδονὴ αὐτὴ μπρὸς στὶς εἰδῶν-εἰδῶν ταλαιπωρίες, δυσκολίες, ἀρρώστειες, καταστροφές, μιὰς μετανάστευσης, μιὰς προσφυγιάς!

Ἀγκάλιασε μὲ τὴ ματιὰ του, μιὰν ἀκόμη φορὰ, ὁ Νιαζής, τὸ θέαμα αὐτό, ἀπὸ τὸ μπαλκόνι του, ποὺ δὲ θὰ χαίρονταν πολὺ ἀκόμα, σηκώθηκε καὶ βγήκεν ἔξω. Ἔπρεπε νὰ τελειώσει τὴν ἐκκαθάριση τοῦ ἐμπορικοῦ του. Στὸ δρόμο, κατεβαί-

νοντας πρὸς τὴν προκουμαία, συναπαντήθηκε μ' ἓνα κοπάδι πρόσφυγες π' ἀνέβαιναν. Ξεχώρισε στὰ πρόσωπα ὄλων τῆ φρικῆ καὶ τὴν ἀπελπισία. Ἐίδε τὰ μικρὰ παιδιά, στὶς ἀγκαλιές τῶν γυναικῶν, νὰ ρίχνουν γύρω τους βλέμματα ἐκπληκτα κι' ἀνήξαιρα καὶ τὰ λαχτάρησε. Αὐτὰ τοῦλάχιστον, δὲ θᾶνοιωθαν τὸ φαρμάκι τῆς ξενητείας, δὲ θὰ τὰ τυραννοῦσεν ὄλα αὐτὰ τὰ παιδιά, ἢ νοσταλγία τῆς πατρίδας. Θὰ μεγάλωναν ξαίρωντας αὐτὰ ἐδῶ τὰ χῶματα, γιὰ δικὸ τους τόπο. Ὅμως οἱ μεγάλοι;

Μποροῦσαν αὐτοὶ νὰ λησμονήσουν; Μποροῦσε ὁ χρόνος ὁ καταλύτης νὰ σβύσει ἀπὸ τὴ θύμησή τους, τοὺς τόπους αὐτοῦς, ποὺ κάθε σπιθαμὴ τους, κάθε δρόμος τους, κάθε γωνιά τους, ἦτανε μέσα τους δεμένοι μὲ χίλιες-δυὸ ἀνάμνησεις; Συνηθίζει σ' ὄλα ὁ ἄνθρωπος, βέβαια. Δὲ χωρᾶ ἀμφιβολία πῶς κι' αὐτοὶ ὄλοι, θὰ μάθαιναν στὴ νέα τους ζωὴ καὶ θ' ἀγαποῦσαν ἴσως τὴν καινούργια τους πατρίδα. Μὰ πάλι θάταν δυνατὸν νὰ σβυθεῖ ἀπὸ τὴ θύμησή τους, τ' ὄραμα τῶν δρόμων ὅπου πρωτοπερπάτησαν μὲ γυμνά πόδια, τῶν πλατειῶν ὅπου πρωτόπαιξαν κυνηγητὸ καὶ τῶν κήπων ποὺ στάθηκαν λίκνο στὶς πρώτες τους ἀγάπες; Θάταν ποτὲ δυνατό τέτοιο πρᾶγμα;

Κι' ὁ Νιαζής, ἐνῶ προχωροῦσε σὰν νᾶπλεε μέσα στοὺς θλιβεροὺς καὶ μελαγχολικοὺς αὐτοὺς συλλογισμοὺς του, πρόσεξε κάποιον ξένον ποὺ στέκονταν μπροστά του. Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς νεοφερμένους πρόσφυγες, ὡς σαράντα χρόνων ἄνδρας, γλυκοπρόσωπος, ἓνας δικός, ποὺ ξεχωρίστηκεν ἀπ' τὸ κοπάδι τῶν δυστυχησμένων, ποὺ ἀνηφόριζαν. Ἰσως κι' ἐκεῖνος νᾶχε βρεῖ συμπαθητικὸ καὶ κοντινὸ του, τὸν Νιαζή, καὶ νᾶθελε ν' ἀλλάξει δυὸ λόγια μαζί του.

Μόλις διάκρινε, ὁ ταλαίπωρος, ἀνάμεσα στὰ καπέλλα, ἓνα φέσι, χάρηκε μὲ τὴ σκέψη πῶς θὰ μιλοῦσε μ' ἓναν ποὺ γνώριζε τὴ γλῶσσα του, καὶ τὸν πλησίασε. Τοῦρωτοῦσε κάτι πράγματα. Ὅμως ἡ γλῶσσα αὐτῆ, ἢ γλῶσσα ποὺ μιλιόταν στὸν τόπον ὅπου θὰ πήγαινε σὲ λίγο ὁ Νιαζής, τοῦ ἦταν ξένη τοῦ ἴδιου. Δὲν ἤξαιρε τουρκικὰ ἐκεῖνος. Κι' ὅταν θέλησε νὰ φανερῶσει τὴν ἀγνοιά του τούτην, στὸν ἀντικρυνό του — ποὺ φανερὸ πῶς μόλις τώρα εἶχεν ἀλλάξει τὸ φέσι ποὺ φοροῦσε μὲ τὸ καινούργιο του αὐτὸ καπέλλο — ἐκεῖνος ἔμεινε ἐκπληκτος, κυττοῦσε μ' ἀνοιγμένα, τόσα δά, μάτια, τὸν ντόπιο τοῦρκο καὶ δὲν τὸν καταλάβαινε, γιατί κι' αὐτὸς δὲν ἤξαιρε

έλληνικά.

Ὁ Νιαζής ἔνοιωσε κάποια ντροπή τότε. Χαμογέλασε δείχνοντας τ' ἄπρα του δόντια στὸν ξένο πού τοῦταν τόσο κοντινός καί χάρυξε τὸν ὦμο του. Κι' ὁ ἄλλος πάλι, μὲ τὴν ἴδια χειρονομίαν ἀπάντησε. "Ἔτσι, κι' οἱ δύο εἶχαν νοιώσει τόσο καλά, ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, μὲ τὴ βουβή αὐτὴ συνομιλία, πού δίχως νὰ τὸ καταλάβουν ἔπεσαν ὁ ἕνας στὴν ἀγκαλιάν τοῦ ἄλλου. Ἀγκαλιάστηκαν σὰ νᾶταν φίλοι παιδικοί.

Τὶ παράξενη, ἀλήθεια, ἰδιοτροπία τῆς τύχης, σκέφθηκεν ὁ Νιαζής. "Ὅταν σέ λίγες μέρες, θὰ βρῖσκεται στὸν καινούργιο του τόπο, θὰ νοιώθει τὸν ἑαυτό του, πῶς ξένο ἀπὸ τοῦτον ἐδῶ τὸν ἄγνωστο, μ' ὄλους ἐκείνους τοὺς καινούργιους συμπατριῶτες του π' οὔτε τὴ γλῶσσα τους δὲν ἤξαιρε, κι' ὁ ἄλλος πάλιν, στὴ νέα του πατρίδα, θὰ βρῖσκεται στὴ θέση ἑνὸς περιηγητῆ πού δὲν μπορεῖ νὰ συνεννοηθεῖ, στὸν τόπο πού ἔτυχε νὰ εἶναι.

Τώρα, αὐτὸς ἐδῶ, ἐκεῖνος ἐκεῖ, θὰ μοχθήσουν χρόνια ὀλόκληρα, γιὰ νὰ μάθουν ξαναρχῆς τὴ δική τους γλῶσσα καί μιλώντας τὴν μὲ ξενικὴ κάπως προφορά, θ' ἀφήνουν κάποια ψυχρὴν ἐντύπωση στοὺς συντοπίτες τους... Καί μ' ὄλα ταῦτα καί γιὰ τούτην ἀκόμα τὴν κατάσταση, πόσα χρόνια θᾶπρεπε νὰ περάσουν, πόσα χρόνια...

Ἡ ἀνταλλαγὴ, σκέφθηκεν, θὰ δημιουργήσει χωριά ὀλόκληρα στὴν Ἀνατολή, ἀπ' ἀνθρώπους πού δὲν ξαίρουν οὔτε μιὰ λέξη τούρκικη κι' ἐδῶ πάλι, σ' ἑλληνικὰ χωριά, "Ἕλληνες θὰ μιλοῦν τουρκικὰ!

Καί κατάλαβε τότε, ὁ Νιαζής, πόσο σφιχτὰ δεμένα ἦσαν τὸ ἕνα μὲ τ' ἄλλο, τὰ δύο αὐτὰ ἔθνη. Ἡ Τουρκία μὲ τὴν Ἑλλάδα. Δένονταν οἱ δύο αὐτὲς χώρες μ' ἄγραφους νόμους, σφιχτά. Γιατί νὰ θελήσουν νὰ τις χωρίσουν! Γιατί νὰ χωρίζουν ἀνθρώπους πού τίποτε δὲν τοὺς χώριζε! Τίποτε. Ἀπολύτως τίποτε!

"Ὅμως, ὁ χρόνος ὁ καταλύτης, ὄλα τὰ γιατρεύει, κι' ὁ ἥλιος τῆς πραγματικότητας, κι' ἂν ἔδουσε γιὰ μιὰ στιγμή, ὅταν θαρθεῖ ἡ ὥρα του, θὰ ξαναατέλει πῶς λαμπερός, μονολόγησε καί σκύφτωντας μπροστά, τὸ βαρὺ ἀπ' τὶς σκέψεις αὐτὲς κεφάλι του, συνέχισε τὸ δρόμο του.

(Ἀνέκδοτο)

Μετάφραση ἀπὸ τὰ τουρκικὰ
ΑΒΡ. Ν. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ

Ο ΛΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΊΨΕΝ

Β'.

Μετά τὴ Γαλλικὴ φιλολογία, ἴσως καμμιά ἄλλη δὲν εἶναι περισσότερο γνωστὴ στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ Σκανδιναυικὴ. Οἱ παραστάσεις τῶν ἔργων τοῦ Ἰψεν καί τοῦ Στρίντμπεργ λαϊότερα — καί μερικῶν τελευταῖα ἀκόμη στὸ Βασιλικὸ θέατρο — αἱ σχετικὲς μελέτες τοῦ ἀλησμόνητου Γιάννη Καμπύση στὸ περιοδικὸ «Διόνυσος» (στὸν ἴδιο ὀφείλουμε τὶς μεταφράσεις τῆς «Μὶς Τζούλιας», τοῦ «Πάσχα», τοῦ «Ὅταν ξυπνήσουμε νεκροί») καί ἀκόμη ἕνα πλήθος διηγήματα τοῦ Μπιέρσον, τοῦ Ἰωνᾶ Λη, τῆς Σέλμας Λάγκερλεφ, τὰ μυθιστορήματα τοῦ Κνουτ Χάμσουν καί ἄλλα, εὐσυνειδητὰ μεταφρασμένα ἀπὸ τὸ Δημ. Χατζόπουλο, τὸν κ. Βασ. Δασκαλάκη, τὸ μακαρίτη Ἰω. Χρυσάφη καί ἄλλους, ὄλα αὐτὰ ἔφεραν σὲ ἐπικοινωνία τὸ Ἑλληνικὸ κοινὸ μὲ τὴν εὐρωσιτὴ λογοτεχνία τῆς βορεινῆς αὐτῆς χώρας.

Οἱ Ἕλληνες ἀναγνώστες ξέρουν τὰ Σκανδιναυικὰ Γράμματα στίς σημερινὲς εὐτυχισμένες μέρες τους, στὴν ἀνθηστὴ τους. Ὑπῆρξαν ὅμως καί μέρες φτωχὲς γιὰ τὴν πνευματικὴ Νορβηγία. Ἡ ἐθνικὴ φιλολογία τῶν Νορβηγῶν ἐδούλευε στὴ Δανιμαρκέζικη ἐπίδραση, πού ἦταν ἀναγκαστικὴ συνέπεια τῆς πολιτικῆς τῆς ἐξάρτησης ἀπὸ τὴ Δανία. Ἀκόμα καί αὐτὴ ἡ γλῶσσα τῶν Νορβηγῶν, ἡ καθαρεύουσά τους, εἶχε βάση ὄχι μόνον τὸ λεξιλόγιο, ἀλλὰ καί τὸ συνθετικὸ πνεῦμα τῆς γλώσσας τοῦ κυρίαρχου κράτους. Ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα τῶν Νορβηγῶν ὑπῆρχε, βέβαια, ζωντανὴ στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ περιφρονημένη ἀπὸ τοὺς λογιώτατους τῆς ἐποχῆς — ἀπαράλλαχτα ὅπως στὴν Ἑλλάδα — καί «ἀναξία νὰ γίνῃ τὸ ὄργανον τῆς ἐκφράσεως τῶν πόθων καί τῶν τάσεων τοῦ ἔθνους».

Ἄλλὰ στὰ 1811 ἰδρύεται στὴ Χριστιανία τὸ πρῶτο Πανεπιστήμιο καί στὰ 1814 ἐπέρχεται ὁ χωρισμὸς τῶν δυὸ λαῶν:

τοῦ Σουηδικοῦ καὶ τοῦ Νορβηγικοῦ. Ἡ Νορβηγία ἀποκτᾶ τὴν πολιτικὴ τῆς ἀνεξορτησία καὶ νέα ἐποχὴ ἀνοίγεται γιὰ τὴν ἐθνικὴ τῆς ζωῆς. Στὴν παλαιστρα φανερώνονται ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον οἱ ἀγωνιστὲς τῆς πνευματικῆς ἀνάπλασης τῆς Νορβηγίας. Μετὰ τὸ Χάνσεν, ὁ Βέργελανδ, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Μπιόρσων καὶ ὁ Ἴψεν. Κάτω ἀπὸ τὴ γλωσσοπλαστικὴ τους δύναμη, οἱ τρεῖς διάλεκτοι τῆς Νορβηγίας συγχωνεύονται, ζυμώνονται, παίρνουν καινούρια γλωσσικά στοιχεῖα καὶ διαμορφώνονται σὲ μιὰ γλῶσσα. Μιὰ γενναία πνοὴ κατεβαίνει τότε ἀπὸ τὰ μεγάλα δάση τῶν Σκανδιναυικῶν Ἄλπεων, ποὺ οἱ προαιώνιες σημίδες σαλεύουν τίς κορφές τους, καὶ γιὰ νὰ τὴν ἀπαντήση, μιὰ ἄλλη πνοὴ, ὄχι λιγώτερο δυνατὴ, φυσάει μέσα ἀπὸ τὰ θρυλικά φύρντ, ἐκεῖ ὅπου ἡ Ἑλλιντα Βάντζελ, ἡ «Κυρὰ τῆς Θάλασσας», ὄνειρεύεται τὸ γυρισμὸ τοῦ μυστηριώδους ἀρραβωνιαστικοῦ τῆς. Ἡ ὥς στὰ χτέες περιφρονημένη γλῶσσα τοῦ λαοῦ στέλνει τὰ ἡγεμονικά τῆς δῶρα στοὺς διαλεχτοὺς τῆς βορεινῆς φυλῆς. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ ὑμνοῦν τοὺς Θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωες, τίς νεράϊδες τῶν πηγῶν καὶ τοὺς βίκιγγ — τοὺς θαλασσινοὺς τρίτῳνες τῆς Νορβηγίας — δίνουν τὸ ὕλικό τους γιὰ τὴ δημιουργία ἀθανάτων ἔργων.

Ὁ Ἑρρίκος Ἴψεν γράφει τότε τὴν «Τέρζε Βίτζεν», τὴν «Πίστη», τὸν «Ἀδερφὸ ποὺ κινδυνεύει», τὸν «Ἀλμπατρος», τὴν «Ἀϊδερέη», καὶ τὰ μεγάλα ἐπικολυρικά του ποιήματα, ποὺ στίς στροφές τους κλείνουν ὅλη τὴ Νορβηγία καὶ ὅλη τὴν ἀγάπη τοῦ Ποιητῆ στὴ γενέθλια γῆ.

Ὁ λόγος του καίει. Οἱ δρόμοι του δὲν ἔχουν ἄκρη. Ἄνοιχτός ὅσο τὸ διάστημα εὐρύνεται ὁ κύκλος τῆς ἐνέργειάς του. Καὶ στὸ κέντρο τοῦ κύκλου αὐτοῦ, πάντα ὁ λαός του ὁ ἀγαπητός, μὲ τὴν πολυσύνθετη καὶ βαθυστόχαστη ψυχὴ του, ποὺ πιστεύει καὶ θαυματουργεῖ.

Ὁ Γ Βιζυηνός, ποὺ ἀγαποῦσε τὴν Ἴψενικὴ ποίηση, ἔχει ντύσει μὲ τὴ φόρμα τοῦ Ἑλληνικοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ἕνα ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς σειρᾶς αὐτῆς, τὴν «Ἀϊδερέη»:

Στὴ Νορβηγία ἡ αἰδερέη, ἡ πάπια τῆς θαλάσσης

στὴ γαλανὴν ἀκρογιαλιά ψηλά πάει νὰ φωλιάσῃ.

Μαδάει ἀπὸ τὰ στήθη τῆς τὸ πουπουλόχνουδὸ τῆς

καὶ κάμνει μιὰ ζεστὴ μ' αὐτό, μιὰ μαλακὴ φωλίτσα.

Μᾶρχονται μ' ἀσπλαγχνὴ καρδιά στὸν ὄχτον οἱ ψαράδες

καὶ τῆς κουρσεύουν τὴ φωλιά, ὡς στὸ στερνὸ τὸ χνουδὶ.

Αὐτὸ δὲ σβεῖ μὲς στὸ πουλὶ τὸν πόθο τῆς ἀγάπης:

Ξαναμαδάει τὰ στήθεια του. Κι' αὐτοὶ ξαναπροβάλλουν

καὶ πέρνουν ὅ,τι ἔφτειασε. Μά, ἀκούραστο καὶ κείνο,

οὐ βράχου τρύπα τὴ φωλιά ξαναρχινάει νὰ φτεיאίνει.

Τρίτη φορὰ κουρσεύουν τὴν καὶ δὲν ἀφίνουν χνουδὶ!

Τότε κι' αὐτὸ τὴν ἀνοιξή, μὲ στήθεια ματωμένα

ἀνοίγει νύχτα τὰ φτερά καὶ πάει μακριὰ στὸ Νότο,

ἐκεῖ ποὺ περισσότερο χαμογελοῦν τὰ οὐράνια.

Κάποτε, σὲ περασμένα χρόνια, ποὺ γινότανε κουβέντα γιὰ τὰ λυρικά τοῦ Ἴψεν, ὁ κ. Κωστής Παλαμᾶς μοῦ ἔλεγε:

— Μήπως εἶναι ἀνάγκη νὰ κοιτάξῃ κανεὶς τοὺς στίχους τοῦ Ἴψεν γιὰ νὰ βρῆ τὴν ποίηση στὴν πιὸ ἔντονη ἐκδήλωσή τῆς; Μήπως καὶ τὰ δράματά του δὲν ἔχουν ἀκριβῶς ὅ,τι χρειάζεται σὲ κάθε μεγάλο θεατρικὸ ἔργο: τὴν ποιητικὴ πνοή, δηλαδή ὅ,τι λείπει ἀπὸ τὰ περισσότερα σύγχρονα ἔργα. Ποιήματα εἶναι τὰ δράματα τοῦ Ἴψεν καὶ ὡς ποιητικὰ ἔργα τὰ συνέλαβε ἡ δημιουργικὴ του φαντασία. Π. χ. τὸν «Μπράντ», πρῶτα τὸν ἔγραψε σὲ μορφή ἐπικοῦ ποιήματος καὶ ἀργότερα τὸν μετεποίησε σὲ δράμα.

Ὁ ποιητὴς τῆς «Τρισεύγενης» δὲ μπορεῖ νὰ φανταστῆ ὅτε στὸ θέατρο ἀληθινὸ ἔργο τέχνης χωρὶς ἀφθονα τὰ ποιητικὰ στοιχεῖα. Ἔργα γυμνά ἀπὸ λυρικὴ ὄρμη εἶναι αὐτὰ ποὺ γράφονται σήμερα. Γι' αὐτὸ ἔχουν τόση σχέση μὲ τὴν Τέχνη, ὅση τὰ λαϊκὰ περιοδικὰ μὲ τὴ φιλολογία. Δηλαδή εἶναι προσωρισμένα γιὰ μιὰ πολὺ ἐφήμερη ζωὴ.

Δίχως ἄλλο, ὁ Ποιητὴς ἔχει δίκιο. Τίποτα δὲ ζῆ χωρὶς τὸ τραγοῦδι! Αὐτὸ κατέχει τὸ μυστήριό τῆς ἀθανασίας, καὶ μόνο μὲ αὐτὸ ἐκδηλώνεται σὲ ὅλο του τὸ πλάτος ὁ ἀνθρώπινος πόθος. Τὸ ξέρε, βέβαια, αὐτὸ ὁ Ἑρρίκος Ἴψεν, ὅταν θυμᾶται τοὺς πρώτους τοῦ στίχους καὶ γράφει τὸ «Κάστρο στὸν Ἄερα»:

«Μοῦ φαίνεται πῶς ἦταν χτέες τὸ βράδυ — ποὺ εἶδα τὸ τραγοῦδι μου τὸ πρῶτο, σὲ μιὰν ἐφημερίδα τυπωμένο. — Ὁρα πολλὴ μὲς στὴ σοφίτα μου ἔμεινα καπνίζοντας, — σὲ ὄνειρατα γλυκὰ ἤμουν βυθισμένος, κι' ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου πιά εὐχαριστημένος.

«Κι' ἀμέσως ἕνα Κάστρο ἢ φαντασία μου ἔχτισεν, ἀγνάντια στὸ Βορριά.— Κ' εἶχε τὸ Κάστρο ἐκεῖνο πύργους δυό: ἕνα μεγάλο καὶ τὸν ἄλλον πιὸ μικρό.— Στὸν πρῶτο πύργο ἤρθε καὶ θρονιάστηκε ἕνας ποιητὴς ἀθάνατος.— καὶ στὸ μικρότερο μιὰ δμορφὴ κοπέλλα κατοικοῦσε.

«Τὸ ἀρχιτεκτονικὸ μου σχέδιο, εὐγενικὸ καὶ ἀρμονικὸ μοῦ ἐφάνη

στην αρχή.— Μά, αλλοίμονο, σέ κάμποσον καιρό, πολύ φτωχό τὸ βρήκα. Γιατί στὸν πρωτομάστορα, πού γίνηκε σοφός, ὁ μέγας πύργος ἦτανε σιενός γιὰ τὴ σοφία του, — κι' ὅσο γιὰ τὴ μικρούλα, λόγος πιά νὰ γείνη δὲ μποροῦσε».

Κι ὅταν θυμᾶται τὴ βασανισμένη του νιότη, ὁ Ἑρρῖκος ἴψεν, πάλι στὴ λύρα καταφεύγει, καί πάλι μὲ τὸ τραγούδι μιλάει: «Ἡ Δύναμη τῆς Ἀνάμνησης» εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ περιεργότερα ποιήματά του:

«Ξέρετε πῶς ὁ Ἀρκουδοδαστής, σ' αὐτὰ τὰ ζῶα, δίνει ἓνα μάθημα, νὰ τὸ θυμῶνται σ' ὅλη τὴ ζωὴ τους;— Σὲ πυροστιὰν ἐπάνω βάζει τὴν ἀρκουδά του, κι ἀπὸ κάτω ἔχει ἀνάψει τὴ φωτιά.— Στὸ μεταξὺ, μ' ἓνα ὄργανέτο, στὸ ζῶο του λέει τὸ τραγούδι: «Γ λ έ ν τ α, κ α λ έ μ ο υ, τ ῆ ζ ω ῆ !...».

«Τὸ θεριό, ἀπὸ τὸν πόνο πιασμένο, δὲν μπορεῖ νὰ σταθῆ κι ἄθελα ἀρχινᾷ νὰ χορεύη... Ἀργότερα, ἅμα ἀκούη τὴν ἴδια ἀρμονία, τὸ δαιμόνιο τοῦ χοροῦ, θαρρεῖς, ξαφνικά πῶς τὸ πιάνει...»

«Ἔτσι κ' ἐγώ, σὲ μιὰ τέτοια καυτὴ λαμαρίνα, κάποτε βάλθηκα.— Κ' ἔπαιζε, κ' ἔπαιζε τ' ὄργανο, κ' ἡ φωτιά ἦταν ἔντονη. — Φλογιζόταν ἡ σάρκα μου, καί ἡ θύμηση αὐτὴ ποτὲ πιά τὴν ψυχὴ μου δὲν ἄφησε.

«Κάθε φορά, πού ξανάρχονται τοῦ καιροῦ ἐκείνου οἱ ἀναμνήσεις, στὴν καυτὴ λαμαρίνα μοῦ φαίνεται ἀκόμα πῶς εἶμαι.— νοιώθω κάτω ἀπὸ τὰ νύχια μου σὰ νὰ μπήγωνται χίλιες βελόνες, — κι ἄθελά μου ἀρχινῶ νὰ χορεύω στοὺς π ὀ δ α ς τ ῶ ν στίχων μου».

Ὁ Θωμᾶς Κάρλαυλ, στὸ γνωστὸ σύγγραμμά του, θέλει τὸν Ποιητὴ ἤρωα μαζί καί προφήτη. Ὁ Σκῶτος φιλόσοφος δὲ διστάζει νὰ παραδεχτῆ Θεϊκὴ ὑπόσταση στίς μεγάλες φυσιογνωμίες τοῦ παγκόσμιου Ἑλικῶνα. Λοιπόν, μιὰ ἀπὸ τίς αἰώνιες αὐτὲς μορφές, εἶναι καί ὁ Ἑρρῖκος ἴψεν. Καί, σὰν προφήτης, δὲν παραλείπει νὰ μιλήσῃ καί «ἐν παραβολαῖς». Γράφει, π. χ. τίς «Μεταμορφώσεις»:

«Ἦταν σ' ἓναν κῆπο μιὰ μηλιά ἀνθισμένη,— κ' ἦτανε στὸν κῆπο αὐτὸ μιὰ μέλισσα—πού ἀγάπησε ἓν' ἀπὸ τ' ἄσπρα τ' ἄνθια τῆς μηλιάς.

«Ἀγαπηθήκανε τρελλὰ τὰ δυὸ κι ἀρρεβωνιάστηκαν».

«Στερνά, τὸ καλοκαίρι, φεύγει ἡ μέλισσα,— κι ὅταν στὸν κῆπο ἐγύρισεν ἀργότερα,—τ' ἄνθι εἶχε γίνει πιά καρπὸς ξυνός.

«Ἡ μέλισσα ἀπελπίστηκε, λυπήθηκε ὁ καρπός,— μὰ τί μποροῦσε πιά νὰ γείνη;

«Στοῦ τοίχου τὰ χαλάσματα καί κάτω ἀπ τὴ μηλιά,— ἓν' ἄσπρο ποντικᾶκι κατοικοῦσε.

«Στέναζε πάντα ἐρωτικά: «Ἄχ, φρούτο ἐσὺ χαριτωμένο,—δικό μου ἂν ἦσουν, ἡ τρύπα μου θὰ γίνονταν παράδεισος!».

«Τότε ἔφυγεν ἡ μέλισσα ἢ πιστὴ γεμάτη λύπη.—κι ὅταν ἐγύρισε ξανά, τὸ φρούτο ἦταν γούριμο...»

«Ἡ μέλισσα ἀπελπίστηκε, λυπήθηκε τὸ φρούτο,— μὰ τί μποροῦσε πιά νὰ γείνη;

«Ἐκεῖ κοντά, σὲ κάποιον γείσο, μιὰ φωλίτσα ἦταν χτισμένη— καί μέσα στὴ φωλίτσα αὐτὴν ἐστέναζε ἀπ ἀγάπη ἓνας σπουργίτης: «Ἄχ φρούτο ἐσὺ χαριτωμένο,—δικό μου ἂν ἦσουν, ἡ τρύπα μου θὰ γίνονταν παράδεισος!»

«Τὸ ποντικᾶκι ἔκλαψε, λυπήθηκε ὁ σπουργίτης.

«Μιὰ μέρα πιά τὸ φρούτο σάπισε καί τὸ ποντικὸ πέθανε—μὲς στὴ φωλιά του σιώπασε ὁ σπουργίτης,—κι ὅταν στὴ στέγη ἀνέβηκαν ν' ἀλλάξουν τὰ καλάμια, τὸν βρήκανε νεκρό...»

«Σὰν ἦρθε πάλι ἡ μέλισσα, ἄνθια καί φρούτα ἦτανε χαμένα.—Τότε καί κείνη ἐκρῶφτη στὴν κυψέλη τῆς, καί πέθανε «ἐν εἰρήνῃ», ὄλο δουλεύοντας.

«Ἀλλοίμονο, ὅλες αὐτὲς οἱ λύπες δὲ θὰ γίνονταν.—ἂν τὸν καιρὸ πού τ' ἄνθος γίνηκε καρπός, ἡ μέλισσα ἦταν ἓνα ποντικᾶκι.—Καί θὰ τελειῶναν ὄλα στὸ καλλίτερο, ἂν τὸ ποντικὸ ἐγίνονταν σπουργίτης—ὅταν τὸ φρούτο ἐγούρμασε».

Ἔνα ἀπὸ τὰ λυρικότερα ποιήματα τοῦ ἴψεν, γιομάτο ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς ἀποδημίας, τῆς φυγῆς, εἶναι καί τὸ παρακάτω, μὲ τὸν τίτλο «Ἐ κα ψ α τ ᾶ κ α ρ ᾶ β ι α μ ο υ»:

Τὸν κρῦο Βορριᾶν ἀφήνοντας, ἔβαλε πλώρη ἐκείνος
κατὰ τοῦ Νότου τὰ νερά
καί σὲ οὐρανοὺς πιδὸ γελαστοὺς ἐπῆγε, ἀναζητώντας
τὸ φῶς καί τὴ χαρά.

Δὲν καθρεφτίζει ἡ θάλασσα τῶν χιονισμένων τόπων του
τοὺς φάρους τοὺς ψηλοὺς.
Λουλούδια τώρα ξωτικά τὴ λησμονιὰ τοῦ δίνουνε
σ' ἐρημικοὺς γιαλοὺς.

Ἔβαλε στὰ καράβια του φωτιά. Φειδογλιστρώντας
ἀνέβηκε ὁ καπνὸς ἀριά,
κ' ὕστερα μιὰ πνοὴ ἀλαφρὴ τὸν πῆρε, νὰ τὸν φέρῃ
στὰ μέρη τοῦ Βορριᾶ.

Καί τώρα, κάθε ἀπόβραδον, ἀπ τοῦ φωτός τὴ χώρα
—ταξειδευτῆς αἰώνια—
φεύγει ἓνας ἴσκιος βιαστικά, νὰ πάη σὲ μιὰ καλύβα
κατάλευκη ἀπ τὰ χιόνια.

Ἡ προσπάθειά μου ἦταν νὰ δώσω μιὰ γενικὴ ἰδέα τῆς ἴψενικῆς ποιήσεως. Μετέφρασα τὰ λυρικότερα ποιήματα τοῦ

μεγάλου Νορβηγού, αλλά τὸ πλάτος τῆς Τέχνης του δειχνεται μόνο στὰ ἐπικά του ἀριστουργήματα ἀκέραιο, ὀλοκληρωμένο. Σ' αὐτὰ διαβλέπουμε τὴν ἀλήθεια τοῦ σοφοῦ ρητοῦ, ποὺ ἔβαλε σκοπὸ τῆς τέχνης του, τοῦ πνευματικοῦ του βίου :

«Ζωή: πόλεμος μὲ τοὺς ἀνθρωπάκηδες, μὲς στὴν καρδιά, μὲς στὸ
[μυαλό μας!]

«Ποίηση: μὲ τὸ μέτωπο ὑψωμένο, ἐπιστροφή στὸν ἑαυτὸ μας»!

Τὸν κανόνα αὐτόν, τὸν κράτησε ὡς στὸ τέλος τῆς ζωῆς του ὁ Ἐρρίκος Ίψεν, μέσα στὸ μεγάλο πύργο τῆς Τέχνης του.

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

Μ Α Σ Κ Α

*Γιὰ μᾶς μόνο ἄς ἀνθίξει τὸ βαρὺ μυστικὸ μας·
μάτι ξένο, ἄς μὴν εἶναι ποτὲ νὰ τὸ ἰδῷ,
Ἄς κρατοῦμε γιὰ δόξα μας τέτοιο ἕναν πόνο,
ἕνα τέτοιο μαρτύριο σκληρὸ καὶ βραδύ.*

*Ἄς πατήσουμε ἀπάνω στὴ φλεγόμενη σάρκα·
τῆς δροσιᾶς ἄς στερεῖται με κάθε πηγή.
Ἄν κι' ἀπ' ὅλα τὰ μέρη οἱ ὀρίζοντες κλείσαν,
ἄς κρατήσουμε αὐτὸ γιὰ στερνὴ διαφυγή.*

*Ἄς μὴ φέγγει οὐδὲ ἡ φλόγα τὴς καρδιᾶς μας ποὺ καίει,
ἄς πνιγαίνουμε ἔμπρὸς μὲ τὰ χεῖλη κλειστά
Ἄς φοροῦμε τὴ μάσκα μπρὸς στ' ἀνίδεα τὰ πλήθη
μὲ τὰ μάτια μας στ' ὄνειρο πάντα ἀνοιχτά.*

*Ἔτσι ἀνήλεα γιὰ πάντα στὴ ζωὴ χωρισμένοι,
κι' ἔτσι μόνος καθένας μας τώρα νὰ ζῆ.
Στὴν καρδιά μας κρατῶντας γιὰ στερνὴ μας ἐλπίδα
τοῦ θανάτου τὴν ὥρα νὰ πᾶμε μαζί...*

Θεοθήκη 9-6-37

Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ

ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ *)

2

Ἔγινε παραδεχτό, πὼς ἡ ἀπόσπαση, ἡ ἀπομόνωση καὶ ἡ μεγέθυνση ἀποτελοῦν τὶς θετικὲς ἐνδείξεις στὴν πρακτικὴ νὰ ποῦμε ἐφαρμογὴ τῆς τέχνης τῆς προσωποποίησης τῶν πλασμάτων τῆς φαντασίας μας. Ἄς δοῦμε ὅμως μήπως κι αὐτὴ ἀκόμα ἡ ταχτικὴ δὲν ἔχει κᾶτι τὸ ὑποπτο καὶ τὸ κίβδηλο. Τί ἔνανε ἕνας Ὀνορέ ντέ Μπαλζάκ, ποὺ ὡς σήμερα θεωρεῖται ἀξεπέραστος στὸ γαλλικὸ μυθιστόρημα, παρ' ὅλη τὴ διαύγεια τῆς γραμμῆς ποὺ ἔχουν τὰ δημιουργημένα, τὰ «ὀλοκληρωμένα» πρόσωπα, τῶν ἔργων του, παρ' ὅλη τὴν ψυχολογικὴν ἐνότητα, καὶ τὴ σχεδὸν γεωμετρικὰ διαγραμμένη μορφή τους. Μᾶς ἔδωσε ἕνα Ραστινιὰκ, ἕνα μπάριμα Γκοριό, ἕνα μπάριμα Γραντέ ἢ ἕνα Βωτρὲν γιὰ νὰ ἐκφράσει ἀντίστοιχα μιὰν ἀρετὴ ἢ ἕνα ἐλάττωμα: τὴν αὐτοθυσία καὶ τὴν πατρικὴ στοργή, τὴ φιλαργυρία ἢ τὴν ἀναρχία. Πόσον αὐτοματισμὸν ὅμως δείχνουν ὅλ' αὐτὰ τὰ πρόσωπα καὶ πόση μονομέρεια ἔχουν ἀπέναντι στὸ χάρμα καὶ στὴν ποικιλία τῆς ζωῆς! Τί ἔκαναν οἱ ἐλάχιστοι, γιατί τόσο εἶναι, οἱ λιγοστοὶ λογοτέχνες, σμιλεύοντας ἀνάλογα πρόσωπα, ἔστω κι ὅταν αὐτὰ ἔχουν μιὰ δύναμη ποὺ ξεπερνάει τὴν ἀντίσταση τῆς ζωῆς ἢ ὅταν ἰδεοποιεῖνται ὅπως στὸ γερμανικὸ μυθιστόρημα, γιὰ νὰ φτάσουν τὸν τέλειο «ἄνθρωπο». Τόσο στὴ μιὰ ὅσο καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση ἐπιχείρησαν νὰ κάνουν μιὰν ἀπόλυτη ἐπιλογὴ μονάδων ἢ ἀτόμων ποὺ ἀποκόπτονται ἀπὸ τὶς ρίζες τους καὶ ἀποσποῦνται ἀπὸ τὴν ὁμάδα, μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴν εὐκολία μιᾶς ὀρισμένης ἐπιδίωξης: «ὅπως μὲς' ἀπὸ τὸ ἄτομο ὁ λογοτέχνης ἀποσπάει, ἀπομονώνει καὶ ἀκίνητεῖ ἕνα ὀρισμένο πάθος, ἔτσι πάλι μέσα ἀπὸ τὴν ὁμάδα ἀποσπάει κι ἀπομονώνει τὸ ἄτομο». Καὶ εἶπαν πὼς λογοτέχνες σὰν τὸν Μπαλζάκ καὶ σὰν τὸ Φλωμπέρ, σὰν τοὺς λίγους ἄλλους ποὺ χάρι-

*) Ἴδε τὸ 1ο μέρος στὸ τεῦχος ἀρ. 5-6.

σαν στην ανθρωπότητα ανάλογα πρόσωπα, περιέγραψαν και ζωγράρισαν την κοινωνία της εποχής τους. Αυτό είναι σωστό κατά τοῦτο, πῶς με μιά θαυμαστή δύναμη παρουσίασαν ανάγλυφες μορφές, πού τρόπον τινά ολοκλήρωναν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ χαρακτήρα μιᾶς κοινωνικῆς τάξης. Μὰ πάντα οἱ μορφές αὐτές στέκονται σάν ἐκφράσεις αὐτόματες κι ἀνεξάρτητες, δὲ βρίσκονται, θέλω νὰ πῶ, σὲ μιὰν ὀργανικὴ σύνθεση καὶ συνάρτηση με τὴ ζωὴ, παρά με τὸ δεσμὸ τῆς πλοκῆς τοῦ μυθιστορημάτος, δὲν κατορθώνουν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ λεπτὰ νήματα πού σύρει ὁ ἀφανῆς συγγραφέας γιὰ νὰ τὰ κινήσει καὶ νὰ τὰ κάνει νὰ δράσουν σύμφωνα με τὴν θέλησή του. Ὅμως ποιὸς θ' ἀμφισβητήσει πῶς ἡ ζωὴ σάν σύνολο εἶναι κάτι ἄλλο, πιὸ ἀνώτερο, πιὸ τεράστιο, καὶ πιὸ ἀντίθετο; Καὶ πῶς τότε νὰ μὴ σκεφτοῦμε πῶς ὁ λογοτέχνης πού ἔθρεψε τὴν ἀξίωση νὰ ἐπιβάλλει μιὰν ἁρμονία σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἀσύγκριτη συμφωνία τῆς ζωῆς, δὲ στάθηκε με δέος μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ ζωντανὸν ἰστό, σ' αὐτὸ τὸ ἀξειδιάλυτο πλέγμα με τ' ἀναρίθμητα νήματα τῆς ἀνθρώπινης μοῖρας, ἢ δὲν πίστεψε κι ὁ ἴδιος πῶς στὸ βάθος ἢ ἀπόπειρά του χρεωκόπησε;

Ἄς παραδεχτοῦμε λοιπόν, ὅχι ἀπλῶς γιὰ νὰ δικαιολογηθοῦμε, μὰ γιὰτὶ ἐκτιμοῦμε ὅσο πρέπει τὶς ἀνθρώπινες δυνάμεις, πῶς δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξακοντίζουμε τὴ φιλοδοξία μακρύτερα ἀπὸ ὀρισμένες δυνατότητές μας. Ἀντίθετα μάλιστα, με τὴ βαθύτερη συναίσθηση πῶς ἡ τέχνη ἔχει ἕνα διαιτητικὸ χαρακτήρα, θὰ ἔπρεπε νὰ περιορίσουμε τὶς ἀξιώσεις καὶ τὶς προθέσεις μας, ὡς τὸ σημεῖο πού παύει ὁ ἀνταγωνισμὸς με τὴ ζωὴ. Ἔτσι, θὰ ποῦμε πῶς δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς παραξενεύει τὸ γεγονός πῶς δὲν εἶναι ὁρατὸ μέσ' ἀπὸ τὶς γραμμὲς τοῦ ἔργου ἕνα λογοτεχνικὸ πρόσωπο, σάν αὐτοτελὴς κ' εὐδιάκριτη σιλουέττα, με τὸ χρῶμα τῶν μαλλιῶν του, με τὴ μιά ἢ τὴν ἄλλη ἐμφάνισή του, με τὸ ἰδιάζον βᾶδισμά του, κάποτε με τὸ ἰδιαίτερο τικ καὶ τὶς μικρὲς μανιές, ἀπὸ κείνες τὶς μικρὲς μανιές, πού, ἂν θελήσουμε λιγάκι νὰ προσέξουμε θὰ τὶς ἀναγνωρίσουμε ὅλοι στὸν ἑαυτὸ μας. Ὅλ' αὐτά, εἶναι πρόσθετα στολίδια, εἶναι χρῶματα, πού ξεθωριάζουν. Ἴσως ἴσως ἕνας λογοτέχνης με ἀκριβέστερη συναίσθηση τῆς ἀξίας μιᾶς τέτοιας προσπάθειας, ν' ἀπέφυγε ὁλότελα νὰ μᾶς δώσει τὸ μέσο καὶ τὴν εὐκαιρία νὰ κοιτάξουμε τὸν ἥρωα

μέσ' ἀπ' τὶς γραμμὲς τοῦ ἔργου του. Ὅμως με τὸ νὰ φωτίζει ἀπὸ μέσα τὸ χαρακτήρα τοῦ λογοτεχνικοῦ προσώπου, μᾶς τὸ ἐπιβάλλει στὴν ἐκτίμησή μας. Τέτοια πρόσωπα τότε νὰ συναναστρεφόμαστε, νὰ συμπαθοῦμε, τ' ἀναφέρουμε στὶς συνομιλίες μας, νιώθουμε τὴν ἀξία τους, τὴ δύναμη τῆς προσωπικότητάς τους, τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τους. Εἶναι αὐτὴ ἡ ὀντότητα τοῦ χαρακτήρα τους πού τὰ θέτει σὲ μιὰ προνομιοῦχο θέση ἀπέναντι σὲ ἄλλα μιᾶς δεύτερης ἢ μιᾶς τρίτης σειρᾶς, καὶ πού τὰ προικίζει με τὴν ξεχωριστὴ τύχη τῆς ἐπιβίωσης. Μεταξὺ τῶν προσώπων αὐτῶν καὶ τοῦ ἀναγνώστου δημιουργεῖται ἔτσι ἕνας μυστικὸς δεσμὸς, πού μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προσέξουμε μιὰ συμφωνία ἕνα συμπλησιασμὸ με τὸν ἑαυτὸ μας, πλέκεται ἕνα μυστήριο, ἐκεῖνο τὸ μυστήριο, τὸ ἄγνωστο καὶ στὸν ἴδιο τὸ λογοτέχνη σὰ δημιουργό. Καθὼς ὁ ἀναγνώστης ἀνακαλύπτει στὰ πρόσωπα αὐτὰ δικές του ἀνησυχίες καὶ δικές του λαχτάρεις, τὰ μεγεθύνει περισσότερο στὴ φαντασία του, τὰ βλέπει μέσα σὲ μιὰν αἴγλη, καὶ τὰ μεταβάλλει σὲ μικρὰ σύμβολα. Ἔτσι ἀποκτοῦν μιὰ θέση οἱ ἥρωες τῶν διηγημάτων καὶ τῶν μυθιστορημάτων. Δὲν ἔχει λοιπὸν καμμιά ἀπολύτως σημασία ἂν δὲν ἔφτασαν τὰ πρόσωπα αὐτὰ στὸ σημεῖο νὰ λάβουν μιὰν ὀλοκλήρωση, ἢ ἂν δὲ μπόρεσαν ν' ἀποκτήσουν μιὰ γενικώτερη καὶ σταθερώτερη ὑπόσταση. Γιὰ τὸ λογοτέχνη ἀρκεῖ μονάχα ὅτι τὰ πρόσωπα αὐτὰ στάθηκαν γιὰ μιὰ στιγμὴ σάν ἀφορμὴ γιὰ νὰ ταράξουν τὴν ἡρεμὴ συνειδήσή μας, νὰ ξυπνήσουν τὶς λαχτάρεις μας, νὰ μᾶς κάνουν νὰ ζήσουμε μαζί τους τὰ ὄνειρα καὶ τὰ ἰδανικά μας.

Πλατύτερα ἀκόμα ὁ λογοτέχνης δημιουργώντας τὰ πρόσωπα αὐτὰ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης σειρᾶς — μερικὰ μάλιστα τῆς δεύτερης σειρᾶς, με λιγώτερο σπουδαῖο ρόλο, με μικρότερη δράση συμβαίνει νὰ ἔχουν περισσότερη πληρότητα, περισσότερη ἀλήθεια καὶ ζωὴ — δημιουργώντας λέμε τὰ πρόσωπα αὐτά, ζητᾶει νὰ ἐξερευνήσει καὶ νὰ παρουσιάσει στὰ μάτια μας τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ἀνθρώπινου ἐνοστίκτου, τὸ λιγώτερο καθαρὸ καὶ φανερό, τὸ λιγώτερο ἴσως εὐγενικό, πού ὅλοι μας τὸ ἀγνοοῦμε, κι' ὅλοι μας ἀποφεύγουμε νὰ τὸ ἐκφράσουμε, γιὰτὶ κ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους μᾶς τρομάζει καὶ μᾶς ἀηδιάζει. Μέσ' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄβυσσο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς ἀντλοῦμε συχνὰ τὴν ἔμπνευση, καὶ ἀποσποῦμε ἐξατομικευμένα πρόσωπα πού

ένσαρκώνουμε σε μυθιστορηματικούς τύπους.

Ἄλλ' ἔστω: Ὁμολογήσαμε πὼς ἐκεῖνο πὺ τρομάζει περισσότερο τὸ λογοτέχνη εἶναι ἢ ἔκταση τῶν προθέσεων του. Ἐγινε ἐπίσης παραδεχτὸ πὼς δὲν τοῦ εἶναι δυνατό νὰ παρουσιάσει τελειωμένες μορφές, ἀφοῦ πάντα θὰ τις τροφοδοτεῖ με δικές του ιδέες, κι' ἀφοῦ ἢ κάθε τους ἐνέργεια θὰ διέπεται τις περισσότερες φορές ἀπὸ μιὰ λογική, ἐνῶ εἶναι γνωστὸ πὼς τὸ ὑποσυνείδητο εἶναι τὸ οὐσιώδες μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μας πὺ περισσότερο κατευθύνει τις πράξεις μας.

Τίθεται ὅμως πάλι τὸ ἐρώτημα: ὡς πὺ μπορεῖ νὰ φτάσει αὐτὴ ἢ ἰκανότητα τοῦ λογοτέχνη νὰ δημιουργεῖ πάντα καὶ νέα πρόσωπα, κι' ἀκόμα: Δίνοντάς τα πνοή καὶ ὑπόσταση δική τους, ἔστω καὶ ὡς τὸ σύντομο χρονικὸ διάστημα πὺ κρατᾶει ἢ φήμη τοῦ ἔργου, ἀποκλείεται τάχα στὸ δημιουργό τους ὁ δρόμος τῆς ἐπιστροφῆς στὰ ἴδια πάλι πρόσωπα; Θέλω νὰ πιστεῦω αὐτὴ τὴ στιγμή πὼς ὅσοι ἀγάπησαν καὶ παρακολούθησαν τὴ λογοτεχνία στὴν ποικίλη τῆς δημιουργία, ὅσοι δοκίμασαν κ' ἐπιζήτησαν πάντα τὴν εὐχάριστη συντροφιά τοῦ μυθιστορήματος, θὰ ἔδωσαν κιόλας τὴν ἀπάντησή μέσα τους. Πόσες φορές δὲν ἔγινε σὲ ὄλους μας ἀντιληπτὴ ἢ συμπάθεια, ἢ στοργὴ θὰ ἔλεγα, τοῦ λογοτέχνη σὲ ὀρισμένα μονάχα πνευματικὰ του τέκνα. Θέλει νὰ τὰ νιώθει γύρω του, ἔχει τὴν ἀδυναμία νὰ τὰ περιποιεῖται, αἰσθάνεται τὴν εὐχαρίστηση νὰ βλέπει ἀντριωμένο τὸν ψυχοδιανοητικὸ ὀργανισμό τους. Θὰ χρησιμοποιήσουμε ἐδῶ μιὰν ἔκφραση καθιερωμένη ἀπὸ τὴν δύστροπη κριτική, πὺ σὲ κάθε παρόμοια περίπτωση λέει: πὼς ὁ λογοτέχνης αὐτὸς ἐπαναλαμβάνει τὸν ἑαυτὸ του. Ἐχει τὴν ἀντίληψη μιὰ μερίδα τῆς κριτικῆς, πὼς γιὰ τὸ λογοτέχνη ἢ ἀνανέωση εἶναι ἀτέρμονη καὶ ἀπαραίτητη σὲ κάθε ἔργο του. Ἄντίληψη πὺ φυσικὰ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δικαιώσουμε σ' ὄλη τὴ γραμμὴ τῆς. Γιατὶ ἂν εἶχε κανεὶς τὴν κάποιαν ὑπομονὴ νὰ μελετήσει προσεκτικώτερα τὰ πρόσωπα πὺ κινοῦνται στὰ ἔργα τῶν πιὸ μεγάλων, τῶν πιὸ διάσημων λογοτεχνῶν, τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ τοῦ Ντίκενς, τοῦ Μπαλζάκ καὶ τοῦ Μωπασάν, τοῦ Τολστόϊ καὶ τοῦ Ντοστογιέφσκι, δὲ θ' ἄργουσε νὰ σημειώσει στὴ στατιστικὴ του μιὰν ἐπιστροφή τοῦ λογοτέχνη στὸν

ἀρχικὸ του δρόμο. Θὰ πειθονταν ὁ προσεκτικώτερος μελετητῆς πὼς ὀρισμένες ἀρχικὲς συλλήψεις ἀποτελοῦν στὰ κατοπινα ἔργα προεκτάσεις μ' ἐλαφρὲς μεταλλαγές. Πρέπει ἀλήθεια πολὺ νὰ ἔχει ζήσει κανεὶς αὐτὴ τὴ μυστικὴ καὶ ὑποσυνείδητη ἀνάπτυξη πὺ ἀποκτοῦν στὴ σκέψη καὶ τὴ φαντασία τοῦ λογοτέχνη ὀρισμένης μορφῆς προσωποποιήσεις, γιὰ νὰ δικαιολογήσει πόσο βαθμιαία συμπληρώνεται ἢ ἀρτίωσή τους. Σὲ πόσα βιβλία τοῦ Ντοστογιέφσκι δὲ συναντοῦμε τὸν τύπο τοῦ «Ἡλίθιου». Σὲ πόσα πρόσωπα τοῦ Παπαδιαμάντη δὲ ἀναγνωρίζουμε τὴ χριστιανικὴ εὐλάβεια σὰ μιὰ βαθύτερη καὶ χαρακτηριστικώτερη ἐσωτερικὴ ἐνοτικὴ γραμμὴ. Ὡστε ἢ εὐκολὴ κατὰ τὰ ἄλλα κατηγορία τῆς κριτικῆς ἐναντία στοὺς λογοτέχνες πὺ ἐπαναλαμβάνουν τὸν ἑαυτὸ τους στὰ διάφορα ἔργα τους, ἢ ἐπιμονὴ σὲ μιὰν ὑποχρεωτικὴ καὶ ἀτέρμονη ἀνανέωση, ἔχει κι' αὐτὴ τὴν ἀδύνατη πλευρὰ καὶ τὸ βασικὸ τῆς μειονέκτημα. Τοῦτο: ὅτι ἐξωθεῖ τὸ λογοτέχνη σὲ ἀναπόφευχτες συμβάσεις μετὰ τὴ ζωὴ πὺ προδίδουν ἀνειλικρίνεια προθέσεων, καὶ φυσικὰ μιὰ καταφανὴ πλαστότητα. Στὴ σειρά τῆς δημιουργίας τοῦ λογοτέχνη, ἕνα πρᾶγμα κυρίως ἔχουμε νὰ διαβλέπουμε: «τὴ δύναμη πὺ ἔχει ὁ συγγραφέας νὰ δημιουργεῖ ὑπάρξεις μετὰ διαφορετικὴ μοῖρα ἀπὸ τὸ ἕνα μυθιστόρημα στὸ ἄλλο, ὑπάρξεις ἀνώτερες κι' ἀπὸ ὅσες συναντοῦμε στὴ ζωὴ, ἰκανὲς μονάχα νὰ συνεχίσουν τὴ ζωὴ τους, κάτω ἀπὸ καινούργιες συνθήκες». Ὅχι ἕνας συνεπὴς πρὸς τὸν ἑαυτὸ του λογοτέχνης μπορεῖ νὰ κάνει τὴν ταπεινὴ ὀμολογία, πὼς δὲν τὸν ἀπασχολεῖ τόσο ἢ ἰδέα τῆς ἀνανέωσης, ὅσο κυρίως τὸν συνέχει ἢ αἴσθησις, πὼς μετὰ ὄλη τὴ δημιουργικὴ ἔργασία συνεχίζει καὶ συμπληρώνει τὸ πρῶτο του βιβλίο. Ἀρχίζοντας ἕνα δεύτερο, ἕνα τρίτο, ἕνα ἄλλο ἀκόμα βιβλίο του, οὔτε γιὰ μιὰ στιγμή δὲ μπορεῖ ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴ σκέψη πὼς πάει, πάντα μετὰ μιὰν ὑπομονὴ σκληρὴ καὶ ἀλύγιστη, νὰ πραγματοποιήσει τὸ ἄγνωστο ἀκόμα ἀριστούργημά του, ἢ νὰ ὀλοκληρώσει κάποτε τις μεγάλες προθέσεις του — πρᾶγμα ἀλίμονο, πὺ δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ κατορθώσει. Δὲ μένει λοιπὸν νὰ ποῦμε, ὕστερ' ἀπὸ τις παρατηρήσεις αὐτές, παρὰ τοῦτο, πὼς εἶτε ὁ λογοτέχνης πρόκειται νὰ ὑπακούσει στις λιγώτερες ἐπιταγές τῆς συμβατικῆς οἰκονομίας γιὰ νὰ δώσει πνοὴ καὶ ὑπόσταση στὰ πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος, εἶτε προτίθεται νὰ τὰ ἐμφανί-

οι σαν απλές σκιές, μα πού να βρίσκονται σε μιάν οργανικώτερη σύνθεση με τη ζωή, πάντα όμως μέσα στο πλέγμα των προϋποθέσεων που αναφέραμε σχετικά με την όποια όρτίωση μπορούν να λάβουν τὰ πρόσωπα αυτά, γεγονός παραμένει πάντα ένα κι άμετάβλητο: πώς πίσω από όλες αυτές τις προθέσεις διεξάγεται ένας άγώνας προσωπικός με τις άύλες μορφές που πάει να ένοσαρκώσει και να κατακτήσει ο λογοτέχνης: παίζεται ένα έσωτερικό και μυστικό δράμα, άγνωστο στον αναγνώστη. Αυτό το ίδιο μυστικό δράμα που έκανε τον Φλωμπέρ να πει πολύ χαρακτηριστικά το γνωστό: «ή *Mme Bovary* είμαι εγώ ο ίδιος». "Αν τώρα είναι αλήθεια εκείνο που είπαν για το συγγραφέα της *Education sentimentale*, πώς έπρεπε να κάνει μια πεζοποριακή διαδρομή 20 χιλιομέτρων για να διατυπώσει σε 20 μόνο γραμμές τις παρατηρήσεις— και είναι γνωστό πώς με την τόσο άρτια συγκρότηση του έργου του αποκτάει μιάν έκφραση κι άπεικονίζεται ένας ξεχωριστός κόσμος της έποχής του—δέν είναι δύσκολο για τον καθένα μας να έκτιμήσει την άγωνία που νιώθει ή πλειάδα της άλλης κατηγορίας των λογοτεχνών, που δέν κατορθώνουν, κάποτε με ένα πλούσιο σε ποσότητα έργο, να φτάσουν σε παρόμοιες κατακτήσεις. Είναι μια άγωνία για την κατάκτηση που αυξάνει και έντείνεται ακόμα περισσότερο από το γεγονός, πώς ένας πληροφορημένος λογοτέχνης, που έχει μια βαθύτερη συναίσθηση και της άποστολής και των άξιώσεων μιας άνωτερης τέχνης, ξέρει από πριν τί ζητάει και τί είναι σε θέση να προσφέρει. Το κάθε κενό, ή κάθε ρωγμή που αφήνει το έργο του, ή κάθε προσπάθεια που άγγίζει τὰ όρια μιας έπιτυχίας, είτε αυτή σχετίζεται με την όμαλή αφήγηση, είτε με το άψογο ύφος, είτε με το σαρκασμό και την ειρωνεία, είτε με την άρτια σύνθεση των έξωτερικών και έσωτερικών στοιχείων, είτε ακόμα με τη μουσικότητα, κ' έκείνη τη μαγεία που δημιουργούμε με την άκτινοβολία των ίδιώσεων μιας συνολικά άντικρουμένης πραγματικότητας, ή κάθε λέμε τέτοια έπιτυχία και κατάκτηση προδίδει περισσότερο το βασάνισμα της ψυχής και την έξώθηση ως τὰ άκρα, της άνισης σ' άλλους μας ικανότητας να έκμεταλλευθούμε την άπέραντη κι άνεξάντλητη έκταση της τέχνης. Τόσο, που χωρίς να θέλουμε, να φτάνουμε σε δόγματα και σε κανόνες, να μάς έπιτρέπεται να ποούμε, πώς όσο περισσότερο τη

νιώθουμε, όσο σαφέστερη αντίληψη έχουμε άπ αυτή την έκταση της τέχνης, τόσο πιο πολύ να λυγίζουμε κάτω από τον όγκο της, τόσο να δυσκολευόμαστε να ύπαχθοούμε στο δικό της καθεστώς.

Είπαν πώς «ό,τι έξυπηρετεί το έργο, συχνά σκοτώνει το συγγραφέα». Κ' είναι πολύ σωστό. "Ενας Σολωμός δούλευε στη ζωή του τους «Έλευθέρους πολιορκημένους» ως πού ή λαχτάρα για το τέλειο, όδήγησε τον ποιητή στο τέρμα της ζωής προ του προφτάσει να δώσει την ολοκληρωτική μορφή στο έργο του. "Ο,τι συνέβη και μ' ένα Φλωμπέρ ή μ' ένα Προύστ. "Ο πρώτος, άυστηρός, άπαιτητικός, όπλισμένος με μιάν έξαιρετική ικανότητα και γνώση των πραγμάτων, έδωσε τη *Mme Bovary* και την *Education sentimentale*, κ' έπειτα ένιωσε το δέος μπροστά στο άπέραντο θέαμα της τέχνης. Θα έλεγε κανείς πώς δέν είχε πια τη δύναμη να προχωρήσει σ' ένα άλλο, σ' ένα τρίτο, από φόβο μήπως δέν κατορθώνε, ούτε σ' ένα έλάχιστο ποσοστό, να φτάσει την άρτιότητα της προηγούμενης εργασίας του. Είταν σά να δέχτηκε να καταδικαστεί από το ίδιο του το έργο. "Ο Μαρσέλ Προύστ, σαν καλλιτέχνης άσύγκριτα άνώτερος και μεγαλόπνοος, σαν πνεύμα άναμφισβήτητα οίκουμενικό, θέλησε με μιάν όλότελα διαφορετική τεχνοτροπία, και σε μιάν άλλη, την όλότελα αντίθετη κατεύθυνση, ν' άγκαλιάσει το σύμπαν, να μην αφήσει τίποτε άθικτο. να έμβαθύνει ως τὰ μύχια της ψυχής του και να έκφράσει και ν' αναλύσει την κάθε συγκίνηση του, να φωτίσει το κάθε μόριο του έσωτερικού του κόσμου. "Ασθματικός και άρρωστος καθώς είταν, όρθώνονταν μπροστά στη μοίρα του κι άγωνιοόσε να φτάσει στην άκτη των άνεξάντλητων όνειροπολήσεων, ποθοόσε να κατακτήσει την άτέλειωτη άναζήτηση του χαμένου καιρού, και την άνεξερεύνητη περιοχή του καιρού που προσπάθησε να ξαναύρει. Ζωγράφισεν έτσι «την έποχή του, το κοινωνικό του περιβάλλον, τις ώρες του έτους, το ύπαιθρο, τους δρόμους, κάθε τι που γνώρισε, που άγάπησε, που άνέπνευσε, κάθε τι που τον έκανε να ύποφέρει». Περιέγραψε το μοίρασμα της ζωής του μεταξύ ενός ζεστού και του κρεββατιού του, όλη κείνη την άπομόνωση του από τον κόσμο, αίχμάλωτος καθώς ήταν μέσα στην κάμαρά του, από την όποία σχεδόν δέν έβγαινε ποτέ.

"Ας μάς έπιτραπεί να ύπογραμμίσουμε τη δραματική αυτή μοίρα των δημιουργών, με μιάν άλλη περίπτωση, ίσως

δχι παρόμοια με τις δυο προηγούμενες, μά πού τή χρησιμοποιοῦμε σάν ἐρμηνευτικό μέσο γιά τήν ἴδια πάλι μοῖρα τοῦ ἀρρωστημένου δημιουργοῦ. Ἐννοοῦμε τήν περίπτωση Ντουτογιέφσκι. Τριάντα χρόνια ἐξόριστος ἀπό τήν πατρίδα του πλατωνίδωνταν σάν ἔσχατος τῶν ἀνθρώπων στούς δρόμους εὐρωπαϊκῶν πόλεων, ξένος παντάξενος μεταξὺ ἀγνώστων. Ἡ ἐπιληψία πού τόν βασάνιζε στή ζωή του εἶναι διοχετευμένη σά μιὰ προέκταση τοῦ ἑαυτοῦ του σέ πολλά ἀπό τὰ πρόσωπα τῶν ἔργων του. Εἶναι ἓνα σημάδι αὐτῆ ἡ ἀρρώστεια πού χαράζεται βαθειά στήν ὑπόστασή τους καί τὰ ξεχωρίζει ἀνάμεσα σέ ἄλλα μέ τὸ μυστηριακό τους χαρακτήρα. Ἐλαβε ἀφορμὴ ἀπὸ τήν ἰδιαίτερη ζωὴ του γιά νὰ ξανοιχτεῖ σέ περιοχὲς καί κατευθύνσεις ὅπου κανένας ἀκόμα δὲ μπόρεσε νὰ πλανηθεῖ.

Ἐπιληπτικός λοιπὸν ὁ Ντουτογιέφσκι ὅπως κι ὁ Φλωμπέρ ἀσθματικός καί ἀρρωστος ὁ Proust. Θά διερωτηθεῖ εὐλόγα κανεὶς: Ἡ μοῖρα τάχα τῶν μεγάλων δημιουργῶν εἶναι νὰ στεροῦνται ἀπὸ τις πλατύτερες χαρὲς τῆς ζωῆς; Ἀλίμονο! ἓνα γνῶρισμα κοινὸ σέ ὅλους, μεγαλεῖτερο στοὺς μὲν, μικρότερο στοὺς δὲ εἶναι πὼς τὸ ἔργο πού δημιουργεῖ ὁ λογοτέχνης, ἐπιβάλλει θυσιᾶς μεγάλες, τοῦ δίνει ἐμπνεύσεις πού δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ σταθεῖ στὰ ἐπίπεδα τῆς κοινῆς καί μετρημένης ζωῆς. Ποιὰ εἶταν ἡ μοῖρα τοῦ Τολστόϊ;— γιά νὰ περιοριστοῦμε στὸν ἐκπρόσωπο τῆς σειρᾶς, τῶν φυσιολογικῶν ρωμαλέων καί ἰσορροπημένων μυθιστοριογράφων. Ὅλοι ξέρουμε πὼς τὸν καιρὸ πού παντρεύθηκε, εἶταν ἓνας ἄνθρωπος ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι. Μά ὅσο προχωροῦσε στὶς λογοτεχνικὲς του κατακτήσεις, ὅσο ἐνιωθε ν' ἀποκτάει ὀστὰ καί σάρκα τὸ δόγμα του, ὅσο ἐβλεπε νὰ προσέχεται ἀπὸ ἓναν ὀλόκληρο κόσμον ἢ κάθε του ἐνέργεια, ἢ κάθε του πράξη, τόσο ἡ οἰκογενειακὴ του ζωὴ τοῦ γίνονταν μιὰ σωστὴ κόλαση. Γιὰ τὴ γυναῖκα πού τὴν ἀγάπησε παράφορα, μὲ ἓνα ἀληθινὰ τρελλὸ πάθος, ἔγραφε ὕστερα στὸ ἡμερολόγιό του. «Ἐκεῖ πού βρῖσκεσαι μολύνεις τὸν ἀέρα». Κι ἔπειτα μὲ τὸ ἴδιο κείμενο ὀγκῶδες ἡμερολόγιο κρυμμένο στὸν κόρφο του, δραπετεύει ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του, κι ἀποδίδεται στήν τρελλὴ περιπέτεια, τρέχοντας στοὺς ἄξενους σταθμοὺς ὀλομόναχος, ὡς τὴ στιγμή πού ἀνακαλύφθηκε γιά νὰ εὐρει γρήγορα τὸ θάνατο στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τοῦ Ἀστάποβο.

Κινημένοι ἀπὸ τὴν πρόθεση νὰ δώσουμε, σέ γενικώτερες πάντα γραμμὲς, τὸν πίνακα τοῦ ψυχικοῦ δράματος πού δοκιμάζει ὁ λογοτέχνης, τόσο στὴ γενικώτερη δημιουργία τοῦ ἔργου του, ὅσο καί στὴ μερικώτερη σύλληψη κ' ἐμψύχωση τῶν λογοτεχνικῶν προσώπων, ἐπιχειρήσαμε νὰ τοποθετήσουμε μιὰ σειρὰ γεγονότων καί στοχασμῶν πού βέβαια δὲν ὀλοκληρώνουν καί τὴν προσπάθεια. Ὅμως καθὼς περισσότερο μᾶς συγκινεῖ ἢ ἐξπρεσιονιστικὴ τέχνη, θαρροῦμε πὼς δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἐγκαταλείψουμε τὸν πίνακα, ὅπως προσπαθήσαμε νὰ τὸν παρουσιάσουμε. Αἰσθανόμαστε τὴν ἀνάγκη νὰ προσθέσουμε καί λίγα ἔστω ἀκόμα χρώματα, πού θὰ ἔδειχναν μιὰ κατεύθυνση καί μιὰ γραμμὴ ἐκείνη τὴν κατεύθυνση καί τὴ γραμμὴ πού ἐκφράζει καί τὴν προσωπικὴ μας καλλιτεχνικὴ προτίμηση καί τὸ καλλιτεχνικὸ μας «πιστεῶ». Προσωπικὰ λοιπὸν πιστεύουμε πὼς ὁ λογοτέχνης δημιουργῶντας τὰ λογοτεχνικὰ πρόσωπα, δὲν εἶναι δυνατό νὰ μεταβάλλει τὸν ἑαυτό του σέ λυτρωτὴ ψυχῶν. Σάν τελευταία ἔστω μονάδα, προτιμοῦμε νὰ σταθοῦμε στὴ σειρὰ μιᾶς κατηγορίας λογοτεχνῶν, ὅπως τοὺς βλέπουμε σέ μεγάλο βαθμὸ λυτρωμένους ἀπὸ τις ἐπιδιώξεις τῆς πλασματικῆς ἀναπαράστασης τῆς ζωῆς. Προτιμοῦμε νὰ ζωγραφίσουμε ἓναν πίνακα πού νὰ περιέχει ἐκείνη τὴ ρευστότητα, ἐκείνη τὴν ὁρατότητα τῶν ἀνέκφραστων συναισθημάτων πού γίνονται ὅμως ἀντιληπτά, ὅπως στὶς νουβέλλες καί στὰ διηγήματα τῆς Katherine Mansfield καί τῆς Virginia Woolf μὰ σ' ἓναν τόνο πιὸ σταθερό, σέ μιὰν ἀτμόσφαιρα πιὸ ξεκαθαρισμένη καί πιὸ αἰσιόδοξη, καί βέβαια κινημένοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πὼς ἡ δημιουργία αὐτὴ, πρέπει νὰ ἔχει μιὰν ἔκφραση ἐθνικὴ, ὅμως ἓνα περιεχόμενο κοινὸ γιά κάθε χώρα. Πιστεύουμε προσωπικὰ, πὼς δὲ μπορούμε νὰ ξαναδημιουργήσουμε τὴ ζωὴ, παρά πάντα μὲ κάποιον μῦθο, μ' ἐκείνον ἀκριβῶς τὸ μῦθο πού δημιουργεῖ ὁ λογοτέχνης ἐκφράζοντας στὸ ἔργο του τὸ ψυχικὸ του δράμα, ἔτσι καθὼς ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ ἓνα μυστήριον, πού ὑπάρχει στήν καρδιά του. Μὲ μέσο τὸν ἑαυτό του προσπαθεῖ νὰ μαντεύσει καί νὰ ἐκφράσει τὸ μυστικὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἔτσι πιστεύουμε πὼς θὰ κατορθώσει νὰ φτάσει σέ μιὰ κατάρκτηση ἀξιών, μὲ μιὰν οἰκουμηνικώτερη ἔκταση.

Μολαταῦτα, μὲ ὅση εἰλικρίνεια κι ἂν ἐπιχειρεῖται ὅλη αὐτὴ ἡ προσπάθεια ν' ἀγκαλιαστεῖ τὸ σὺμπαν καί νὰ μετουσιωθεῖ

σέ μιὰ καλλιτεχνική μορφή, δέν εἶναι δυνατό νά ὑποστηριχθεῖ σοβαρά, πῶς καί οἱ πιό μεγάλοι, καί οἱ κορυφαῖοι εκπρόσωποι τῆς τέχνης τοῦ λόγου, κατόρθωσαν νά φτάσουν σέ μιὰ τόσο ἀπόλυτη κατάρκτηση τῆς τέχνης, ὥστε τὸ ἔργο τους, καί πιό εἰδικά τὸ μυθιστόρημα νά μὴν ἀφήνει τὴν ἐντύπωση πῶς φέρνει μέσα του τὰ στοιχεῖα μιᾶς πλαστικῆς ζωῆς, διαφοροτικῆς ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Μὰ θὰ ἤθελα νά κάνω μιαν ἀκόμα ἐρώτηση: Τί μένει λοιπὸν ὕστερ' ἀπὸ τὸν κίνδυνο πού σέ κάθε στιγμή εἶναι ἐκτεθειμένη ἡ προσωπικότητα τοῦ λογοτέχνη; Τὸν βλέπουμε νά ἐξακοντίζει τὴ φαντασία του ὡς τὸν παράδεισο κι ὡς τὴν κόλαση. Μεταβάλλεται πότε σέ δαίμονα καί πότε σέ ἄγγελο. Ἐπιβάλλει στὸν ἑαυτό του τίς πιό ἀντιφατικὲς προσωποποιήσεις· παίζει τὸ ρόλο ἀνθρώπων μὲ τὴν πιό διάφορη ὕψη καί ποιότητα. Δέν εἶναι σέ κανένα ἀπὸ τὰ πρόσωπα αὐτά, κι ὅμως εἶναι μέσα σ' ὅλα. Τί μένει ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴ δύναμη πού τὸν ἀποσυνθέτει καί τὸν διαμελίζει, πού τὸν ἐξαφανίζει καθὼς εἶδαμε, ἀφοῦ ὁ λογοτέχνης δέν παύει νά ἐργάζεται ὡς τὴν τελευταία του πνοή, ἀφοῦ δέν παύει νά ἐπεξεργάζεται τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας του κι ὅταν ἀκόμα δέν παράγει, κι ὅταν ἀναπολεῖ, κι ὅταν ἡσυχάζει, κι ἀναπαύεται. Σ' ὅλα αὐτά τὰ στάδια παίζεται τὸ μυστικὸ καί ἀθόρυβο ἐσωτερικὸ δράμα τοῦ λογοτέχνη πού ἀναζητᾷ τὴν ἐνότητα τοῦ ἑαυτοῦ του. Προσπαθώντας νά θέσει σέ μιὰ τάξη τίς πολλαπλές ἀντιφάσεις, θέλοντας νά τίς ἀποκρυσταλλώσῃ σέ μιὰ μόνιμη καί ἀναλλοίωτη μορφή τοῦ ἀνθρώπου, ὁ λογοτέχνης δὲ βρίσκει τὴ λύτρωσή του παρά μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ἐνότητα. Μιὰν ἐνότητα ἀλίμονο πού δὲ θὰ κατορθώσῃ νά ὀλοκληρώσῃ καί νά κατακτῆσῃ παρά μονάχα ψηλά στοὺς οὐρανοὺς, ὅταν κι ὀϊδιος συγχωνευθεῖ μὲ τὸ Θεό.

ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΣ

Η 4^Η ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Ἄρκεῖ ν' ἀναλογιστεῖ κανεὶς τὸ χάος καί τὴ σύγχυση τῶν συνθημάτων καί τῶν κατευθύνσεων, πού ἐπικρατοῦσε πρὶν ἀπὸ ἕνα χρόνο στὸ δημόσιο βίο τῆς χώρας μας, τὴν πολυπραγμοσύνη στὶς ἐπιδιώξεις καί τὴν ἀναρχικὴ διασταύρωση τῶν ἀπείρων ἀρμοδιοτήτων, γιὰ νά διαγνώσῃ τὰ κίνητρα, καί νά ἐκτιμῆσῃ τοὺς λόγους πού ὤθησαν τὴν Α. Μ. τὸ Βασιλέα στὸ νά συγκεντρώσῃ ὅλη τὴν ἐξουσία στὰ χέρια τοῦ Ἐθνικοῦ Κυβερνήτη, μὲ τὴ σωφροσύνη καί τὴν πείρα, μὲ τὴ θεληματικότητα καί τὴν ἐμπιστοσύνη πού ἐμπνέει ὁ κ. Ἰωάν. Μεταξᾶς. Ἡ πράξη αὐτὴ πού ἔλαβε δίκαια τὴν ἔννοια τῆς βαθύτερης μεταβολῆς στὴ γενικώτερη ἐκδήλωση τοῦ Ἔθνους, βρῆκε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή μιὰν ἀπήχηση σέ κάθε ἑλληνικὴ ψυχή. Γιατί ἔγινε κατανοητὴ ἡ ἀνάγκη μιᾶς πειθαρχίας τοῦ Ἔθνους στὰ συνθήματα καί τίς ἐπιταγές τοῦ Νέου Κράτους, προκειμένου νά πραγματοποιηθεῖ ἕνα πρόγραμμα πού ἀποβλέπει στὴν ἀνάπτυξη τοῦ κάθε κλάδου τῆς Ἐθνικῆς μας ζωῆς. Ὁ καθορισμὸς τοῦ κατωτάτου ὅριου ἡμερομισθίων, οἱ συλλογικὲς συμβάσεις, ἡ ὑποχρεωτικὴ διαίτησις, οἱ κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις, ἡ αὔξηση τῶν καλλιεργησίμων γαιῶν, καί ὁ διπλασιασμὸς σχεδὸν τῆς παραγωγῆς, ἡ ξεχωριστὴ μέριμνα γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς χώρας καί ἡ βελτίωση τῶν ὄρων τῆς ὑγιεινῆς, ἡ πρόοδος καί ἡ τάξη πού διακρίνει τὰ ζητήματα τῆς συγκοινωνίας μας, τὸ πνεῦμα τῆς περισυλλογῆς πού κυριαρχεῖ στὰ οἰκονομικὰ μας πράγματα, καί ἰδιαίτερα ἀκόμα, ἡ διευθέτηση καί ἡ ρύθμιση τῶν εκπαιδευτικῶν ζητημάτων, καθὼς καί ἡ προστασία καί ἡ ἐνίσχυση πού δόθηκε στὴν πνευματικὴ ἐκδήλωση τῆς χώρας, εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐκδηλα ἀποτελέσματα πού ἀπέδωσε μέσα σ' ἕνα χρόνο ἡ ἐσωτερικὴ γαλήνη κάτω ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ πνοή καί τὴ θεληματικότητα τοῦ Ἐθνικοῦ Κυβερνήτη. Ἐτσι ἡ 4^η Αὐγούστου στάθηκε ἡ ἱστορικὴ ἀφετηρία θετικῶν καί γονίμων ἐξορμήσεων, καί ταυτόχρονα ἀναφτέρωσε τὸ αἶσθημα τῆς αὐτοπεποίθησης ἑνὸς λαοῦ πού μὲ τὸν κ. Ἰωάν. Μεταξᾶ, τὸν Ἐθνικὸ Κυβερνήτη του καί οἰκοδόμο τοῦ νεώτερου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, δὲ δικαιούται, ὑπερήφανα νά προσβλέπει μὲ κάθε αἰσιοδοξία στὸ μέλλον του. Ὁ ἐορτασμὸς τῆς 4^{ης} Αὐγούστου ἔλαβε χαρακτῆρα παλλαϊκὸ καί μεγαλοπρεπέστατο, σ' ὀλόκληρη τὴ χώρα καί ἰδιαίτερα στὴ Μακεδονικὴ πρωτεύουσα μὲ τὴν αὐθόρμητη συμμετοχὴ κάθε κοινωνικῆς τάξεως, καί γιὰ νά διατρανωθεῖ ἡ πίστη στὶς ἀξίες πού θεμελιώνουν τὸ Νέο Κράτος, καί γιὰ νά ἐκδηλωθεῖ πιὸ ἔντονα ἡ χαρὰ καί ὁ ἐνθουσιασμὸς πρὸς τὸ πρόσωπο τοῦ φωτεινοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Κυβερνήσεως, πού μόχθησε γιὰ τὴ στερέωση τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀσφαλείας καί πόθησε τὴν ἐπίλυση καί τὴν προαγωγὴ τῶν κεφαλαιωδῶν ζητημάτων τῆς Μακεδονίας, πού εἶναι καί ζητήματα ὀλόκληρης τῆς Ἑλλάδας.

ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

Οί νύχτες μας πλάθανε φανταστικές σκηνογραφίες όπου τὰ πράγματα, τὰ σχήματα, οί άνθρωποι παραμορφώνονταν. "Όλα δίχως λογικήν έννοια: έξωτικά και παράδοξα. 'Η έφιαλτική αλλοίωση ξεσκέπαζε συνάμα ό,τι σαθρό και μοχθηρό βρισκότανε στη φύση τους. "Ημουν ό ίδιος, αναπαράσταση του έαυτού μου. Μιά αναπαράσταση δίχως συγκεκριμένο άκόμα σχήμα, (έτσι πίστευα), που προβάλλονταν σε λογικών γωνίες: άπόμερα καφενεϊα, cabarets, ύποπτα κέντρα. "Ισως ή παραμόρφωση ν' άρχιζε στην πανσιόν του Παστονέζι. Κάτι κοινό με συνέδενε εκεί με τό φίλο τής Suzanne, τό χοντρό άνθρωπο του σκακιού, τόν κύριο Rotondi ή κάποιον άλλον υπάλληλο, με κόκκινο μουστάκι, που πεφτε συχαμερά στα χοντρά του χείλια, άδιάκοπα άπασχολημένα να ρουφούν και να μηρυκάζουν τήν τροφή... Μας είχε ύποσχεθεί ό Παστονέζι πώς αυτόν τουλάχιστον θα τόν έξοικονομούσε άλλου.

— Θα γίνη... θα γίνη.. Μόνο που 'ναι φτωχός.

Φτωχός. Φτωχοί. "Ενας μοναδικός ρυθμός πρόσταζε τις κινήσεις και μία έννοια τις λέξεις μας;

— Πώς είπατε; 'Η τύχη;.. Δέν πιστεύω. 'Η «lotteria» 'Ισως...

"Ενα «temo (!)»... Δύο «temo».

— 'Ο κύριος 'Αντώνιο ξέρετε... ό πλούσιος Στεπνόφσκι...

— Σας χρωστάει τίποτα;

— ...Ναι... Κάτι...

Χθές, προχθές ό υπάλληλος με τὰ κόκκινα μουστάκια έγραψε—λένε—ένα άνώνυμο γράμμα στην άστυνομία. Κατηγορεί τόν κύριο 'Αντώνιο για σωματέμπορο. Βρήκε μάλιστα πώς δέν

(¹) Λαχνός έβδομαδιαίου λαϊκού λαχείου στην 'Ιταλία.

ονομάζεται 'Αντώνιος. "Εχει μιάν ώρισμένη δράση μ' άλλο όνομα. 'Ο Παστονέζι — λέει — είναι βοηθός του... "Όλοι μας ξέρουμε πώς ό άνθρωπος με τό κόκκινο μουστάκι γράφει ποιήματα. "Εχει μιá κλίση για τή λογοτεχνία...

... Στο μεταξύ έσύ φαντάζεσαι πώς ό ήλιος είναι ένα πολύ πετυχημένο πορτοκαλί χρώμα σε πίνακα με πανύψηλα δέντρα. Προσθέτεις για ποικιλία ένα γλαστό άπλωμα κάμπου, έναν όριζοντα γαλάζιο, κάποιον παιγνίδισμα από στρόγγυλα εύγενικά σύννεφα λευκά, μιá σκιά χαμόγελου πάνω σε ίχνογραφημένες μαργαρίτες πορφυρές. Ξέρεις, πώς χρόνια και χρόνια μπορείς να ζεις μ' αυτή τήν εικόνα στις κόγχες των ματιών, δίχως βέβαια να νοιάζεσαι άν οί άράχνες πλέκουν αΐφνης τούς ίστους των άπ τὰ κλαδιά των ζωγραφισμένων δέντρων ως τὰ μαλλιά τής κεφαλής σου...

Αυτά φαντάζεσαι. 'Αλλά τότε δέν είχες καιρό για κρίσεις. Μοναδική άπασχόληση στους δρόμους τής πόλης, στα κέντρα και στ' άπόκεντρα, πώς να καρφώσεις τις στιγμές άκίνητες. Πλήξη άνείπωτη τό κλειστό συγυρισμένο δωμάτιο σου, τό έτοιμο κρεβάτι, τ' άθικτα βιβλία, οί σκόρπιες πάνω στο τραπέζι έφημερίδες που έρχονται άπ τήν πατρίδα' (σημείωση στο περιθώριο: «...γιατί δέ γράφεις; "Εχουμε καιρό να πάρουμε γράμμα σου...»). Πλήξη άνείπωτη τ' αύριο που θά 'ρθη.

"Όλα τὰ έργα του κινηματογράφου, όλες οί ποικιλίες του music-hall, όλες οί θεατρικές παραστάσεις έχουν παιχθεί μέσα σου χίλιες-μύριες φορές. Τίποτα πιά, που να φαντάζει καινούργιο. Πλήξη άνείπωτη κι αυτό. Καινούργια θάταν μιá ιστορία δικιά μας, άν μπορούσε να πλεχτεί και να σταματήσει στη σκέψη μας, καθώς καθόμαστε στο καφενεϊό των «Τριών άστρων» άπορώντας πώς δέν έχουμε λέξεις άξίες να πούμε. Μιά ιστορία όμως, που να μην τή μάντευε κανείς: όμοια εκείνες τις εικόνες που με γρήγορο πέραςμα χάνονται σ' ένα υπερβολικά έντονο γλαυκοασημαμένο φως φεγγαριού. Εικόνες που εξαφανίζονται κι ως τόσο ξέφεις πώς ήσαν ως τώρα κρυμμένες στο νού και στις αισθήσεις σου... 'Αλλά πάλι: Ιστορίες, εικόνες και παραμύθια' πολυτέλειες για όσους έχουν όρεξη να κυνηγάνε όφθιρα... Σ' αυτά όλα μόνον ό 'Ερρίκος ήξερε να δώσει μιάν όρθη έρμηνεία.

— Δέν υπάρχει τίποτα πιό άνόητο άπ τό νά πιστεύεις πώς ζομε έξω άπ τήν πραγματικότητα—μου είπε τό βράδυ πού έπέστρεψε μόνος του όριστικά στήν πανσιόν του Παστονέζι. Έπέστρεψε φυσικά, όταν ό Στεπνόφσκι του 'γινε πιότερο άπ όσο θά δεχότανε ένας λογικός άνθρωπος, φορτικός.

— Είναι άνόητο νά βασανίζεσαι για εκείνο πού θά 'θελες νά είναι δίχως μήτε στιγμή νά νοιώσεις τήν άξία του τί τώρα είναι... (Δέ μιλούσε βέβαια με τέτοιες λέξεις. Είχε πιό έντονη τή φράση και καθόλου γενικευμένες τίς έννοιες. Γράφοντας τώρα, δέν υπάρχει λόγος νά χάνομαι σε λεπτομέρειες και ψιλολογήματα). Λοιπόν ό Στεπνόφσκι ήταν κάτι σαν πράκτορας μιås ξένης όργάνωσης.

— Λόγια : του 'φαγες του ανθρώπου τά λεφτά.

— "Όχι : δέν του 'χε φάει τίποτα. Πήγαινε εκείνος νά τον μπλέξει...

Μπερδεμένα πράγματα : σωρό ύποψίες, ύποθέσεις, ιδεολογίες, έκβιασμοί, προδοσίες : φανταστική Ιστορία κι αυτά.

— Κι έσύ λοιπόν άποφάσεις; Θά φύγης;

— Ναι... θά φύγω.

Ζητούσε κάθε τόσο νά είναι βέβαιος γι' αυτό : θά του άφηνά μερικά άπ τά πράγματα μου : βιβλία, δυό, τρία έπιπλα. 'Αναγκάζομουν έτσι άπό λεπτότητα νά τον καθουαχάζω, άσχετο άν ό ίδιος προσπαθούσα νά πείσω τον έαυτό μου πώς δέ θά 'φευγα, πώς ήταν σαν αυτοκτονία η ύποθετική αυτή φυγή μου. Αυτόκτονία φυσικά, μιá πού θά τά 'φηνά όλα. Είχα πλησιάσει στη μεγάλη χρυσωμένη πύλη πού 'κλεινε τούς δρόμους ένός έξαίσιου άγνωστου κόσμου. "Έκρουα τή θύρα και δέν άνοιγε. Μάτωναν τά χέρια μου και δάκρυζαν τά μάτια μου, μά ήμουν δίχως φωνή και δίχως θάρρος κ' ή πύλη δέν άνοιγε. Δίχως θάρρος' αυτό ήταν όλο... Μού 'λεγε ό άκροβάτης, άνθρωπος πρακτικός, πού 'ξερε νά βοηθεϊ όσους ήσαν άξιοι τής έμπιστοσύνης του :

— Τή Flammette ; Περίεργο, πώς δέν κατορθώσατε νά τής μιλήσετε άκόμη... Μιá γυναίκα πολú εύκολη...

Σε λίγες μέρες θά 'φευγε για τό Τορίνο. Μπορούσα νά τή συναντήσω στο ξενοδοχείο της.

Γυναίκα εύκολη. 'Αλλά για μένα ύπήρχε σαν ξεχωριστή όντότητα. Μιá υπέρωχη χορεύτρια. Μιá θαυμασία όπτασία.

Μιá όπτασία έστω κοινή για όσους τήν παρακολουθούσαμε κρυμμένοι στο σκοτάδι τής πλατείας του θεάτρου, ντροπιασμένοι μπρός στο φανταχτερό φώς τής σκηνής, όπου εκείνη ξετύλιγε άρμονικά τό σώμα της, κι έδινε στή φυσιογνωμία της ρυθμικά τήν έκφραση τής μουσικής : μιås μουσικής φτιαγμένης άπό λεπτές άέρινες, άόρατες χορδές, πού σέρνανε τίς κινήσεις της. 'Αλλά ή Flammette του ξενοδοχείου ήταν άσφαλώς πρόσωπο, πού δέ μου έρχόταν βολετό νά πλησιάσω. "Όχι πώς φοβόμουν τή διάλυση τής μαγείας, τή στυγνή άπαγοήτευση, τήν καταστροφή του όνείρου κι όλα τά όσα είναι συνήθεια νά λέγονται άνεπανόρθωτα σαν δέ βρίσκει ή νομίζει πώς δέ βρίσκει κανείς τό πού ζητάει. 'Αστείο πράγμα. 'Αγαπάς όπως και νά 'ναι κι ό,τι νά 'ναι, όταν αγαπάς μιá μονάχα μορφή. 'Η μιá μονάχα μορφή έχει περιεχόμενο και σημασία : όλα τ' άλλα ξεπροβάλλουν όταν τό αίσθημα σου περιορίζεται σε εικονικές και συμβατικές φαντασιοπληξίες. 'Η μιá μορφή τής Flammette, όπως τήν έβλεπα στο Τριανόν και στίς καρφωμένες φωτογραφίες στους πίνακες τής εισόδου, είχε βρει τήν τέλεια κι όριστική έκφραση στη σκέψη μου. Μιá φυσιογνωμία λαξευμένη άπό έμπειρη σμίλη σε λευκότατο μάρμαρο : γαλάζια μαρμαρυγή στίς κόγχες τών ματιών, και χρυσή άχτινοβολία όλόγυρα στο πρόσωπο.

'Υπήρχε βέβαια τότε κ' ή Rosa Maria. 'Αλλά τό μειονέκτημα αυτής ήταν πώς τήν έννοιθα πιό ζωντανή, πιό άληθινή, πιό κοντά σε μένα, πλδσμα περισσότερο ύπαρκτό. 'Η παρουσία της γινότανε στιγμές - στιγμές κάτι άπόλυτο, αίσθητό παντού : στον άέρα πού άνέπνεα, στα σχήματα πού όρθώνονταν γύρω μου, στίς σκιές, στο φώς, στη χαρά, στο γέλοιο και στήν όμορφιά τών πραγμάτων και τής φύσης, καθώς υπήρχανε με τήν άρμονία και τήν άγάπη εκείνη πού τά πλάθει και τά κινεί όπως κινεί «...τόν ήλιο και τ' άλλα άστέρια...». Πέφτει κανείς άθελα σε λυρισμούς και ρητορίες, πού όδηγούν σε φιλολογικές επιδείξεις, όχι πώς δέν μπορεί νά πειθαρχήσει ένα αίσθημά του, αλλά όταν δέν είναι εύκολο νά 'βρει ειλικρινά δυό - τρεις συλλαβές πού θά δόσουν τοúτο τό αίσθημα άκέραιο. Τίς συλλαβές αυτές, τίς εύρεσκα με μεγάλην εύκολία — όσες περίφημες νύχτες μόνος μου — όλότελα μονάχος μου — περιπατούσα σιγά - σιγά στο μακρυνό έρημο δρόμο της. "Ός εκεί φτάνεις,

δταν οί νύχτες είνε ὁμορφες καί ἡσυχες ἢ δταν σέ κυριεύει ἡ ἐντύπωση πῶς μπορεῖς νά πλησιάσεις ἕνα ὄνειρο, ἕνα ἀπλό ὄνειρο, πού ὡς τόσο φέρνεις μέσα σου. Εἶμαι τώρα βέβαιος πῶς ἂν σέ μιᾶ ἀπό τίς ἄσκοπες καί σιωπηλές αὐτές περιπλανήσεις μου τύχαινε νά συναντήσω μιάν ὀποιαδήποτε, πού μήτε ἡ Rosa Maria νά 'ταν, μήτε ἡ Flammette (ἡ Flammette τῆ νύχτα, σ' ἔρημο δρόμο μέ φανταχτερή ἀμφίεση χοροῦ!), εἶμαι βέβαιος πῶς ὁ κύκλος τῶν θαυμασιῶν ὀνειρῶν μου θά 'βρισκε τρόπο νά σπάσει γιά νά ἀφήσει ἐλεύθερα ὄλα τ' ἄλλα αἰσθήματα, τὰ πολὺ ἀνθρώπινα, πού κοιμόντουσαν ἀδικαιολόγητα γιά νά μὴν ταράζουν τάχα τῆ μεγαλόπρεπη γαλήνη.

(— ... Ἐσὺ... ἐσὺ... Μόνη;

— Ναι... Σέ βλέπω πού καί πού νά περνᾶς τέτοιες ὧρες ἀπ ἐδῶ. Κάθομαι κοντά, ἔρχεσαι;

— Περίμενε δυὸ λεπτά. Ἔτσι νά μιλήσουμε...

— (Εἰρωνικά) Βγῆκα βλέπεις νά πάρω λίγον ἀέρα.

— Τί πειράζει; Δέν περνάει κανεὶς...

— Ἄ ναι: Εἶναι σπάνιο. Ἄλλὰ ἐσὺ νά ζητᾶς; Ἐχεις καμιά;

— Ἐσένα...)

Ἢταν βρίσκομαι σέ κύκλο ἀνθρώπων πού ἐπιβάλλουν τῆ δικιά τους ὑπόσταση καί τίς δικές τους ἀντιλήψεις καί νοιώθω συνάμα πῶς μάταια θά 'ναι κάθε προσπάθεια νά τοὺς βγάλω ἀπ τὴν πλάνη τους, προσαρμόζομαι ἀγόγγυστα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει ἄλλωστε σ' ὄλους. Τὸ «περιβάλλον» ἔτσι τὸ δημιουργοῦμε οἱ πολλοί, θυσιάζοντας ὁ ἕνας γιά τὸν ἄλλον τὴν περίφημη ἀτομικότητά μας. Καί σέρνουμε πιασμένοι χέρι μέ χέρι ἕναν εὐγενικό χορὸ, πού ρυθμίζουν οἱ περιστάσεις...

Εἶσαι σ' ἕνα γνωστὸ σπίτι. Ἡ οἰκοδέσποινα εἶναι μιὰ συμπαθητικὰ δέσποινα περασμένης ἐποχῆς. Θυμᾶται πῶς κοριτσάκι ἀκόμα, δταν δίνανε στὴ Scala τὸ «Don Carlos».... Ναι: θυμᾶται ἕνα σωρὸ πράγματα. Ἐχει διαβάσει Stendhal καί λατρεύει τὸ Mazzini. Δέν ξέρεις ὁ ἴδιος πῶς καί γιατί εἶσαι δεκτὸς ἐδῶ. Πρὶν ἕνα μῆνα ὁ Ἑρρῖκος σέ παρουσίασε στὸ γιὸ τῆς οἰκοδέσποινας. Ὁ γιὸς πίνει στὰ νυχτερινὰ μπάρ τοῦ κέντρου μέ κάποιαν παράλογη γιά τὴν ἡλικία του ἐπιμονή. Μιὰ

νύχτα τὸν συντρόφεψες ὡς τὸ σπίτι του ἀφοῦ τὸν περιμάζεψες σ' ἄθλια κατάσταση.

Λοιπὸν βρίσκεσαι κάποτε σ' αὐτὸ τὸ σπίτι, σέ μιάν ἀρχοντική αἴθουσα ὅπου θά δόση σέ «στενὸ κύκλο» ἕνα recital δεξιοτεχνίας ὁ πολὺ νέος «maestro» Selvaggi. Συγκεντρωθήκαμε ἐδῶ ὁ Ἑρρῖκος, ὁ γιὸς τῆς οἰκοδέσποινας, ψηλός, λιγνός, ὠχρός, τρεῖς, τέσσερες κυρίες ἡλικιωμένες (δέν τίς εἶδες πούθενά· ὑπάρχουν ὅμως πάντα ἴδιες, μέ τὴν ἀπορία ἢ τὸ χαμόγελο καρφωμένο στίς πτυχές τοῦ ρυτιδωμένου προσώπου τους, καί τίς γνωρίζεις καί σέ γνωρίζουν ἀπὸ ἀμέτρητο χρόνο. Κ' εἶναι ὡσάν νά σέ περιμεναν πάντα καί σὰ νά εὐχαριστιοῦνται αἰῶνια πῶς-τέλος πάντων - ἔφτασες. Οἱ γριές κυρίες...) πέντε ἔξη ἄλλοι ἄγνωστοι ἀπόλυτα. Κι αἴφνης δίχως νά ξέρεις πῶς, ἡ Rosa Maria.

— Καί σεῖς ἐδῶ;

— Ναι. Ὁ Selvaggi εἶναι ἀπ τὸ Pesaro.

— Ἄ ναι: ἀπ τὸ Pesaro.

— Σᾶς ἀρέσει ἡ μουσική;

— Φυσικά μ' ἀρέσει.

Πρέπει νά συνδιάξεις μερικά περιστατικά γιά νά δώσεις κάποιαν ἀληθοφάνεια σ' αὐτὰ πού διηγείσαι. Μπορεῖ νά μὴν ἄρχισε ἔτσι ἡ συνομιλία. Μπορεῖ θαυμάσια, νά μὴ, μίλησες καθόλου. Νά μὴν εἶδες, ἐπίσης μήτε, στιγμή τῆ Rosa Maria στὴν αἴθουσα ὅπου ἔδινε τὸ recital τοῦ ὁ Selvaggi.

Κανεὶς ὅμως δὲ σ' ἐμποδίζει νά ἐξακολουθήσεις τῆ φανταστική σου ἱστορία· ἀρκεῖ νά πλέκεις ὁμορφα τίς καταστάσεις. Δέν ξέρω βέβαια ἂν ἡ Rosa Maria ἦταν ἀπ τὸ Pesaro. Πολλὰ πράγματα ἀγνοῶ ἀκόμα γι' αὐτήν.

— Γιά τῆ μουσική εἶπατε; Εἶναι ἴσως ἡ αἴσθησή μιᾶς ἀνείπωτης καλωσύνης, πού κρύβεται μέσα μας καί ζυπνάει στ' ἄκουσμα τῶν ρυθμισμένων ἤχων... Ἡ ὄχι: μπορεῖ νά 'ναι ἀπλὰ μιὰ διάθεση ἐγκατάλειψης, ἕνα ἀέρινο ταξίδι.

— Δέν θά πῆτε τίποτα πιὸ σοβαρὸ;

— Ἄπ τὴν τελευταία φορὰ πού σᾶς μίλησα, ἀλλάξατε πολὺ.

— Ναι;

— Τὸ σημερινὸ σας φόρεμα μοιάζει παρμένο ἀπ τὴν ἄνοιξη τοῦ Botticelli.

— ...

— Σας συνάντησα ένα βράδυ στο Corso. Θά 'ταν έννιά, έννιάμιση ἴσως.

— Τέτοια ὥρα στο Corso;... Δέν θυμάμαι.

— Δέν εἴσατε σεῖς;

— Δέν ἤμουν ἐγώ.

(Μιά ἄμορφη εἰκόνα σέ κάποιο παλιό, ρομαντικό βιβλίο).

— "Ἐπειτα ἀπό λίγο.

— Μοῦ εἶπανε γιά σάς.

— Γιά μένα;

— Ναι. Μοῦ εἶπανε: εἶναι καί μιὰ γυναίκα, μιὰ καστανή.

— Δηλαδή;

— Μήτε στιγμή σκέφτηκα τότε νά τά συνδυάσω. Μονάχα τώρα ἔχω ἔτσι τήν ἐντύπωση...

— 'Αλήθεια; Μά ἐσεῖς φεύγετε.

— Βέβαια... Φεύγω.

(Σ' ἕναν κήπο μέ δέντρα πολὺ ψηλά, φουντωμένα—πυκνοὶ ὄγκοι τῆ νύχτα—κρέμασαν δῶθε-κεῖθε στά κλαδιά, μερικά κινέζικα χάρτινα χρωματιστά φανάρια. Κάτι κυρίες ψεύτικες σάν κοκκλες μέ κρινολίνα γιομάτα δαντέλλες, χαμογελοῦνε εἰρωνικά καί φέρνουν μέ χάρη ὡς τὸ στόμα τὰ μεγάλα χρυσομένα ριπίδια τους. Οἱ εὐγενικοὶ ἰππότες ποὺ τίς συντροφεύουν, ὑποκλίνονται μέ πολλήν τέχνη ὥστε νά φαίνονται τὰ ἄμορφα γοβάκια, τὰ τρικαντὸ στό χέρι, οἱ πολύπτυχοι λαιμοδέτες. Μιλᾶνε γιά ἕνα παιγνίδι τους ποὺ χάλασε μόλις τώρα. Οἱ ψεύτικες κοκκλες δείχνουν στό βᾶθος, στή σκιά, ἕνα περιστύλιο ποὺ μόλις διακρίνεται (πέντε, τὸ πολὺ ἕξη κίονες) κ' εἶναι σάν ν' ἀποροῦνε γιά τὰ φωτισμένα χρώματα ποὺ κρέμονται δῶθε στά κλαδιά. Ἡ Rosalia λέει: «Θά σᾶς τιμωρήσω, θά σᾶς τιμωρήσω γι αὐτό». Κι ὁ εὐγενικός ἰππότης: «Θά μέ πιστέψετε ὅμως;» "Ἐνας ψίθυρος στοὺς θάμνους, ποὺ γιομίζουν ξαφνικά ἀπὸ μεγάλες στιλπνές μαργαρίτες...).

Ἡ σιωπηλὴ συνομιλία δέν τέλειωσε ἀκόμα.

— "Ὅταν σᾶς βλέπω νομίζω πάντα πῶς βρίσκεστε σ' ἕναν κόσμο μακρυνό...

— Δέν μοῦ εἶπατε τίποτα ὡς τώρα.

— Δέν τόλμησα. Σας μιλῶ ὅμως συχνά, συχνότατα, μόνο μου.

— Ναι;! (πειράζεται). 'Αλλά μήτε καν γνωρίζομεθα.

— Εἶδατε; Δέν γνωρίζομεθα καθόλου.

— "Ἐπειτα...ἐσεῖς εἶστε ξένος: ἕνας περιεργος, φτωχὸς ξένος. Ἐγὼ δὲ σκέφτηκα ποτὲ νά φύγω ἀπὸ τούτην τὴν πόλη.

— Μά δέν σας εἶπα αὐτό! Γιατί νά φύγετε;

— "Ἐτσι: σκεφτόμουν πῶς θά φεύγαμε.—"Ἐπειτα ἀπό λίγο — Γιά φαντασθῆτε ὅμως τὴ νοσταλγία μετὰ, τὴν ἀπαγοήτεψη...

— "Ἐχετε δίκιο. Δέν εἶναι σωστό. Θά φύγω μόνος μου.

Κινιέμαι σὸ κάθισμά μου ποὺ τρίζει. Οἱ γρηῆς κυρίες, ὄλες μαζί, αὐτόματα, στρέφουν ἀπορώντας τὸ κεφάλι πρὸς ἐμένα.

— Εἶδατε τί κάνω; Ἐνοχλοῦμε ὄλους. Δὲ θά σας μιλήσω πιά. Κι αὐτή;

— Ἐδῶ ὄχι: μᾶς παρατηροῦν. Κοιτᾶτε τὸ γυιὸ τῆς κυρίας, σὸ κλειδοκύμβαλο. Δέν ἀφαιρεῖται καθόλου. Παρακολουθεῖ τὸ παίξιμο τοῦ «maestro» μέ βαθεῖα εὐλάβεια. Δέν ἔχει σὸ νοῦ σου τέτοιες ἱστορίες. Εἶναι ὀλοτέλα συνεπαρμένος ἀπ τὴ μουσικὴ. Ἐσεῖς ξεχνιέστε καί πιάνετε κουβέντες μέ πρόσωπα ἀνύπαρκτα. Λοιπὸν: μήτε θά σας κοιτάξω πιά. Δέν ἔχω διάθεση ν' ἀρχίσουμε τὰ ἴδια...

Ἄσπρος γυιὸς τῆς κυρίας περιποιεῖται πολὺ τὴν ἐμφάνισή του. Φορεῖ χρωματιστὸ πουκάμισο μέ ἄσπρο σκληρὸ κολάρο. Κάτω ἀπ τὸν κόμπο τοῦ λαιμοδέτη του ἔχει μιὰ καρφίτσα μέ διαμαντάκια: εἶναι τοῦ συρμοῦ. Στὰ δάχτυλά του, δάχτυλά κατάλευκα, ποὺ θαρρεῖς ἔχουν μιὰ ξεχωριστὴ δικιά τους ζωὴ καθὼς κινοῦνται, φορεῖ δαχτυλίδια. Θά μπορούσε νά 'ναι ἕνας τύπος, ποὺ ἐνδιαφέρει τίς γυναῖκες. Ἴσως νά 'ναι αὐτὸς ὁ τύπος. Στὰ μάτια του μιὰ ἔκφραση θλιμμένη ἢ κουρασμένη: σάν νά ζητάει ἐξήγηση γιά τὸ βάρβαρο θόρυβο ποὺ σέρνεται ἔξω, στοὺς δρόμους τῆς πόλης καί στ' ἄλλα σπίτια τῶν ἀνθρώπων. Ἴσως θά πῆ μιὰ μέρα μέ λίγες λέξεις, μέ δυὸ στίχους ἔστω, τὴν ἀπόλυτὴ ἀλήθεια, τὴν ἔννοια δηλαδή τῶν πραγμάτων. Αὐτὸς μονάχα θά τὴν πῆ. Τὸ μαντεῖο ἀπ τὸ σβυσμένο μεϊδιάμα τοῦ, ἀπ τὴν προσήλωσή του, καθὼς πλάι σὸ «maestro» γυρίζει τὰ φύλλα τοῦ βιβλίου μέ τίς σταλαγματιές ἀπὸ ἤχους, ποὺ συσσωρεύει ἐκεῖνος στά πληκτρα...

"Ἐτσι συμβαίνει νά ὑποπτεύεσαι ἀδικαιολόγητα καί νά μισεῖς στὴ σκέψη σου μερικοὺς ἀνυποψίαστους ἀθώους. Καί ξέρεις ἐντούτοις πῶς ὁ γυιὸς τῆς εὐγενικῆς οἰκοδέσποινας σκουν-

τάφτει και πέφτει άναίσθητος στα νυχτερινά μπάρ της Γαλλε-
ρίας. Ξέρεις επίσης πώς ή Rosa Maria δέ βρίσκεται έδω και πώς
δλ' αυτά είναι φανταστικά παιγνιδίσματα με μουσική—άστεϊο
πράγμα—συνοδεία...

(Έχει συνέχεια)

ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Η ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Η πιό μεγάλη άρτίστα πού γνώρισε τó Έλληνικό Θέατρο, όπως
κάθε χρόνο, ήλθε για λίγες παραστάσεις στη Θεσσαλονίκη. Και είχε στο
ρεπερτουάρ της δυό-τρία δράματα και πάρα πολλές κωμωδίες, απ' εκεί-
νες πού τó κοινό τις παρακολουθεί μ' εύχαρίστηση και τις ξεχνά άμέ-
σως μόλις κλείση ή Αύλαία.

Για να είμαστε ελικρινείς, από τά έργα πού μās παρουσίασαν ή
Κοτοπούλη, ξεχωρίσαμε μόνο την «Έλισσάβετ» τού Ζοσέ. Όλα τ' άλλα
ήσαν προϊόντα της έλαφράς Γαλλικής Βιομηχανίας. Τάβλεπα κι' ó νους
μου πήγαινε σ' ένα άρθρο τού μακαρίτη Φώτου Πολίτη, δημοσιευμένο
στην «Πρώτα», απ' άφορμή τού πολύκροτου Τσεχοσλαβακικού φίλμ
«Έξτάζ». Έγραφε κεί, ότι ó κινηματογράφος είναι μόνον σανσουαλισμός,
ένω τó Θέατρο έχει ανθρώπινη συγκίνηση και περιέχει πλήθος αισθητι-
κά στοιχεία. Άλλ' αυτό τó Θέατρο πού βλέπουμε στην Έλλάδα, τί τάχα
πνευματικές χαρές μās χαρίζει; Προκαλεί εύκολες κι' άβασάνιστες έντυ-
πώσεις χωρίς έρμα, προβάλει σπανιώτατα άξίες ζωής καλλιτεχνικά μετου-
σιωμένες. Όλες οι διαπιστώσεις γύρω σ' αυτό τó θέμα, έκφράζονται σέ
μιά συνισταμένη: ότι από τά έργα λείπει τó περιεχόμενο στην πιό
πυκνή σημασία τού όρου.

Άλλωστε ή παραγωγή τού Γαλλικού μπουλεβάρ δέν μπορεί να
μεταφτευτη έξω απ' τó κλίμα της. Η «Έλισσάβετ» ήταν τó δυσκολώτερο
έργο πού παρακολουθήσαμε, και όμως οι ήθοιοι έρμηνεύσαν τούς ρό-
λους τούς με σοβαρότητα και μ' άλήθεια. Ένώ, στίς φθηνές άπαιτήσεις
του 3... 6... 9 δέν άνταπεξήλθαν, γιατί ήταν ένα Παριζιάνικο έπεισόδιο, με
τύπους παρμένους από την καθημερινότητα της μεγαλούπολης και χον-
τρά χρωματισμένους, χωρίς τó φόντο της τέχνης.

Βλέπετε οι ήθοιοι, έχουν την Έλληνική ίδιοσυγκρασία τους. Υπο-
χρεώνονται να μπουν στα μέτρα τού Εύρωπαϊου, ν' άνακαλύψουν τó ώρι-
μένο ύφος του, μόνον όταν πρόκειται να δημιουργήσουν τύπους πού

είναι πρώτα άνθρωποι, οι όποιοι έχουν κάτι να πουν στην παγκόσμια
γλώσσα τού Θεάτρου, κι' ύστερα Γάλλοι, Γερμανοί, Μαροκινοί ή Κινέζοι.

Ένισχυτικό αυτής της αντίληψης, πού δέν είναι πρωτότυπη άλλωστε,
άλλά πρέπει πάντα να καλλιεργείται, ώσπου να γίνη συνείδηση, υπήρξε
τó «καλλιτεχνικό γεγονός» της πρεμιέρας στην πόλη μας, τού νέου έργου
του κ. Συναδινού «Εύτυχώς Έπτωχεύσαμε». Δέν μπόρεσε να σταθί, αν
και με άφθογο *couleur local*, έπειδή δέν πέρασε από την έπεξεργασία τού
τεχνίτη. Ήταν μιά βαναση και δίχως γούστο μεταφορά κάποιας Έλλη-
νικής πραγματικότητας, από τó πρώτο τυχόν Άθηναϊκό σπίτι άπάνω στη
σκηνή της Μαρίκας. Όστόσο, ó πρόεδρος της Έταιρίας Θεατρικών Συγ-
γραφέων, έμφανίστηκε μ' άξιώσεις μπροστά στο ριντώ και έτόνισε τις
φιλοσοφικές βάσεις της κωμωδίας. Τó άτύχημα είναι, ότι μείναν μόνο
στίς προθέσεις του— αν πιστέψουμε, ότι υπήρχε πράγματι ή ιδεολογική
άφετηρία. Η τρίτη πράξη έκλεισε και ή δικαίωση δέν έπήλθε.

Ένώ στη δεύτερη προσπάθεια τού Τερζάκη «Γαμήλιον Έμβατή-
ριον», ó κόσμος, δέν δοκίμασε την εύκολη συγκίνηση. Ξύπνησαν μέσα του
οι ώραιες ευαισθησίες. Ό συγγραφέας της «Μενεξεδένιας Πολιτείας»,
Ίσως να έπese σε πολλά σφάλματα. Στην α' πράξη οι τέσσερες άδελ-
φές—οι τóσον άνόμοιες μεταξύ τους—παρουσιάζονται και δίνουν οι ίδιες
τόν χαρακτηρισμό τους, αυτοσυστήνονται σχεδόν. Έτσι οι τύποι δέν
βγαίνουν από τή δράση. Στη γ' πράξη, ένας συμβολισμός κακής ποιότη-
τας: ή μεγάλη άδελφή έμφανίζεται ξαφνικά μ' ένα κλαυευτήρι και φω-
νάζει «Ξερίζωμα...ξερίζωμα»—δίνεται ή έξήγηση, ότι είχε ξερίζωση... την
πρασινάδα τού κήπου—ύστερα απ' τó μοιραίο ξέφτισμα της φαμίλιας.
Άκόμη κι' ó διάλογος, ó πολύ άρχιτεκτονικός, δέν είχε δράμα κάτου
απ' τις λέξεις. ύπόστρωμα. Όμως τó «Γαμήλιο Έμβατήριο» είχε
άγνότητα. Υπήρξε μιά γενναία πραγματοποίηση. Γράφτηκε για να κατα-
κτήση τόν κόσμο, και όχι για να δουλέψη τις άδυναμίες του.

Είναι ó σωστός δρόμος.

ΒΑΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΜΑΡΜΑΡΟΝΗΣΙΑ

Νὰ λάμπη—ἀσπῆμι ὁ γιालδός· νᾶναι τὰ σπίτια ἀραδιασὰ
 σὲ περιγιάλι.
 Κι' ἡ Μαργαρώ νὰ καρτερεῖ πίσω ἀπ' τὰ τζάμια τὰ κλειστὰ
 ξανθὸ κεφάλι.
 Μέσ' ἀπὸ γλάστρες, δροσερὰ νὰ κόβουνε βασιλικοῦ
 σγουροῦ κλωνάρια
 οἱ κοπελιές, καὶ νὰ πετοῦν ἀπ' τὰ ψηλὰ τοῦ σπιτικοῦ
 σὲ παλκάρια.
 Νᾶναι γιορτή· καὶ σὲ γιालὸ ἀπὸ ταξίδι μακρινὸ
 νᾶχουνε φτάξῃ
 καράβια, σκοῦνες τοῦ νησιοῦ καὶ μπρὸς σὲ σπίτι καθενὸς(ς)
 νᾶχουν ἀράξῃ.
 Νᾶναι γιορτή· καὶ τὰ βιολιά μὲ τὰ κλαρίνα ἀργὰ—σιγὰ
 καὶ τὰ σαντούρια
 νὰ παίζουνε. Κι' ὁ Κωσταντῆς νὰ καμαρώνῃ τὴν ἀγά
 πη τὴν καινούρια.
 Νὰ παίζουν τὰ βιολιά γλυκὰ κι' οἱ λιγερὲς ποῦν' σὲ χορὸ
 χέρι μὲ χέρι
 νᾶναι πιασμένες καὶ φλουριά ἢ κάθε νειὰ ἀπὸ καθαροῦ
 χρυσὸ νὰ φέρῃ.
 Νὰ λάμπη ὡς πέρα ὁ γιालδός—χρυσὸς σᾶν ὄνειρο χαρᾶς
 —ὁ νοῦς ἄς γείρει.
 "ὦ! τὴ δροσάτην ὁμορφιά ποῦ «νὰ τὴν πιῆς τὴ λαχταρᾶς
 μέσ' σὲ ποτῆρι»!

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗΣ

ΕΛΕΓΕΙΑ

Ἄπὸ βροχὴ ἀνοιξιότικη τὰ δέντρα θὰ ριγοῦν
 οἱ ἄρρωστες ἀμαρτωλὲς σὰν θὰ πεθάνουν,
 σὲ χέρι θὰ τοὺς βάλουν λευκὰ ρόδα,
 εἴ ἄγωνα ρόδα ποῦ ἄρωμα ποτὲ δὲν ἔχουν.

Θὰ πεθάνουν ὅταν θὰ ὄνειρεύονται μιὰ νύχτα
 τὸ θάνατο σὰν ἓνα νέον ἐρωτευμένο,

τὸν ἱππότη νὰ ποῦμε τοῦ παραμυθιοῦ
 ποῦ ἔρχεται καὶ προσφέρει ἓνα ἄνθος—τὴν ἀγάπη.

"Αἰ! τὴν ἀγάπη—ἓνα ἄνθος ποῦ θὰ γύρει
 καὶ θὰ μαθήσει ἄβρὰ τὰ πέταλά του
 σ' ἐρωτικὸν σπασμὸ θανάτου,
 τὸν ὕστατο σπασμὸ ποῦ καρτεροῦνε.

Κι' ἔτσι πιά ποῦ ἔχουν κουραστεῖ ἀπὸ χρόνια,
 ἀπ' τοῦ κοινοῦ ἔρωτα τὸν πυρετὸ καὶ τῆς ἀρρώστιας,
 θὰ πεθάνουν μιὰ νύχτα τοῦ Ἀπριλίου
 σὲν ἀγκάλῃ τοῦ πιὸ ἐκλεκτοῦ ἐραστοῦ.

Ἡ ἀνοιξὴ μὲ φθινόπωρο θὰ μοιάζει
 καὶ θὰ κοιμοῦνται τὸ πι' ὠραῖο ἀπ' τὰ ὄνειρά τους,
 —σὲ χέρι θὰ τοὺς βάλουν κάτι ρόδα
 εἴ ἄγωνα ρόδα ποῦ ἄρωμα ποτὲ δὲν ἔχουν.

ΜΗΝΑΣ ΔΗΜΑΚΗΣ

ΕΞΕΛΙΞΗ

Στὴ μνήμη τῆς Α. Μπ.

Ἦρθε μιὰ μέρα κ' ἦρθε σὰν βροχὴ
 μὲ δάκρυα σοῦ χτύπησε τὸ τζάμι
 στεκόσουν πίσ' ἀπ' τὴν κουρτίνα μοναχί,
 καὶ μονομιᾶς σοῦ ζύπνησ' ἡ ψυχὴ,
 ποῦχεν ἀπὸ τὶς πίκρες ἀποκάμει.

Κι' ἄνθισ' ἀμέσως· κ' ἔδωκε τροφὴ
 χάρισμα σὲ καλύβες καὶ παλάτια,
 σ' ὅλους ἐστάθηνκες σὰ μάννα κι' ἀδερφῶ
 κι' ἀνέβης σὲν ψηλότερη κορφή,
 μὲ τᾶῦλα τῆς ἀγάπης σκαλοπάτια.

Μὲς σὲν αἰώνια τῆς ζωῆς μεταλλαγὴ
 σένα ποθεῖ ἡ ψυχὴ μου ν' ἀκολουθήσῃ
 μὰ δέθηκα ὡς αἰχμάλωτος σὲ γῆ
 κι' ἀκόμα ὁ σπῆρος ποῦ ῥιζὲς ἀργεῖ
 νὰ βγάλῃ ἐντός μου φύτρα καὶ ν' ἀνθίσῃ.

ΑΝ. ΒΕΝΕΤΟΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΠΟΙΗΣΗ

ΑΓΗ ΠΑΛΜΟΥ «Πνοές», ΓΙΑΝΝΗ ΧΟΝΔΡΟΓΙΑΝΝΗ «Φύγη στο "Απειρο», ΚΟΥΛΗ ΑΛΕΠΗ «De Profundis», ΟΛΜΟΥ ΠΕΡΑΝΘΗ «Τά πρώτα τραγούδια», Π. ΒΡΙΣΙΜΙΤΖΑΚΗ «'Επιφαινόμενα», Π. ΓΝΕΥΤΟΥ «Μυστικές Λειτουργίες», Κ. ΚΑΛΑΝΤΖΗ «Τὸ Τραγοῦδι τοῦ Βουνού», Π. ΜΑΥΡΕΑ «Πύραυλος», ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ «Τοπεία».

Οί σημερινοί ποιητές βιάζονται φοβερὰ νὰ τυπώσουν τοὺς στίχους των. Οἱ συλλογές βγαίνουν ἢ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλην μετὰ ταχύτητα ἀμερικανικοῦ ἐργοστασίου. Μικρές φυλλαδοῦλες 80 — 40 σελίδων ἀραιοτυπωμένων ποὺ διαβάζονται πὶο γρήγορα ἀπὸ μιὰ ἀπογευματινὴ ἐφημερίδα τῆς Θεσσαλονίκης. Καμιὰ δεκαριά ἀπ' αὐτὲς ἔχω μπροστὰ μου ποὺ βγῆκαν στὴν Ἀθήνα τὸν τελευταῖον καιρὸ. Ἀσφαλῶς κερδοσκοπικοὶ λόγοι δὲν παρακινοῦν τοὺς ποιητὲς στὴ γοργὴ αὐτὴ παραγωγή. Τάχατες λογοτεχνικοὶ; Ἄν νομίζουν ὅτι θὰ ἐζημίωνε ἡ λογοτεχνία μετὰ τὸ νὰ μὴν ἔβγαине μιὰ ἀπὸ τίς ποιητικὲς αὐτὲς φυλλάδες! Δὲν ἀπομένει παρὰ ἡ φιλοδοξία — ὄχι πάντα ἀγνή καὶ εὐγενική — γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐκδοτικὴ αὐτὴ μανία τῶν ποιητῶν.

Ὡστόσο, ἡ συντομία τοῦ περιεχομένου φτάνει γιὰ νὰ καταστήσῃ τὰ ποιητικὰ αὐτὰ τομῖδια συμπαθητικὰ στὸν ἀναγνώστη. Διαβάζονται τόσο εὐκόλα! Ἀπορροφοῦν τόσο λίγον καιρὸ, ποὺ εἶναι τόσο πολῦτιμος σήμερα!

Ἔχω λοιπὸν τὴν πεζότατη γνῶμη ὅτι οἱ συγγραφεῖς τῶν «Πνοῶν» καὶ τῆς «Φυγῆς στὸ "Απειρο» θὰ μπορούσαν νὰ περιμέναν λιγάκι προτοῦ βιασθοῦν νὰ ἐκδώσουν τὰ ποιήματά των. Γιατὶ ὄχι μόνο δὲ λένε τίποτε, ἀλλὰ οὔτε καὶ δείχνουν ὅτι θὰ ποῦν κάποτε κάτι. Ἐξαιρῶ ἴσως ἀπὸ τὴν τελευταία αὐτὴ πρόβλεψη τὸν ποιητὴ τῆς πρώτης συλλογῆς ποὺ φαίνεται πολὺ νέος καὶ ποὺ, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, τουλάχιστον ἡ ἀφέλεια τῶν στίχων του καὶ τῆς ἔμπνευσής του, τοῦ δίδει κάποια πρωτοτυπία. Φαντασθῆτε ὅτι ἀρχίζει τὸ βιβλίο του μετὰ «Προσευχῆ» στὴν Παναγία γραμμὴν σύμφωνα μετὰ τὴν πὶο ὀρθόδοξη, τὴν πὶο νοικοκυριστικὴ παράδοση.

Ἡ «Φύγη στὸ "Απειρο» εἶναι ἐκνευριστικὴ, μετὰ τοὺς πλατυασμούς της, τίς χασμωδίες της, τίς ἀκυριολεξίες της, τοὺς βαρβαρισμούς της («κάθε ἀνθὸς μου σὲ θυμίζει!») καὶ προπαντὸς μετὰ τὴν κενότητά της. Φυλλορροήματα, μαθήματα, ἀνθογαλῖα, ἀναγελάστρες ἀνοιξές, τ' Ἄ-

πρίλη τὰ ῥόδα — ὁ ἔρωτας ποὺ εὐώδα, ἕνα φιλί, ἕνα δάκρυ, — λίγη φωτιά στὴν ἄκρη, — ἀναμασήματα καὶ κοινοτοπίες.

«Πεθαίνουν κόσμοι μέσα μου ὠραῖοι
καθὼς οἱ δύσεις
Κόσμοι καὶ κόσμοι π' οὐτ' ἐγὼ
δὲν ξέρω τ' ὄνομά τους».

Καθαρὴ φλυαρία. Κάπου γράφει ὁ ποιητὴς :

«Αὐτὴ 'ναι ἡ μοῖρα μου. Ποιητὴς
νάμαι Τρισάθλια μοῖρα.
Ντρέπομαι νὰ τὸ μολογῶ...»

Καὶ ὅμως : Ἡ ντροπὴ του ὀφείλεται σὲ ἀπλὴ παρεξήγηση. Μπορεῖ νὰ περιπατεῖ ὁ «ποιητὴς» μετὰ τὸ μέτωπο ὑψωμένο!

Σὲ ἀνώτερο ἐπίπεδο στέκεται τὸ «Ντὲ Προφούντις» τοῦ Κούλη Ἀλέπη. Στιχουργικὴ ἀρκετὰ καλὴ, φόρμα γενικὰ ὑποφερτὴ, ὄχι ὅμως καὶ οὐσία. Μιὰ μελαγχολία δανεικὴ (ὁ Μωρεὰς τῶν «Στροφῶν» πόσους πῆρε στὸ λαϊμὸ του!) ἕνας πουριτανισμὸς κακοῦ γούστου («Εἰκοστὸς αἰώνας») ἢ ἄδειος ἐντελὼς («Μεγ. Παρασκευὴ») μιὰ φιλοσοφία τῆς δεκάρας («Ἀποκαρδίωση») καὶ ἄλλα ἐλαττώματα ξεπροβάλλουν κάθε τόσο. Καλὸ τὸ «Libido» καὶ ἡ «Ἐπιστροφή τοῦ Ἀσώτου», καθὼς καὶ οἱ μεταφράσεις.

Συμπαθητικὸ βιβλιαράκι εἶναι «Τά πρώτα τραγούδια» τοῦ Ὀλμου Περάνθη. Ὑπάρχει βέβαια πολλὴ ἐπίδραση Καρυωτάκη, ἀλλὰ ἀφωμοιωμένη καὶ εἰλικρινής. Ὁ ποιητὴς χειρίζεται μ' εὐκολία τὸ στίχο, καὶ γράφει ἀπλᾶ καὶ σπαρταριστὰ, δίχως νὰ καταφεύγει σὲ φραστικὲς ἐκζητήσεις καὶ στιχουργικὲς ἀκροβασίες. Ἀλλὰ συχνὰ ξεπέφτει στὴν πεζότητα. Ἔχει ἕνα εἰρωνικὸ καὶ προκλητικὸ ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς, τῆς ζωῆς τῶν εὐτυχημένων, ποὺ τὴν φέρνει σὲ ἀντίθεση μετὰ τὴ δική του μικρὴ καὶ ταπεινὴ ζωὴ, γιὰ τὴν ὁποῖαν ὅμως φαίνεται ὑπερήφανος. Κ' εἶναι γεμᾶτος συμπόνια γιὰ τοὺς ὁμοίους του ποὺ ὑποφέρουν. Πολλὰ ποιήματα εἶναι γραμμένα σ' αὐτὸ τὸ μοτίβο. Ἄλλα εἶναι ἀφιερωμένα στὴν ἀδελφὴ του ποὺ πέθανε. Ἡ «Μιὰ Ἱστορία ποὺ δὲν ἔγινε ἀκόμα» ἔχει ὅλα τὰ προτερήματα τῆς τέχνης τοῦ ποιητῆ καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐλαττώματά της.

Ὁ γαλλικὸς πρόλογος τοῦ κ. Rousset (ποὺ δὲν λέει, ἄλλωστε, σπουδαῖα πράγματα) δὲν φτάνει γιὰ νὰ ἀνεβάσῃ οὔτε κατὰ ἕνα χιλιοστὸ τοῦ βαθμοῦ τὴν ἀξία τῶν «Ἐπιφαινομένων» τοῦ Παν. Βρισιμιτζάκη. Κ' ἐδῶ βρισκόμαστε στὴν μακάρια χώρα τῆς κοινοτοπίας καὶ τῆς πολυλογίας. Θέλετε κοσμογονικὴ φιλοσοφία; Ἴδου :

Ἄκμάζουν κ' ἐξαλείφονται παλιές θρησκείες
κ' ἡ μιὰ τὴν ἄλλη διαδέχεται ἐποχὴ
Ἐξεχνιοῦνται κι ἀναπτύσσονται νοοτροπίες
κάτω ἀπ' τοὺς νόμους καὶ τοῦ κόσμου τὴν Ἀρχή.
.....

Τριγύρω μας μηδέν, άγνωστα περασμένα,
παρόντα σκοτεινά, τὸ αὔριο σκυθρωπό.
Εἶναι ἄδηλα τοῦ σύμπαντος τὰ πεπρωμένα
καὶ στὴ ζωὴ ἄδικα ζητοῦμε ἓνα σκοπό.

Ἐξελιζόμαστε (sic) κι ἀδιάκοπα περνοῦμε
σ' αἰώνια κι ἀέναη μεταλλαγὴ,
δίχως κ' ἑμεῖς νὰ ξέρουμε γιὰ ποῦ τραβοῦμε
μὲς τὴν ἀτέλειωτη τοῦ χρόνου φυγὴ.

Θέλετε ψυχογραφικὸ paysage; Ἴδου :

Βρέχει. Κρουνοὺς πέφτει ἡ βροχὴ στὸ κρῦο βράδου
καὶ σὲ ποτάμια ἀφρίζει μανιασμένα,
βαριοὶ λιγοῦν καὶ τρίζουν τῶν δεντρῶν οἱ κλάδοι.
Στὴν καταχνιά τὰ μπέκα τυλιγμένα,
σὰ λαμπάδες τρεμοσβύνουνε στὸ σκοτάδι,
Τὰ σπίτια ἀμίλητα, μουντά, κλεισμένα.
Πὰ στὰ νεκρὰ καὶ ρημωμένα παραθύρια
χτυπᾶ ἡ νεροποντὴ κι ἄγρια ψέλνει ἐμβατήρια.

Ἦστερα ἀπὸ τὸ ἐξαίσιο «Πάλι βρέχει» τοῦ Μελαχρινοῦ, χρειάζε-
ται κουράγιο νὰ γράψῃ κανεὶς ἀπάνω στὸ ἴδιο μοτίβο.

Ἄλλὰ τί λέτε καὶ γιὰ τὴν εἰκόνα αὐτὴν :

Ἄπὸ μωρὸ ὅταν ἤμουμε στὰ σπάργανά μου
στὸ σταυρουδάκι ἐπάνω τὸ βαφτιστικὸ
σὰν προσευχὴ πικρὰ ἔχυνα τὰ δάκρυά μου,
στοῦ παιδικοῦ μου λίκνου τὰ λευκὰ σεντόνια...

Γουστάρετε πολὺ τὰ βρεφικὰ αὐτὰ δάκρυα ποὺ χύνονται πικρὰ
σὰν... προσευχή;

Οἱ «Μυστικὲς Λειτουργίες» τοῦ Παύλου Γνευτοῦ, παρουσιάζονται
μὲ πολὺ μεγαλειότερη σοβαρότητα καὶ μὲ περισσότερες ἀξιώσεις.

Ὁ ποιητὴς εἶναι προπαντὸς ἑραστής τῆς Ἀλήθειας (μὲ Α κεφα-
λαῖο). Μᾶς τὸ λέει :

Καὶ μόνο τὰ τραγούδια ζοῦν ποὺ βγαίνουνε
ἀπ' τὰ στήθια
Ποῦχαν ἀδέρφι τους τὸ Φῶς καὶ μάννα τους ἡ
Ἀλήθεια

Καὶ ὁμως ὑπῆρξαν συνάδελφοὶ του ποὺ περιφρόνησαν τὴν ἀλήθεια
καὶ ἔγραψαν ἐν τούτοις στίχους ὄχι εὐκαταφρόνητους...

Ἡ συλλογὴ ἀποτελεῖται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ σονέττα μὲ θέματα
κατὰ τὸ πλεῖστον ἱστορικοφιλοσοφικά. Μέσα στὸ αὐστηρὰ καθωρισμένον
πλαῖσιον τῆς μορφῆς, ὁ ποιητὴς ἀγωνίζεται νὰ χῶσῃ τὸ ὕλικόν του καθε-
νὸς ἀπὸ τὰ θέματά του : δράση, εἰκόνες, διάλογο κ.λ.π. Ὁ δεκαπεντα-
σύλλαβός του ὑφίσταται τὸν ἀντίκτυπο τῆς προσπάθειας αὐτῆς καὶ γί-
νεται πολλὰς φορὲς στριφνός, σκληροτραχὴλος, δυσαρμονικός, πότε πλα-

τυαζόμενος ἀπὸ χασμωδίες, πότε παραφορτωνόμενος μὲ πρόσθετες συλ-
λαβές, ὅπως π. χ.

Καὶ τὸ χρυσάφι τ' ἄδολο στὴν Ἄλτι, στὴν Ὀλυμπία.
Βγῆκε ἀπ' τὸ χέρι του τοῦ Διὸς ἡ ὄψις ἡ αὐρανία.

Πολὺ συχνά, γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ὁμοιοκαταληξίας ἀφαιρεῖ τὸ τε-
λικὸ ν ἀπὸ τοὺς ρηματικούς τύπους, ὅπως : νὰ σὲ πιάσου, σ' ἐδέσσα, νᾶ-
τα (νᾶταν) κ.λ.π.

Τὰ ποιήματα ἔχουσι βέβαια περιεχόμενο καὶ μαρτυροῦν ἀναγκαστι-
κὰ προσπάθεια καὶ δούλεμα ποὺ κάποτε βρίσκει τὴν ἀμοιβή του στὴν
πραγματοποίησιν — μὰ σπάνια (Στὴν ταβέρνα : Πέες τῆς Σελήνης
νὰ ντυθῆ νὰ βγῆ νὰ μᾶς κερᾶσῃ).

Ἴσως νὰ λείπῃ ἀπὸ τὸ ταλέντο τοῦ ποιητῆ, ἡ ἔμφυτη ἐκείνη γοη-
τεία τῆς ἐκφράσεως ποὺ δίνει τόσο θέλητρο στὰ σονέττα τοῦ Μαβίλη
ἢ τοῦ Γρυπάρη, ἴσως ἡ προσπάθειά του νὰ στάθῃ κατώτερη ἀπὸ τὴν
σπουδαιότητα τοῦ ἀντικειμένου του, ἀλλ' ἴσως καὶ ὁ ἴδιος νὰ νόμιζε ὅτι
δὲν ἄξιζε τὸν κόπο νὰ ἰδρῶσῃ περισσότερο γιὰ ἓναν τόμο ἑλληνικῶν
σονέττων ὁ ὁποῖος δὲν θὰ τοῦ ἔφερνε τὴν δόξα οὔτε τὰ κέρδη τοῦ
δασκάλου τοῦ Ἐρεντιᾶ. Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἐρεντιᾶ μ' ὄλη τὴν τελειότητα
τῆς μορφῆς του, καὶ μ' ὄλη τὴν δόξα του, ποιὸς τὸν διαβάξει σήμερα;

Ἀπλῶς ἀναφέρω τὸ «Τραγούδι τοῦ Βουνοῦ» τοῦ κ. Κώστα Κα-
λαντζῆ, ἓνα ποίημα ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ βουνό, στοὺς στίχους
τοῦ ὁποῖου κυκλοφορεῖ ὁ μυρωμένος καὶ γεμάτος ὑγεία βουνήσιος ἀγέ-
ρας καὶ τραγουδοῦν τὰ πουλιά καὶ τὰ κρυστάλλινα ρυάκια, γιὰ νὰ φθά-
σω στὸν «Πύραυλο» τοῦ Παν. Μαυρέα. Ὁ τόμος μπαίνει μέσα στὸν κύ-
κλο τῶν προηγουμένων συλλογῶν τοῦ ποιητῆ, ποὺ εἶχαν τὴν ἴδια ἀρχαιο-
πρεπῆ ἐμπνευση καὶ τὴν ἴδια πλούσια στιχουργικὴ. Ἐδῶ εἴμαστε στὴν
περιοχὴ τῆς «roésie pure». Ὁ κ. Μαυρέας εἶναι λεπτὸς τεχνίτης τοῦ
στίχου. Ἐχει φόρμα τέλεια, ὁμοιοκαταληξία ἄψογη, λεκτικὸ πλοῦτο ἀνε-
ξάντλητο καὶ μουσικότητα γοητευτικὴ. Εἶναι ὄλο ὑποβλητικότητα τὸ τρα-
γούδι του. Μιά μουσικὴ συμφωνία.

Νὰ ἓνα τετράστιχο, ποὺ μὲ τὴν ἀσπράδα τῶν εἰκόνων θυμίζει τὴν
περίφημη «Symphonie en blanc majeur» τοῦ Θεοφίλου Γκωτιέ :

Ἄνθη θὰ βρῆς λευκὰ μὰ καὶ τρυγόνια
λευκὰ θὰ βρῆς κι ἀνθόκρινα καὶ βρύα
ποῦχουν ἄσπρα τὰ φύλλα αἰώνια, χιόνια
στὰ φύλλα τους λευκὰ σὰν ἄσπρα λίσια...

Τέλος, τὰ «Τοπεῖα» τοῦ Οἰκονόμου εἶναι μίαν συλλογὴ ἀπὸ 8 σελί-
δες μὲ ἰσάριθμα ποιήματα, ποὺ ἔχουν τίτλους : «Ἐσωκύτταγμα στὴ γνώ-
ση τῆς ἀπόσπασης», «Συμφιλίωση μὲ τὴν νηφαλιότητα τῶν ἀντικειμένων»,
«Sarna - Dharma - S'unyata - Praves'a» κ.λ.π. Ἀπὸ τοὺς τίτλους μαντεύει
κανεὶς τὸ περιεχόμενο : εἶναι ποιήματα συρρεαλιστικά, ἐξπρεσιονιστικά,
πρωτοπορευτικά.

Ἴδου ἡ ἀρχὴ ἑνὸς ποιήματος :

Κύριε, στεροῦμαι Κυρίου : σκέττος, ψυχρός.
Σὲ χέρσα χωράφια μασκῶν ὀργώνεται ὁ Τρόμος.

Ίδου και ἡ ἀρχὴ ἑνὸς ἄλλου :

Ποῖός εἶν' ἐκεῖνος ποῦ περνᾷ βαθμίδες ρυθμῶν καὶ ἐπώασεων
ἀνάμεσ' ἀπ' εὐλύγιστες στροφές, ποῖός εἶν' αὐτός;
Νὰ τώρα, πολὺ σύντομα, εἰσηλθε στὸ χαώδικο Δωμάτιο
νεαρός γέρος, βράχος ἀκίνητος καὶ νὰ
τὸ χῶμα τὸ ἄλλοτε κατάφυτο,
ἀνόρεχτο, στιγμιαία συλλογίζεται τὶς πρώην συνταγὰς
ζῶης, ἐρεθισμῶν κ' ἐρεθισμένων.

Ἐδῶ τὸ σκοτάδι δὲν εἶναι στὶς εἰκόνες, στὰ σύμβολα, στὴν ἔννοια,
ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς συμβολιστὰς, ἀλλὰ στὴν φράση, στὴν λογικὴ
σύνδεση τῶν λέξεων, ποῦ ἀποτελεῖ τὸ ἀλφα-βῆτα κάθε γραφῆς.

Εἶναι ζήτημα μόδας βέβαια, γιατί ἡ μόδα παίζει, ὡς γνωστόν, ἀρ-
κετὸ ρόλο στὴν τέχνη. Ἄλλ' εἶναι ἴσως καὶ ζήτημα ἐσωτερικῆς ἀνάγκης,
ἀνάγκης τοῦ τεχνίτη, καὶ ἀνάγκης τοῦ ἀναγνώστη.

Ἐστερα ἀπὸ τὶς γλυκανάλατες κοινοτοπίες μερικῶν ἀπὸ τὶς συλ-
λογές ποῦ ἀναφέραμε, ἡ αὐστηρὴ ἐκκεντρικότητα τῶν «Τοπείων», εἶναι
ἴσως μία ἀντίδραση ζωογόνου. Ποῖός ξέρει;

Γ. ΔΑΜΟΡΗΣ

ΜΕΛΕΤΕΣ

Γ. ΒΑΛΕΤΑ «Σολωμοῦ — Προφορικὸι στοχασμοί», Ἀθήνα 1937.

Ἡ συλλογὴ τὴν ὁποία κάνει ὁ κ. Βαλέτας εἶναι χρήσιμη μέσα στὴ
γενικὴ φιλολογία τῆς Ν. Ε. Λ. Εἰδικὰ μᾶς βοηθεῖ νὰ σχηματίσουμε μό-
νοι μᾶς μιὰ γνώμη — ὅσο αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπὸ τὸ μικρὸ πλῆθος τῶν
πληροφοριῶν — μόνοι μᾶς γιὰ τὴν πνευματικὴ προσωπικότητα τοῦ Σο-
λωμοῦ. Διότι δυστυχῶς ἕως σήμερα ἡ ἀξιωματικὴ κριτικὴ δὲν ἔκανε παρά
νὰ συσκοτίσῃ τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸν πνευματικὸ Σολωμό, τοποθετώντας
στὴ θέση ὅχι ὅ,τι εἶναι τὸ σωστό, ἀλλὰ ὅ,τι εἶναι μᾶλλον τὸ εὐκταῖο ἐκ
μέρους τῶν ἐρμηνευτῶν του καὶ μᾶς παραδίδει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἕνα
σχεδὸν μυθολογικὸ πρόσωπο.

Ὅσο γιὰ μᾶς, ὁμολογοῦμε πῶς θεωροῦμε ὅχι μόνον ἄχρηστες, ἀλλὰ
καὶ βλαβερές αὐτὲς τὶς παραμορφώσεις τῆς πραγματικότητας καὶ θὰ θέλα-
με νὰ λατρεύσουμε πολὺ περισσότερο ἕνα ἄνθρωπο-ποιητὴ, παρά ἕνα
διυπετέξ ζόανου τέλειο σὲ ὅλα, bon à tout faire, ἱκανὸ γιὰ ὅλα.

Κ. Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ «Φώτης Δ. Φωτιάδης», (μελέτη), Ἀθήνα, 1937.

Ἡ μελέτη αὐτὴ γράφηκε μόλις μαθεύτηκε ὁ θάνατος τοῦ Φ. Φω-
τιάδη, τὸν Αὐγουστο τοῦ 1936. Εἶν' ἕνα ἐπιστημονικὰ κατωχρωμένον ἄρ-
θρο, ἀλλὰ καὶ ἕνας θρῆνος σιγανός καὶ σεμνός γιὰ τὸ χαμὸ ἑνὸς ἀνθρώ-
που τῆς Ἰδέας.

Ὁ κ. Μιχαηλίδης ἐξαιρεῖ τὴ δράση τοῦ Φωτιάδη ὡς πρωτοπόρου
στὸ γλωσσικὸ ζήτημα, καὶ τονίζει ὅτι αὐτός εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἐκ-
παιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως.

Ἄν σκεφθῆ κανεῖς, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀναγέννηση σὲ ξένες
χώρες τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν κολοσσιαίας σημασίας, δὲν ἔχει παρά
νὰ εὐγνωμονῆ πραγματικὰ τὸν ἄνδρα ποῦ σκέφθηκε πρῶτος, πῶς ἡ ἐκπαί-
δευσις μᾶς ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ περισσότερη ζωντάνια καὶ ἀπὸ οὐσιαστι-
κώτερο περιεχόμενο, ὅσο καὶ ἂν ἀκόμη ἡ χώρα μᾶς δὲ φαίνεται ὠριμὴ
νὰ ἀντιληφθῇ αὐτὰ τὰ πράγματα μιὰ γιὰ πάντα, καὶ ἐπιμένει σὲ τύπους
καὶ παιδευτικὰς ἰδέας, ποῦ ἔχουν χάση κάθε ζωντανὸ περιεχόμενο.

Καὶ μόνο ἡ σκέψη αὐτὴ ἀξίζει νὰ σώσῃ τὸν Φωτιάδη ἀπὸ τὴ λήθη
Ἡ μελέτη τοῦ κ. Μιχαηλίδη εἶναι κοντὰ στὴ σύντομία τῆς προσε-
κτικῆς καὶ ἀκριβόλογης, ἀλλὰ πρὸ πάντων αἰσθάνεται κανεῖς ὅτι ἐκεῖ κάτι
συγοκαίει ἀπὸ εὐλαβητικὴ ἀγάπη. Μακάρι νὰ μπορούσαν ὅλοι ἔτσι εὐλι-
κρινὰ νὰ θαυμάζουν καὶ νὰ ἀγαποῦν! Αὐτὸ τὸ σπάνιο ψυχικὸ προσὸν
χαρακτηρίζει τὸν κ. Μιχαηλίδη.

ΚΑ. ΜΙΜΙΚΟΥ «Λάμπρος Πορφύρας» (μελέτη). Αἴγιον, 1936.

Εἶναι μιὰ συμπαθητικὴ μελέτη. Ὁ συγγραφέας, νέος, προικισμένος
μὲ κάποιες ἱκανότητες καλλιτεχνικῆς ἐμβαθύνσεως, μᾶς δίνει ἕνα Πορ-
φύρα ἀναμενόμενο. Ἄντεπεξέρχεται στὸ θέμα του μὲ μιὰν ἔκφραση τῶν
σκέψεων ἀπλή, γιατί ἀπλή εἶναι καὶ ἡ ὕλη πάνω στὴν ὁποία ἐργάζεται.
Μὲ τὴ σταθερότητά της ἡ ἔκφρασή του ἐξ ἄλλου δείχνει, πῶς ὁ μελε-
τητὴς εἶναι βέβαιος γιὰ κείνο, ποῦ προσωπικὰ τὸν συγκίνησε, καὶ γιὰ
κείνο ποῦ προσωπικὰ τὸν ἔκαμε νὰ παρατηρήσῃ καὶ νὰ σκεφθῇ. Καὶ τὶς
περισσότερες φορές, ἀλήθεια, ἡ συγκίνηση καὶ ἡ σκέψη του εἶναι δικαιο-
λογημένες.

Ὁ κ. Μιμίκος ἀρχίζει καλά.

Μ. Η.

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΜΥΡΑΣ ΑΛΟΗ «Στὸ ἐπιτομιακὸ Παρθεναγωγεῖο», Ἀθήνα 1937.

Μυθιστόρημα ὑπὸ τύπον ἡμερολογίου. Οὔτε τοῦτο εἶναι κάτι τὸ
πρωτότυπο, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ θέμα, πάνω στὸ ὁποῖο ἔχουμε ἤδη σκύψει
ἄλλοτε μέσ' ἀπὸ τὶς ὥραιες μῆσεις τῆς Κας Ἑλλης Δασκαλάκη. Ὡστόσο
οὔτε ἡ τεχνικὴ οὔτε τὸ θέμα θὰ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ πρωτοτυπία, ἂν αὐτὴ
μπορούσε νὰ δοθῇ στὸ οὐσιαστικώτερο τοῦ πεζογραφήματος, στὴν ἴδια
τὴ λογοτεχνικὴ θέση καὶ ἀνέλιξη τῶν πραγμάτων. Μὰ τὸ μυθιστόρημα
τῆς Μ. Ἀλόη, οὔτε ἔτσι δὲν μᾶς κάνει νὰ προσέξουμε καὶ νὰ ἐνδιαφε-
ροῦμε. Καὶ τοῦτο διότι τὰ πράγματα, ὅπως τίθενται ἐκεῖ μέσα, τίθενται
τόσο ἀπλά, μὰ τόσο ἀπλά, ποῦ καταντάει ἀνώφελο νὰ τὰ παρακολου-
θῆσιν κανεῖς. Ὁμῶς ἡ λογοτεχνία, δὲν εἶναι ἀπλή ἔκθεση περιστατικῶν
τῆς ζωῆς, μὰ ἔχει σκοπὸ νὰ φέρει μπροστὰ μᾶς τὰ μυστικὰ τῆς ζωῆς
καὶ τὰ μυστικὰ τοῦ ἴδιου τοῦ στήθους μᾶς. Λογοτεχνία χωρὶς τέτοια μυσ-
τικά, εἶναι περιττή.

Π. ΚΟΡΑΛΗ «Ειρήνη» (δράμα). Ἀθήνα, 1936.

Ἡ «Εἰρήνη» εἶναι ἓνα δράμα συμβολικό, στό ὁποῖο ἡ ἰδέα κάθε στιγμή κραυγάζει μέσ' ἀπό τὸ σύμβολο καί διαφεύδει τῆ ζωντανία του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὰ πρόσωπα ἀποβαίνουν εἶδος ἐγγαστριμύθων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο δὲ μπορεῖ, ὑποθέτουμε, νὰ μᾶς προξενήσῃ κανενὸς εἶδους συγκίνηση. Ἐπειτα νομίζουμε, ὅτι κακὴ ὑπηρεσία προσφέρουμε στὴν «Εἰρήνη», ὅταν προπαγανδίζουμε μέ τὴν τέχνη γι' αὐτή, μὲ τρόπο πού δὲ μᾶς τὴν κάνει καθόλου συμπαθητική. Καί ἐξ ἄλλου, ἡ Εἰρήνη... Ὡς ποιό σημεῖο; Δὲν εἶναι ὡς ἓνα μεγάλο μέρος ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐγγύηση ζωῆς; Δὲν εἴμαστε ὑπὲρ τῆς Εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου; γιατί δὲ μπορούμε καί νὰ φανταστοῦμε κάτι τέτοιο. Θὰ χρειαζόταν νὰ εἴχαμε ἀφήσει ἐντελῶς ἀχαλίνωτη τὴ φαντασία μας.

M. H

DUHAMEL G. «Défense des lettres». Mercure de France 1937.

Ἡ ἐντύπωση πού μοῦ κάνει ὁ Δ. κυμαίνεται ἀνάμεσα σὲ δυὸ συναισθήματα. Τὰ βιβλία του πολλές φορές μ' ἐνθουσιάζουν. Δὲν τὰ διάβασα ὅλα, ἀλλὰ νομίζω ὅτι τὸ «Civilisation» π. χ. εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ καλλίτερα ἔργα πού γράφθηκαν γιὰ τὸν πόλεμο. Βρῖσκω ἐκεῖ μέσα σκέψη, ποίηση, φιλοσοφία ἀνθρώπινη συμπόνια, ἔξαρση. Ἐξ ἄλλου τὸ «Scènes de la vie future», ὅπου μᾶς περιγράφει τὴν Ἀμερική, τὴ νοοτροπία της, τὰ ἦθη καί τὰ ἔθιμά της, μοῦ φάνηκε ἐξαιρετικὰ ἐπιτόλαιο. Νομίζει κανεὶς διαβάζοντάς το πὼς ὄχι μόνο ὠρισμένες κατευθύνσεις τῆς σκέψης του τὸν ἐμποδίζουν νὰ καταλάβῃ ὠρισμένα πράγματα, μὰ πὼς καί ἡ ἴδια ἡ σκέψη του ἀρνεῖται νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἑαυτὸ της. Κατακάθισε.

Τελευταῖα μοῦ τυχε νὰ διαβάσω τὰ «Χρονικά τῆς Προσκῆ» καί ξαναβρῆκα τὸν Δ. πού μὲ συγκινεῖ, τὸν ποιητὴ μὲ τὴν πικρόγλυκεια φιλοσοφία του. Ἦταν φυσικὸ λοιπὸν νὰ προμηθευθῶ καί τὴν «ὑπεράσπιση τῶν Γραμμάτων» (ἢ Βιολογία τῆς τέχνης μου) μόλις πρωτοβγήκε. Τὸ θέμα εἶναι τόσο ἐπίκαιρο, καί γιὰ τοὺς διανοοῦμενους τόσο σοβαρὸ! Ὁμολογῶ πὼς δὲν ἱκανοποιήθηκα ἂν καί πολλά κεφάλαια εἶναι καλὰ καί γραμμένα ἀπὸ ἀνθρώπο πού τὴν τέχνη του καί τὴν ξέρε καί τὴν ἀγαπᾷ. Γράφει τόσο σωστὰ πράγματα γιὰ τοὺς κινδύνους πού τὴν τριγυρίζουν. Καί πόσο τὸν τρομάζει ἡ σιγανὴ ἐγκατάλειψη τοῦ βιβλίου στὴ σημερινή μας κοινωνία, πού βιαστικὴ καί φασαρισμένη ζητᾷ τὴν γνώση ὄχι ἀπ' τὴν μελέτη καί τὴν συγκέντρωση τοῦ νοῦ, παρὰ ἀπ' τὴν φευγαλέες ἐντυπώσεις τοῦ ραδιόφωνου καί τοῦ κινηματογράφου.

Γιατί λοιπὸν νὰ μὴ μὲ ἱκανοποιεῖ αὐτὸ τὸ «καλὸ» βιβλίον; Νομίζω πὼς τοῦ λείπει κάποια βαθύτερη πνοή, ἓνας λυρισμὸς πού ὅταν ὑπάρχει δὲν ἀφήνει τὴ σκέψη νὰ χαλαρωθῇ καί τὸ ὕφος νὰ πάρῃ δημοσιογραφικὸ χαρακτήρα. Διαβλέπω δηλαδὴ σὲ κάμποσα ἂν καί σχετικὰ λίγα σημεῖα τῆς «Βιολογίας τῆς τέχνης μου» μερικά ἐλαττώματα πού ὁ Duhamel θεωρεῖ ἐπικίνδυνα γιὰ τὸ μέλλον τῶν γραμμάτων. Βρῖσκω ἐπίσης πὼς παρὰ τὴν καλὴ θέληση καί τὴν ἐπιστημονικὴ του μόρφωση, στὰ ἔργα σοβαρώτερης μορφῆς δὲν ἔχει τὸ βάθος καί τὴν ἔμπνευση πού ἔχει ὡς

μυθιστοριογράφος.

Ἄλλὰ γιατί ν' ἀφήσω τὸν ἀναγνώστη νὰ ἐπηρεαστῇ ἀπ' τὸ συμπέρασμα μου πού εἶναι κάπως ἀρνητικὸ ἀφοῦ ἡ «ὑπεράσπιση τῶν Γραμμάτων» περιέχει τόσες σκέψεις ἀληθινές καί ὁμορφες—πραγματικὰ διδάγματα, θετικὲς συμβουλές; Σ' ἓνα κεφάλαιο πού ἐπιγράφεται «Δάσκαλοι καί Χρησμοὶ» περιγράφει μὲ ζωηρότητα τὰ κακὰ τῆς «ἀνοικειοπραγίας».

«Μὲ τρομάζει καί πάντα θὰ μὲ τρομάζει ἡ ἀναρμοδιότητα. Καμμιά» φερό τὴν διαισθανόμουνα ἀπὸ μακρὰ. Βρισκόμουνα σὲ μιὰ διαρκῆ» «προσοχή», ἐπιφύλαξη μάλιστα . . . . .

» Φαντάζεται κανεὶς τὴ στενοχώρεια μου ἅμα κατάλαβα πὼς ἔαρ-» χιζαν νὰ μοῦ ζητοῦνε κάθε μέρα, ἴσως καί κάθε λεπτὸ νὰ δώσω ἐκεῖ-» νο πού δὲν εἴχα, ἅμα κατάλαβα πὼς θὰ μ' ἀνάγκαζαν νὰ γράψω γιὰ» ἓνα σωρὸ πράγματα πού δὲν ἤξερα— πού δὲν μπορούσα νὰ ξέρω. Μὰ» γρήγορα τὴ στενοχώρεια διαδέχθηκε μιὰ ἀπόφαση ἀκλόνητη . . . . .

» Δίνω αὐτὸ πού ἔχω. Λέω αὐτὸ πού ξέρω. Εἶμαι συγγραφεὺς,» γνῶρισα πολλοὺς ἀνθρώπους, ταξίδεψα πολὺ. Ἐξ ἄλλου εἶμαι για-» τρὸς καί ἀντλησα ἀπ' τὴν ἱατρικὴ μου ἀνθρώπινα διδάγματα πολλὰ.» . . . . Μπορῶ σὲ πολλὰ ἐρωτήματα ν' ἀπαντήσω. Μὰ πὼς πολλὰ» εἶναι τὰ ἐρωτήματα πού ἓνας τίμιος ἀνθρώπος ὀφείλει ν' ἀφήνῃ χω-» ρὶς ἀπάντηση. . . . .

» Οἱ ἀνθρώποι ζητοῦνε προφήτες. . . . Οἱ προφῆτες εἶναι χρήσιμοι» σὲ ὠρισμένες στιγμές. . . . Μὰ γιὰ μένα πραγματικὸς Δάσκαλος εἶναι» ἐκεῖνος πού μᾶς ξαποστέλνει ν' ἀντιμετωπίσωμε τὴν συνειδήσῃ μας,» τὸ μόνο κριτὴ σὲ στιγμὲς δισταγμοῦ καί ἀπορίας».

Τέτοια ὠραῖα ἀποσπάσματα θὰ μπορούσα νὰ σταχυολογήσω καί ἀπὸ ἄλλα κεφάλαια. Καί ὅμως ἐξακολουθῶ νὰ βρῖσκω ὀρθὴ τὴν πρώτη μου ἐντύπωση. Καί ὡς ἔμπνευση καί ὡς μορφή ἡ «ὑπεράσπιση τῶν Γραμμάτων» δὲν ἔχει τὰ ἀνάλογα χαρίσματα πού ἀπαντᾷ κανεὶς σὲ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Duhamel.

Π. ΛΑΣΚΑΡΙ

ΧΡΟΝΙΚΑ

— Τὸν περασμένο μῆνα δοκιμάσαμε τὴν εὐχαρίστηση νὰ δεχτοῦμε στὴ συντροφιά τοῦ περιοδικοῦ, τοὺς λογοτέχνες κ. κ. I. M. Παναγιωτόπουλον, Κλ. Παράσχου, Κ. Καραγάσση καί Τίμον Μαλᾶνον.

— Ἐνας στενώτατος χώρος, περιφραγμένης μάντρας, πού φιλοξένησε κατὰ καιροὺς καί περιστάσεις πλανόδια τσίρκολα, κοσμικὰ μπάρ, κινηματογράφους, γνῶρισε φέτος τίς τιμές, γιὰ λόγους ἐντυπώσεων φυσικά, νὰ λάβει τὸ ὄνομα «Θέατρον Κοτοπούλη». Πράγματι, ἡ κοσμικὴ Θεσσαλονίκη, τὴν πρώτη τοῦλάχιστο βραδιά, δὲν παράλειψε νὰ παρακολουθῆσῃ τὴν «Ἐλισάβετ». Ἀκολούθησε μιὰ σειρά ἔργων—δὸσα σήκωνε ἡ πιάντα καί ὁ χώρος. Παίχτηκε ἀκόμα—τελευταῖα ἴσως στὸν κόσμο—καί ἡ

«Σκιά» τοῦ Νικοντέμι.

= Ἐκ τῶν ἴδιον θίασον ἀνεβάστηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ νέο ἔργο τοῦ κ. Συναδινοῦ, μὲ τὸν τίτλο «Εὐτυχῶς ἐπτώχευσάμεν». Προλόγησε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, ποῦ ἔδωσε ὑστερα λαβὴ σὲ σχόλια ἀπὸ τοὺς κριτικογράφους καὶ χρονογράφους.

= Ἡ «Σημαία» τῆς Καβάλλας ἀνήγγειλε καὶ ἐγκαινίασε φιλολογικὴ σελίδα. Ἡ προσπάθεια εἶναι ἀξιόπεινη. Ἡ φροντισμένη ἐμφάνισή της δείχνει πῶς ὑπάρχει ὄλος ὁ πόθος νὰ συνεχισθεῖ καὶ νὰ παρουσιάσει ὅ,τι ἀξιόλογο ἔχει στὴν πνευματικὴ τῆς ζωῆς ἡ πόλη. Καὶ ἀξίζει ἡ προσπάθεια νὰ περιοριστεῖ σ' αὐτὴν καὶ σ' ὅ,τι προσφέρουν οἱ ἄλλες πόλεις τῆς Α. Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Ἔτσι κ' ἐμεῖς καὶ ὅσοι ἄλλοι τὴν παρακολουθοῦν, θὰ εἴχαμε τὸ μέσον νὰ ἐνημερωθοῦμε ἀπὸ τὴν κίνησή της.

= Ἡ «Μακεδονία», ἀπὸ τὸν περασμένο μῆνα, ἀφιερώνει τὴν ἔκδοσιν τῆς κάθε Δευτέρας στὴ φιλολογία. Οἱ κ. κ. Γ. Ζωγραφάκης, Ἄριστος Χασηριτζόγλου καὶ Γιάννης Ταχογιάννης, ἀνέλαβαν τὴν ἐπιμέλεια τῆς σελίδας ποῦ παρακολουθεῖ τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ. Στὴ σελίδα δημοσιεύθηκαν συνεντεύξεις τῶν κ. κ. Γ. Θέμελη, Ἄβραμ Παπάζογλου, Γ. Δέλιου, Στρατὴ Δούκα, Ἄλκ. Γιαννοπούλου, Γ. Ζωγραφάκη, Γ. Σαγιαξή Μ. Νίντα καὶ Β. Δεδούση ποῦ ἀπαντοῦν στὸ ἐρώτημα «Σολωμὸς-Παλαμᾶς».

= Ἡ ἐφημερίδα «Νέα Ἀλήθεια», θὰ δημοσιεύσει προσεχῶς ἓνα ἰδιότυπο μυθιστόρημα, ποῦ γράφεται κιόλας ἀπὸ δέκα γνωστοὺς Μακεδόνες λογοτέχνες. Ἀναμένεται μὲ κάθε βέβαια ἐνδιαφέρον τὸ μυθιστόρημα αὐτό, γιὰτι ὅπως εἶναι γνωστό, οἱ λογοτέχνες τῆς Θεοῦνης—τούλάχιστο ὅσοι ἀνέλαβαν νὰ προσφέρουν τὸ μέρος τῆς συγγραφῆς ποῦ τοὺς ἀναλογεῖ—παρουσιάζουν μιὰν ἀνομοιότητα στὴν τεχνολογία, ποῦ ὅπως σημειώθηκε, δίνει καὶ τὴν ἔκφραση τῆς προσωπικότητος τῆς λογοτεχνικῆς τῆς δημιουργίας.

= Ἀπὸ τοὺς δυὸ θιάσους τοῦ Μουσικοῦ θεάτρου, ἀνεβάστηκε ἡ ἐπιθεώρηση στὸν «Ἐσπερο» γραμμὴν ἀπὸ τοὺς κ. κ. Γιάννη Ταχογιάννη, Τάκη Οἰκονομίδη καὶ Α. Κοσματόπουλου. Ὁ κ. Ταχογιάννης, γιὰ πρώτη φορὰ μπαίνει στὴν ὁμάδα ποῦ ἔχει κιόλας δημιουργήσει μιὰ παράδοση καὶ μιὰ καριέρα. Τὸ «Συντριβάνι» σημείωσε σειρὰ παραστάσεων.

= Στὸ «Μέγα Ἀλέξανδρο», τὸ ἕτερον σκέλος τῆς ὁμάδος αὐτῆς, ὁ κ. Βασίλης Βεκιάρης, προτίμησε φέτος νὰ ἐμφανιστεῖ μὲ ὀπερέττα. Τὸ «Μανεκέν» εἶναι τὸ δεύτερο λιμπρέτο τοῦ ὀπερέττας, ποῦ ἀνεβάζει ὁ θίασος Δράμαλη-Οἰκονόμου. Συναγωνιστὴν φέτος, ὅπως καὶ κάθε ἄλλη φορὰ, συνάντησε τὸν κ. Γιάννη Μπέρτσο, ποῦ ἀμέσως μετὰ τὸ «Μανεκέν» ἀνέβασε τὰ «Χερουβείμ-Σεραφεῖμ».

= Ἡ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη, θὰ γίνῃ σὲ λίγο πραγματικότητα. Ἡ αἴθουσα τοῦ Μεγάρου τῆς ΧΑΝ, ἔχει διαρρυθμισθεῖ, χάρη στὰ σχέδια τοῦ ἀρχιτέκτονα κ. Κ. Ζαρούκα. Ὁ ποιητὴς καὶ γνωστός Βαλκανολόγος κ. Γ. Σαγιαξή, θὰ καταρρίψει ὄλους τοὺς θρύλους καὶ ὅλες τὶς φθονερὲς διαδόσεις, ποῦ ἐπὶ τρία χρόνια τώρα φτερουγίζουν γύρω ἀπὸ τὴν ἐπίζητη θέση τοῦ Διευθυντῆ τοῦ νέου αὐτοῦ ἐξαρτήματος τοῦ Δήμου, καὶ θ' ἀναλάβει μὲ κάθε ἐπισημότητα, ὅπως ἀρμόζει, τὰ καθήκοντά του.

= Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ σημειώνουμε πῶς ὁ φίλος καὶ ἐκλεκτὸς συνεργάτης μας κ. Ἄβραμ Παπάζογλου, δέχτηκε τὸ διορισμὸ του στὴ θέση τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἄγκυρας. Λυπούμαστε ποῦ στεροῦμαστε ἀπὸ γύρω μας καὶ τὴ συντροφιά τοῦ φίλου καὶ τὴν πολὺτιμη συμβολὴ τοῦ νέου ἀνθρώπου στὴν πνευματικὴ ζωὴ μας. Παρηγορούμεθα μὲ τὴ σκέψη πῶς στὴ νέα του θέση θὰ ἔχει ὄλο τὸν καιρὸ νὰ ἀφοσιωθεῖ στὴν ἐργασία του—ποῦ τὴν ἔκανε κιόλας σκοπὸ τῆς ζωῆς του—παράλληλα πρὸς τὴ δημιουργικὴ του δουλειὰ νὰ συντελέσει, μὲ τὶς μεταφράσεις του, στὴν πνευματικὴ προσέγγιση καὶ τὴν ἀλληλογνωριμία τῶν δύο φίλων Κρατῶν.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΛΑΡΡΥΤΗΣ

Ἐνα ὄνομα ποῦ δὲ βρῆκε τὸν καιρὸ νὰ πάρῃ τὴ θέση του μέσα στὴν καλλιτεχνικὴ πραγματικότητα τοῦ τόπου μας. Κι ὁ Νίκος Καλαρρυτῆς εἶχε ὅλες τὶς ἱκανότητες καὶ ὅλα τὰ ἐφόδια νὰ τὸ πετύχει. Τελείωσε τὶς σπουδὲς του στὴ Θεσσαλονίκη, ἀπ' ὅπου καὶ κατὰγονταν, ἐγγράφηκε στὸ Πολυτεχνεῖο Ἀθηνῶν, ὅπου γρήγορα τὸ τάλαντό του ἀπόσπασε τὴν προσοχὴ τῶν καθηγητῶν του. Ὡς τὴν ἡμέρα ποῦ ἀποφοίτησε ἀρίστευε. Κι ὅταν πιά τὸ μέλλον ἀνοίγονταν μπροστά του μὲ τὰ πιὸ ὠραῖα καὶ τὰ πιὸ ἐλπιδοφόρα χρώματα, ἡ Μοῖρα ἔκοψε τὰ φτερά τῆς ἀνάδειξης καὶ τῆς προόδου του. Κλείστηκε στὸ Σανατόριο Ἀσβεστοχωρίου ὅπου μέσα σ' ἓνα σύντομο διάστημα—μόλις δυὸ χρόνια—μῦθεσε ν' ἀφήσει μιὰ καλλιτεχνικὴ κληρονομιά ἀπὸ πίνακες, ποῦ συγκεντρώνουν ἓνα ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον μὲ τὴν πρωτοτυπία στὴν ἀπόδοση καὶ τὸν τόνο τῆς ἔκφρασής τους. Ὁ Νίκος Καλαρρυτῆς πέθανε νεώτατος τὸν περασμένο μῆνα, μὲ τὸ παράπονο—ποῦ εἶναι καὶ παράπονο πικρὸ κάθε ἀξίας πρόωρα χαμένης—πῶς δὲ μῦθεσε νὰ μεταβάλῃ σὲ πραγματικότητα ὅ,τι σχεδίασε στὴ σύντομη καλλιτεχνικὴ του ζωὴ, καὶ ὅ,τι εἶχε τὶς ἱκανότητες νὰ πραγματοποιήσει.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ «Τὸ τραγοῦδι τῆς ἀδελφῆς» (ποιήματα) Ἀθήνα. ΙΣΑΚ Ι. ΚΑΜΠΕΛΗ «Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑβραίων» (μελέτη) Θεσσαλονίκη. ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ «Ὁ Πύργος τῆς Βαβέλ» (τραγωδία) Λευκοσία Κύπρου. ΑΓΗ ΠΑΛΜΟΥ «Πνοές» (ποιήματα) Ἀθήνα. ΞΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ «Ἐφήμερα» (ποιήματα) Κύπρος.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«Νεοελληνικά Γράμματα» (ἐβδομαδιαία ἔκδοσις). «Κυπριακά Γράμματα» (ἀρ. 9-10 Ἰουνίου, Ἰουλίου) Λευκοσία. «Πάφος» (Ἰούλιος) Κύπρος.

«Μήνες» (Αύγουστος) Θεσσαλονίκη. «Νέα Πνοή» (Αύγουστος) Θεσσαλονίκη
«Μακεδονικές Σελίδες» (2-3) Θεσσαλονίκη. «L' hellénisme contemporain»
(No. 7 'Ιούλιος) 'Αθήνα. «'Ελληνις» ('Ιούλιος) 'Αθήνα. «Πνευματική Ζωή»
(Αύγουστος) 'Αθήνα. «Τὸ Κάστρο» (τοῦ κ. Λευτέρη 'Αλεξίου) 'Ηράκλειο.
«Κυνοουριακή 'Επιθεώρηση» 'Αθήνα. «Τὸ Νησί» (ἀρ. 2) ('Ιούλιος) Χίος.
«Δρῆρος» (ἀρ. 2) Νεάπολη Κρήτης. «Παιδαγωγική» (16-17) 'Αθήνα. «'Ελ-
ληνική 'Επιθεώρησις ('Ιούλιος) 'Αθήνα. «Le Front Latin» (Juin - Juillet)
Paris. «Βαλκανική λογοτεχνία» (ἀρ. 5) 'Αθήνα. «Νεοελληνικά σημειώμα-
τα» (ἀρ. 5) Χαλκίδα. 'Ελληνική βιβλιογραφία (Νοέμβ. Δεκέμβριος 1936)
«Νέα Φύλλα» (ἀρ. 4) 'Αθήνα.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

«Νέοι Καιροί» Πειραιεύς. «Τηλέγραφος» Πάτραι. «Νέος Κόσμος»
(Σύρος). «'Αγών» (Τριφυλία). «'Η Φωνή» ('Αγρινίου). «'Η Δράσις» ('Ηρά-
κλειο). «Πανευβοικὸν Βῆμα» (Χαλκίδα). «Θεσσαλία» (Λάρισσα). «'Εφημε-
ρίς τῶν Λεσβίων» (Μυτιλήνη). «Σημαία» (Καβάλλα). «'Ερευνα» (Αίγιον).

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΠΡΟΣΕΧΩΣ

ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΣ

“ΣΤΑ ΙΧΝΗ ΤΟΥ ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΘΕΟΥ,,

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΜΠΟΡΟΠΑΝΗΓΥΡΩΝ

5-26 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1937

ΑΠΑΡΣΑΤΕ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΝ

ΕΠΙΣΚΕΦΘΗΤΕ ΤΗΝ

Διαφημίζει αποτελεσματικῶς
τὰ 'Ελληνικά προϊόντα

'Εξυπηρετεῖ τὴν καλὴν τοπο-
θέτησιν των εἰς τὸ 'Εσω-
τερικὸν καὶ 'Εξωτερικὸν

'Εμφανίζει τὴν ξένην βιομηχα-
νίαν καὶ παραγωγὴν εἰς τὰς
καλύτερας ποιότητας καὶ τιμὰς

Θὰ βραβεύσῃ μὲ 700 χρηματι-
κὰ ἐπαθλα καὶ 1500 τιμητικὰ
μετάλλια τὸν μόνον τῶν
'Ελλήνων παραγωγῶν

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΣΥΜΜΕΤΟ-
ΧΑΙ ΕΘΝΩΝ ΚΡΑΤΩΝ
ΙΝΩΤΙΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟ-
ΧΑΙ ΑΠΟ 24 ΧΩΡΑΣ

Ζητήσατε Κανονισμὸν καὶ πληροφορίες.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχ. και 'Αποθεματικά Δρχ. 1.205.000.000
Καταθέσεις τῆ 31 Δεκεμβρίου 1936 > 10.103.000.000

KENTRIKON KATASTHMA EN AΘHNAΪS
YΠOK/MATA KAI ΠPAKTOPEIA EΪS OΛHN THN EΛΛAΔA
YΠOK/MATA KAI ΠPAKTOPEIA EN AIGYΠTΩ
Κάϊρον, 'Αλεξάνδρεια, Ζαγαζίκ
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ EΪS OΛAC TAC XΩPAΣ TOY EEWTEPIKOY

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος
ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν
καὶ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὄρους.

Δέχεται καταθέσεις
(εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμία καὶ ταμειυτηρίου)
εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY
NEW-YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος,
συμψώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας
'Υόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων
Κεφάλαια δλοσχερῶς καταβεβλημένα \$ 1.350.000